

**ENEZ KENT MERKEZİ VE KALESİNİN KÜLTÜREL PEYZAJ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

CEREN ALTAN EROL

**IŞIK ÜNİVERSİTESİ
EKİM, 2021**

ENEZ KENT MERKEZİ VE KALESİNİN KÜLTÜREL PEYZAJ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

CEREN ALTAN EROL

Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Yüksek Lisans
Programı,
2021

Bu tez, Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne Yüksek Lisans (MA)
derecesi için sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ
EKİM, 2021

İŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PEYZAJ MİMARLIĞI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ENEZ KENT MERKEZİ VE KALESİNİN KÜLTÜREL PEYZAJ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

CEREN ALTAN EROL

ONAYLAYANLAR:

Prof. Dr. Adnan Uzun Işık Üniversitesi
(Tez Danışmanı)

Prof. Dr. Evangelia Şarlak Işık Üniversitesi

Doç. Dr. F. Ayçim Türer İst. Tek. Üniversitesi
Başkaya

ONAY TARİHİ: 09.09.2021

EVALUATION OF ENEZ CITY CENTER AND CASTLE IN THE FRAME OF CULTURAL LANDSCAPES

ABSTRACT

Cities that hosted different civilizations often cannot preserve the cultural richness they possess. The historical environment and cultural values that form the urban fabric and the identity of the cities cannot be passed on to the future generations intact while holding a proper balance of protection and use within the scope of a rational planning. The concept of cultural landscape, which is mostly intertwined with the historical environment, is not often included in the planning process.

The cultural heritage which spans over prehistorical eras, is not well known both locally and internationally. Most of the historical buildings in the region is either stagnant or in need of emergent conservative intervention. In this context, a study was carried out covering both the history, architectural features and current state of the historical buildings and the structure of the Enez castle which is altered by slowly changing geomorphological structure of the region was mentioned.

In this study, the Enez castle, which is the most important symbol of the city, and its surroundings have been evaluated in terms of cultural landscape meanwhile considering the balance of protection and use. The problems and potentials of the region have been examined and analyzed. In the light of the obtained data, design proposals for the preservation and development of the current potential of the Enez Castle were presented.

Key words: Enez, Ainos, Cultural landscape, Historical environment, Enez castle, Meriç river

ENEZ KENT MERKEZİ VE KALESİNİN KÜLTÜREL PEYZAJ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

Farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan kentler, çoğu zaman bünyesinde barındırdıkları kültürel zenginlikleri muhafaza edememektedir. Kentlerin dokusu ve kimliğini oluşturan tarihi çevre ve kültürel değerler, rasyonel bir planlama kapsamında koruma kullanım dengesi ile gelecek nesillere bozulmamış şekilde aktarılamamaktadır. Tarihi çevre ile bütünleşik olan kültürel peyzaj kavramı planlama sürecine çoğu zaman dahil edilmemektedir.

Enez kentinin sahip olduğu, tarih öncesinden günümüze ulaşmış kültürel miras hem Türkiye’de hem de uluslararası mecrada tanınmamaktadır. Bölgede mevcut olan eserlerin çoğu atıl durumda veya acil koruma müdahalesine ihtiyaç duymaktadır. Bu kapsamda hem eserlerin tarihi, mimari özellikleri ile güncel durumlarına dair incelemelerde bulunulmuş hem de bölgenin yavaşça değişen jeomorfolojik yapısının etkilediği kalenin tarih içerisindeki değişen yapısı incelenmiştir.

Bu çalışma kapsamında kentin önemli simgesi olan Enez kalesi ve çevresinin; koruma ve kullanım dengesi gözetilerek kültürel peyzaj açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Bölgenin sahip olduğu sorun ve potansiyeller incelenmiş ve analiz edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında Enez kalesinin mevcut potansiyelinin korunup geliştirilmesine dair tasarım önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Enez, Ainos, Kültürel peyzaj, Tarihi çevre, Enez kalesi, Meriç nehri

TEŞEKKÜR

Tez alıŐması s¼recinde yardımlarını esirgemeyen ve tec¼belerini paylaŐan sayın hocam Prof. Dr. Adnan Uzun' a teŐekk¼r ederim.

Aynı zamanda destekleri için Prof. Dr. Sait Başaran'a teŐekk¼r ederim.

Eğitim yıllarım boyunca bana her t¼rl¼ maddi ve manevi desteği sağlayan annem Fetiye Altan, babam Tahsin Altan ve kardeŐim Emre Altan'a teŐekk¼r ederim.

Tez s¼recinde yardımlarını esirgemeyen eŐim Ömer Faruk Erol'a teŐekk¼r ederim.

Ceren ALTAN EROL

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
ABSTRACT	ii
ÖZET	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2	44
2. KURAMSAL TEMELLER	4
2.1 Kültürel Peyzaj Kavramı ve Gelişimi.....	4
2.1.1 Kültürel Peyzaj Kavramının Sınıflandırılması	6
2.1.1.1 UNESCO - Kültürel Peyzaj Sınıflamaları	6
2.1.1.2 IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği) – Kültürel Peyzaj Sınıflamaları	8
2.1.1.3 NPS (Amerikan Milli Park Servisi) - Kültürel Peyzaj Sınıflamaları.....	9
2.1.2 Kültürel Peyzajların Değer ve Niteliği	10
2.2 Koruma Kavramı ve Kapsamı	11
2.2.1 Koruma Kavramının Dünya'daki Tarihsel Gelişimi	12
2.2.2 Koruma Kavramının Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi	17
2.3 Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıkları	20
2.3.1 Doğal Sit	21
2.3.2 Tarihi Sit	22
2.3.3 Arkeolojik Sit.....	22
2.3.4 Kentsel Sit.....	23

2.3.5 Kırsal Sit	24
2.3.6 Karmaşık Sit	24
2.4 Arkeolojik Sit Alanları ve Planlama Yaklaşımları	24
BÖLÜM 3.....	26
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	26
3.1 Materyal.....	26
3.1.1 Çalışma Alanının Doğal Özellikleri	26
3.1.1.1 Coğrafi Konum	26
3.1.1.2 Tarihçe	28
3.1.1.3 Jeolojik ve Topoğrafik Yapı	35
3.1.1.4 İklim.....	35
3.1.1.5 Bitki Örtüsü	36
3.1.1.6 Biyolojik Çeşitlilik.....	37
3.1.2 Çalışma Alanının Sosyokültürel Özellikleri	38
3.1.2.1 Nüfus Bilgileri	38
3.1.2.2 Ekonomik Yapı.....	39
3.1.2.3 Tarım.....	39
3.1.2.4 Hayvancılık.....	40
3.1.2.5 Turizm.....	41
3.1.3 Arazi Kullanımı ve Yerleşim Dokusu	42
3.1.4 Çalışma Alanının Kültürel Kaynakları ve Arkeolojik Özellikleri	42
3.1.4.1 Enez Kalesi ve Kale’de Mevcut Olan Yapı Kalıntıları	42
3.1.4.2 Kale.....	44
3.1.4.3 Fatih Camii (Ayasofya Kilisesi)	47
3.1.4.4 Theotokos Chrysopege Şapeli	52
3.1.4.5 Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli	54
3.1.4.6 Orta çağ Evi	56
3.1.4.7 Enez Kalesi Çevresi Duvar Kalıntıları	57
3.1.5 Enez ve Çevresinde Meydana Gelmiş Jeomorfolojik Değişimler	58
3.2 Yöntem	67
BÖLÜM 4.....	73
4. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	73
4.1 Enez Kent Merkezi ve Kalesinin Ulusal ve Uluslararası Kurumların Kültürel Peyzaj Kriterleri Kapsamında Değerlendirilmesi	73
4.1.1 UNESCO – Kültürel Peyzaj Kriterleri Kapsamında Enez.....	73

4.1.2 IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği) – Kültürel Peyzaj Kriterleri Kapsamında Enez	74
4.1.3 NPS (Amerikan Milli Park Servisi) – Kültürel Peyzaj Kriterleri Kapsamında Enez	74
4.1.4 Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Kapsamında Enez Kalesi Arkeolojik Alanı ve Çevresine Yaklaşım	74
4.1.5 Enez Kalesi ve İlçe Merkezi Arkeolojik Sit Alanlarının Kanunlar Kapsamında Değerlendirilmesi.....	75
4.2 Enez Kalesi Arkeolojik Sit Alanı ve Çevresinde Gözlemlenen Sorun ve Olanaklar ile SWOT Analizi	76
4.2.1 Enez Kalesi Arkeolojik Sit Alanı ve Çevresinde Gözlemlenen Sorun ve Öneriler	78
4.2.1.1 Belirlenmiş Gezi Güzergahı.....	78
4.2.1.2 Arkeolojik Alan ve Yapılar	82
4.2.1.3 Bitkisel Materyal	85
4.2.1.4 Enez Kalesi Arkeolojik Sit Alanı ve Çevresi için Tasarım Önerileri.....	86
4.2.1.4.1 Arkeolojik Alan Hizmet Birimi – Ziyaretçi Merkezi	86
4.2.1.4.2 Alan Altyapı ve Donatıları.....	88
BÖLÜM 5.....	94
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	94
KAYNAKÇA	99
EKLER	105
ÖZGEÇMİŞ.....	109

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 UNESCO-IUCN Sınıflandırma Karşılaştırması	9
Tablo 3.1 M.G.M. 1930-2019 Edirne-İpsala İklim Verileri (Mgm Enez İklim Verileri, 2021).....	36
Tablo 3.2 Tük İstatistiklerine Göre Enez İlçesi Nüfus Değişimi (Tük Enez Nüfus Verileri, 2021)	39
Tablo 3.3 Tük İstatistiklerine Göre Enez İlçesi Dikili Alanları (Tük Enez Tarım Verileri, 2021)	40
Tablo 3.4 Tük İstatistiklerine Göre Enez İlçesi Sebze Üretimi (Tük Enez Tarım Verileri, 2021)	40
Tablo 3.5 Tük İstatistiklerine Göre Enez İlçesi Meyve Üretimi (Tük Enez Tarım Verileri, 2021)	40
Tablo 3.6 Tük İstatistiklerine Göre Enez İlçesi Hayvan Varlığı Dağılımı (Tük Enez Hayvancılık Verileri, 2021).....	41
Tablo 3.7 Yöntem Aşamaları	70
Tablo 4.1 Enez Kalesi Arkeolojik Sit Alanı Sorun ve Olanakları	77
Tablo 4.2 Enez Kalesi ve Çevresine Ait SWOT Analizi	78

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1 Enez'in Coğrafi Konumu (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019)	27
Şekil 3.3 Kuzeydoğu Ege Haritası (Choiseul-Gouffier, 1809)	30
Şekil 3.4 Enez Haritası (Kiepert, 1890)	31
Şekil 3.5 Enez, Kale İçi Güney Yönü Fotoğrafı (Lampakes, 1908)	33
Şekil 3.6 Enez Kalesi, Doğu Kapısı Fotoğrafı (Eyice, 1969)	34
Şekil 3.7 Enez Üzerinde Hakimiyet Kurmuş Devletler	35
Şekil 3.8 Enez Kalesi Vaziyet Planı (H. Bruckner, T. Schmidts, H. Bücherl, A. Pint ve M. Seelinger, 2015)	43
Şekil 3.9 En Enez Şehir Planı Şehir Planı. A. Meriç Nehri, B. Dalyan Lagünü, C. Taşaltı Lagünü, D. Kale, 1. Fatih Camii, 2. Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli 3. Theotokos Chrysopege Şapeli (S. Mamaloukos ve I. Perrakis, 2011)	45
Şekil 3.10 Enez Kalesi, Fatih Camii İstikametine Doğru Fotoğraf (2020)	46
Şekil 3.11 Enez Kalesi, Kuzey Yönü Fotoğrafı (2020)	46
Şekil 3.12 Enez Kalesi, Doğu Surları Fotoğrafı (2020)	47
Şekil 3.13 Fatih Camii Fotoğrafı (S. Başaran ve B. Başaran, 2012)	48
Şekil 3.15 Fatih Camii Fotoğrafı (2020)	50
Şekil 3.16 Fatih Camii Planı (S. Başaran ve B. Başaran, 2012)	51
Şekil 3.17 Fatih Camii Kesiti (S. Başaran ve B. Başaran, 2012)	52
Şekil 3.18 Theotokos Chrysopege Şapeli Rölövesi (2011) (S. Mamaloukos ve I. Perrakis, 2011)	53
Şekil 3.19 Theotokos Chrysopege Şapeli Fotoğrafı (2020)	54
Şekil 3.20 Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli Kuzeybatı Cephesi (1909) (Hasluck, 1909)	55
Şekil 3.21 Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli Fotoğrafı (2020)	55
Şekil 3.22 Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli Planı (R. Ousterhout ve C. Bakirtzis, 2007)	56
Şekil 3.23 Orta çağ Evi Fotoğrafı (2020)	57

Şekil 3.24 Enez Kalesi Çevresindeki Duvar Kalıntılarının Konumu ve Manyetik Ölçümü (M. Seelinger, A. Pint, P. Frenzel, P. K. Weisenseel, E. Erkul, D. Wilken, T.Wunderlich, S. Başaran, H. Bücherl, M. Herbrecht, W. Rabbel, T. Schmidts, N. Szemkus ve H. Brückner, 2018).....	58
Şekil 3.25 Enez Kalesi Çevresindeki Kazılarında Ortaya Çıkan Peyzaj Karakter Değişimi (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019)	62
Şekil 3.26 Enez Kalesi Çevresindeki Kazılarda Ortaya Çıkan Zemin Katmanları ve Mikrofosil Sınıflandırması (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019) 63	
Şekil 3.27 Enez ve Çevresinde Gerçekleşmiş Jeomorfolojik Değişimler (Brief ancient history of Ainos: a crossroads between East and West, the Balkans and the Mediterranean, 2021).....	64
Şekil 3.28 Enez ve Çevresinde Gerçekleşmiş Jeomorfolojik Değişimler, Hipotetik 4D Rekonstrüksiyonu (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019)	65
Şekil 3.29 Enez ve Çevresinde Gerçekleşmiş Jeomorfolojik Değişimler ile Güncel Enez Kadastral Haritasının Çakıştırılması (M.Ö. 4000-M.Ö.500).....	66
Şekil 3.30 Enez ve Çevresinde Gerçekleşmiş Jeomorfolojik Değişimler ile Güncel Enez Kadastral Haritasının Çakıştırılması (1.yy-19.yy).....	67
Şekil 3.31: Yöntem Aşamaları İlişki Ağacı	72
Şekil 4.1 Kale Caddesi ve Plaj Caddesi Kesişimi, Otopark ve Ziyaretçi Merkezi Öneri Alanı, Güncel Fotoğraf (2020)	80
Şekil 4.2 Enez Kalesi Kontrolsüz Giriş Noktaları, Güncel Fotoğraf (2020)	81
Şekil 4.3 Enez Kalesi İçerisindeki Vistalar, Güncel Fotoğraf (2020).....	81
Şekil 4.4 Enez Kalesi Kuzey Kapısı, Güncel Fotoğraf (2020)	82
Şekil 4.5 Enez Kalesinin Doğu Kapısında İstiflenmiş Arkeolojik Buluntular, Güncel Fotoğraf (2020).....	83
Şekil 4.6 Fatih Camii Şantiye Alanında İstiflenmiş Arkeolojik Buluntular, Güncel Fotoğraf (2020).....	84
Şekil 4.7 Enez Kalesi Kuzey Kapısını Tehdit Eden Yapısal Bozulma, Güncel Fotoğraf (2020)	84
Şekil 4.8 Enez Kalesi İç Mevcut Durumu, Güncel Fotoğraf (2020).....	85
Şekil 4.9 Pan Mağarası Üst Örtüsü ve Kale Hamamı Mevcut Durumu, Güncel Fotoğraf (2020)	85
Şekil 4.11 Enez Kalesinde Mevcut Bilgi Levhası, Güncel Fotoğraf (2020).....	89
Şekil 4.12 Enez Kalesi ve Çevresi İçin Önerilen Bilgi Levhası	90
Şekil 4.13 Sur Çevresi Aydınlatma Üniteleri, Güncel Fotoğraf (2020).....	92
Şekil 4.14 Enez Kalesi Çevresinde Bulunan Çöp Kutuları, Güncel Fotoğraf (2020) 93	
Şekil 5.1 Enez Kültürel Peyzaj Rotaları.....	97

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Kentler, insanların varlıklarını sürdürdükleri kültürel ve yaşamsal ortamlardır. Kentlerin oluşumu doğa, mekân ve insan etkileşimlerinin fiziksel olarak bir mekâna evrilmesi sonucu oluşmaktadır. Bu kapsamda arkeolojik alanlar, bir toplumun bir dönem sahip olduğu kültür, gelenek, yaşama biçimi ve kurguladıkları fiziksel çevre açısından somut bir gösterge teşkil etmektedir.

Arkeolojik alanlar geçmişten gelecek kuşaklara bilgi, kültür ve geleneği aktarmalarından dolayı tüm insanlığa ait ortak miras olarak benimsenmektedir. Bu alanların gelecek kuşaklara ulaşması için içinde bulunduğu çevre ile bütünleşik olarak değerlendirilmesi ve koruma kavramının gerçekten anlaşılıp toplumun bütün kesimleri tarafından benimsenmesi gerekmektedir.

İnsanlığın tarih ve kültürüne ışık tutan arkeolojik alanlar her devirde insanların ilgisini çekmişlerdir. Sanayi devrimi sonrası artan refah ile seyahat hızı ve olanaklarının gelişmesi, insanların ulaşabileceği toprakları ve tanıyabileceği kültürlerin sınırlarını genişletmiştir. Kültürler arası bu yakınlaşma; insanların hem kendi hem de farklı kültür ve medeniyetlere olan ilgisini arttırmış dolayısıyla arkeolojik alanları odak noktası haline getirmiştir.

İnsan faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ve insanın çevresi ile ilişkisini gösteren farklı peyzaj türleri vardır. Tarihi mahalle, kasaba ve kent merkezleri gibi yerleşimler doğal ve kültürel değerlerin devamlılığını sağlayan yerleşim özelliklerini yansıtan kültürel peyzaj alanlarıdır. Arkeolojik alanlar da tıpkı bu yerleşimler gibi fiziki ve kültürel çevrelerinden soyutlanması mümkün olmayan ve kültürel peyzaj kapsamında değerlendirilebilecek varlıklardır.

Çalışmanın konusunu oluşturan Enez, M.Ö. 6500 yılına kadar uzanan tarihi ile kültürel açıdan gelişmiş çok katmanlı bir kenttir. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Enez; liman şehri olması, su yolları ile Avrupa'nın içlerine kadar ulaşabilmesi ve coğrafi açıdan stratejik bir öneme sahip olması nedeniyle yakın tarihe kadar önem arz etmiştir.

Çalışma kapsamında alanın kültürel peyzaj açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu nedenle çalışma iki ana öge ekseninde yorumlanmıştır; bunlar koruma ve kültürel peyzaj konularıdır. Tez kapsamında öncelikle kültürel peyzaj ve koruma konusu ile ilintili kuramsal temeller derlenmiştir. İki konu da ikinci kısımda değerlendirilmiştir.

Kültürel peyzaj bünyesinde; kavramın ortaya çıkışı ve gelişimi ele alınmıştır. Daha sonra kültürel peyzaj kavramının sınıflandırılması ve UNESCO, IUCN ile NPS kapsamında kültürel peyzajın tanım ve sınıflandırılmasına değinilmiştir. Kültürel peyzaj alanlarının tespiti için kullanılan kıstaslar ve özelliklere yer verilmiştir.

Koruma kavramı bünyesinde; kavramın tanımı ve sınırları açıklanmıştır. Koruma kavramının Dünya ve Türkiye'deki gelişimleri ayrı biçimde aktarılmıştır. Sonraki kısımda taşınmaz kültür ve doğa varlıklarının tanımları yapılmış ve Türkiye'de hangi başlıklar dahilinde sınıflandırıldığı açıklanmıştır. Son kısımda ise Arkeolojik sit alanlarının da yapılacak müdahale ile eylemlerin Türkiye'deki hangi yasalar kapsamında değerlendirildiği ve süreç içerisinde hangi teknik verilere ihtiyaç olduğu açıklanmıştır.

Üçüncü kısımda çalışmanın yapıldığı alan ile ilgili bilgi toplanmıştır. Bu kapsamda Enez'in doğal özellikleri incelenmiştir. Bu kısımda alanın coğrafi konumu, tarihi, jeolojik ve topoğrafik yapısı, iklimi, bitki örtüsü ve biyolojik çeşitliliği gibi konular çeşitli kaynaklardan derlenerek hazırlanmıştır. Bölümün devamında alanın sosyokültürel özellikleri incelenmiştir. Bu kapsamda istatistik enstitüsünden ve çeşitli kaynaklardan alana ait nüfus bilgileri, ekonomik yapı özellikleri, güncel tarım durumu, hayvancılık durumu ve turizm potansiyeli konuları incelenmiştir. Devamında Enez Kalesinin yerleştiği alan hakkında bilgiler derlenmiştir. Enez Kalesi ve kale içerisindeki Fatih Camii, Theotokos Chrysopege Şapeli, Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli, Orta çağ evi ile Enez Kalesi çevresindeki duvar kalıntılarına dair tarihi ve mimari özellikler aktarılmıştır. Bu bölümün devamında Enez'in M.Ö. 4000 yılından itibaren geçirdiği jeomorfolojik değişiklikler aktarılmıştır. Bölüm sonunda çalışma hazırlanırken izlenmiş olan yöntemin içeriği hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü kısımda çalışma konusu olan Kale ve Kent merkezinin kültürel peyzaj kapsamında UNESCO, IUCN ve NPS kurumları dahilinde değerlendirilmesi yapılmıştır. Sonrasında alanda gözlemlenen sorun ve olanaklar belirlenmiş ve alanada dair SWOT analizi hazırlanmıştır. Gözlemlenmiş sorunlar sonrasında birtakım öneriler geliştirilmiştir. Öneriler Kalenin nitelikli bir arkeolojik alan olarak fiziksel iyileştirilmesi ve bilinirliğinin artırılması ekseninde kurgulanmıştır. Takiben alanda yapılan araştırmalar neticesinde M.Ö. 6500 yılından günümüze kadar değişen bitki örtüsüne dair veriler derlenmiştir. Sonrasında alan için tasarım önerileri geliştirilmiştir. Bu kapsamda alanın dışına otopark, ziyaretçi merkezi, destek hacimleri, sergi alanı-müze, alan içinde kurgulanmış gezi güzergahı, bilgilendirme sistemine dair öneriler, güvenlik konusunda öneriler, gezi rotası döşemesi ile ilgili öneriler, aydınlatma birimleri ve kent mobilyaları ile ilgili öneriler geliştirilmiştir.

Beşinci kısımda alan ile ilgili bulunulmuş önerilerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Buna ek olarak kesişim noktası arkeolojik alanın girişi olarak belirlenmiş üç adet kültürel peyzaj rotası belirlenmiştir. Alanın arkeolojik alan olarak uluslararası standartlarda korunması, tanıtılması ve yaşatılabilmesi için atılması gerekli adımlar özetlenmiştir.

BÖLÜM 2

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1 Kültürel Peyzaj Kavramı ve Gelişimi

Kültürel peyzaj, doğa ve insan eli ile ortaklaşa oluşturulmuş işleri temsil eden kültürel varlıklardır. Kültürel peyzaj, iç ve dış etkilerle ekonomik, kültürel ve sosyal güçlerin veya doğal çevrenin oluşturduğu fiziksel sınır ve fırsatların etkisi altında insan toplum ve yerleşiminin zamanla gerçekleştirdiği evrimi temsil etmektedir (UNESCO, 2021).

Kültürel peyzaj kavramının tarihsel gelişimi, 19. yy sonu 20. yy başlarından itibaren sosyal ve beşeri bilimler dahilinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu tanımları akademik olarak ilk Otto Schlüter kullanmıştır. Schlüter 1908 yılında Coğrafya bilimini “Peyzaj Bilimi” olarak tanımlamış ve peyzajı iki kısma ayırmıştır. Bunlardan ilki özgün (doğal) peyzaj, ikincisi ise toplum kültürü ile dönüştürülmüş olan Kültürel Peyzajdır.

Aynı zaman diliminde Coğrafya bilimi ile doğrudan ilintili iki görüş de aynı şekilde Kültürel Peyzaj konusunun gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu iki konu Çevreci Determinizm ve Posibilizm’dir. Çevreci determinizm çevrenin insan üzerinde büyük çaplı ve değiştirilemez etkilerinin olduğunu savunmaktadır. Çevreci Determinizmi savunanlar; fiziki çevrenin özellikle iklim ve yer şekillerinin, kültürlerin biçimlenmesinde faal bir güç olduğuna, insanın ise aslında fiziki çevrenin pasif bir ürünü olduğuna inanmaktaydılar (Gümüüşü, 2006). Bu görüşe kısmen karşı çıkan diğer görüş Posibilizm ise, doğa ile insan ilişkisinin belirleyici unsurunun insan olduğunu öne süren yapıdadır. İnsanın çevreyi değiştirme gücünün, doğal çevre faktörlerinin engelleyici ya da önleyici rolüne göre, çok daha önemli ve etkili olduğu tezini ileriye sürmektedir (Doğanay, 2005).

Yirminci yüzyıl başlangıcında çevreci determinizme olan yaklaşım daha eleştirel bir şekil almıştır. Bunun nedeni; insan ile ilintili olan kültür ile sosyal çevrenin yadsınamaması ve bunun dışında insanların makineleri etkin kullanması ile insanın doğaya hükmetmeye başlamasıdır.

Kültürel Peyzaj kavramını en erken tanımlayanlardan biri olan ve etkin bir biçimde çalışmalarını yürüttüğü sosyal bilim dalına (Coğrafya) entegre eden Carl Ortwin Sauer, bir çevreci determinist karşıtı olarak tanınmaktadır. Sauer çevresel determinizm ile ilgili iki önemli konu kapsamında karşıt görüş belirtmektedir. Bu iki görüşten ilki, bir coğrafyacı olarak her türlü çevresel etmene insanın gösterdiği uyumun coğrafi konuların faili olması. İkincisi ise çevresel determinizmin temeli olan insan çevre ilişkisinin olası bütün durumlardan bağımsız olarak teorik yapısına duyulan mekanik güvendir (Solot, 1986).

Sauer'ın 1925 yılında Kültürel peyzaj ile ilgili yaptığı tanım kısaca şu şekildedir: Coğrafyanın incelediği alanda peyzaj ve peyzaj ile ilintili olan bütün unsurların incelenmesi gerektiği ve bunun haricinde insan etkisinin peyzaj üzerinde yaptığı değişikliğin de ortaya koyulması gerektiğini savunmaktadır (Sauer, 1925). Bunun dışında aynı eserde doğayı biçimlendiren, değiştiren ve kimi durumda yok eden insanın bunu kültür yolu ile sağlandığını aktarmaktadır. Alanın insan faaliyetlerinin başlamasından önce durumu sadece bir tür morfolojik bilgi içerir, buna orijinal ya da doğal peyzaj adı verilir. Oysa insan faaliyetleri kendisini kültürel peyzajda ortaya koyar. Peyzaj şekillerini doğal ve kültürel olarak ayırmak, insan aktivitelerinin karakteri ve alansal önemini anlamak için gereklidir. O zaman evrensel ama illa da kozmolojik olmayan anlamda coğrafya dünya tarihinin, bölgelerin insan faaliyetleri ile nasıl farklılaştığını araştıran son parçasını oluşturur (Sauer, 1925). Sonuçta kültür ana meta, doğal peyzaj bir vasıta, kültürel peyzaj ise bir sonuç yani nihai bir ürünü teşkil etmektedir. Sauer uzun bir süre; yaptığı tanım ve bağlı bulunduğu kurumda (Berkeley Okulu) oluşturduğu ekol nedeniyle Kültürel Peyzaj konusundaki görüşü akademik alanda genel olarak kabul görmüştür.

1970'li yıllara gelindiğinde ise Kültürel Peyzaj Kavramı sadece Coğrafya bilimi kapsamından çıkmaya başlamış ve Kültürel Peyzaj kapsamındaki öğelerin tanımları da değişim geçirmiştir. Öncelikle Kültürel Peyzajın bileşeni olan Peyzaj ögesinin tanımında farklı yaklaşımlar söz konusudur. Peyzajın ne olduğu ve ne manaya geldiğinden çok ne yaptığına ne işe yaradığına ve bir kültürel araç olarak nasıl işlediğine cevap aranmaya başlanmıştır (Mitchell, 1994). Bu, Kültürel Peyzaj

kavramının daha nesnel ve durağan olarak algılandığı durumdan daha dinamik, ucu açık ve zamana yayılan bir süreç olarak değerlendirilmeye başladığını göstermektedir. Aynı dönemde terim, küresel politik değişimlerden de etkilenmiştir. Bu dönemde (2. Dünya Savaşı Sonrası) başta Amerika Birleşik Devleti, İngiltere ve Avrupa’da liberal hükümetlerin politik sahada kendilerine yer bulmaları (karşıt siyasi görüşleri de tetikleyecek şekilde) daha gerçekçi ve kapsamlı planlamalara ve toplumların ideallerinin fiziksel alanda temsilini daha belirgin gerçekleştirmelerini sağlamıştır (Jacques, 1995). Bu süreç Kültür Peyzajı konusundaki iç sınırların daha transparan olduğu bir durum ortaya koymuştur. Belirtilen dönemde mimarlık, antropoloji, ekoloji, peyzaj mimarlığı, arkeoloji, tarihi coğrafya gibi farklı disiplinler de Kültürel Peyzaj kavramını hem disiplinler arası hem de kendi içerisinde incelemeye başlamıştır.

1990 sonrasında, küresel bir biçimde terimin kullanımı yaygınlaşmış ve 1992 yılı sonrasında UNESCO Dünya Miras Listesi kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda “Kültürel Peyzaj” kavramı bir Dünya Miras Listesi kıstası olarak, ait olma fikrinin desteklenmesi, yerellik, değer ve mekânın tekilliği gibi değer kavramları ile değerlendirilmiştir. 1992 yılında Kültürel Peyzaj kapsamında kıstasları kendi iç tüzüklerine dahil eden ve önerilen bölgeleri listesine alan ilk kurum UNESCO Dünya Mirası Yürütme kurulumdur (Fowler, 2003). Aynı dönemde yaygın bir biçimde benimsenen tekil anıt ve çevresinden soyutlanmış koruma yaklaşımının terk edilmesi ve korunacak öğelerin somut bir varlıktan öte çevresi ile bütünleşik ve soyut değerleri de barındıran birer varlık olduklarının benimsenmesi de Kültürel Peyzaj kavramının daha etkin bir biçimde kendine yer bulmasına zemin hazırlamıştır. Kültür varlıklarının korunabilmesi için çevresel sistemleri ile değerlendirilmesi gerekliliği, sürdürülebilirlik kavramı ve yönetimi, yine Kültürel Peyzajın koruma düşüncesi ile evrilmesine neden olmuştur.

2.1.1 Kültürel Peyzaj Kavramının Sınıflandırılması

2.1.1.1 UNESCO - Kültürel Peyzaj Sınıflamaları

Kültürel Peyzaj sınıflandırması, UNESCO tarafından yapılmış olan tanımına ek olarak aşağıda belirtilmiş olan maddeler kapsamında değerlendirilmektedir:

- Herhangi bir varlığın Kültürel Peyzaj kapsamında bir seçkiye dahil edilebilmesi için; hem mevcut olağanüstü evrensel değerleri temsil etmesi hem de

açıkça tanımlanmış coğrafi-kültürel bölgeleri ve bu bölgelerin özünü ve ayırıcı kültürel özelliklerini yansıması gerekmektedir (UNESCO, 2021).

- Kültürel Peyzaj, insan ve doğal çevre arasındaki etkileşimin her biri kendine özgü şekilde ortaya çıkışını kapsaması gerekmektedir (UNESCO, 2021).

- Kültürel Peyzaj çoğunlukla içinde buldukları doğal çevrenin karakteristiğini ve sınırlarını göz önünde bulundurarak bazı özel yöntemlerle sürdürülebilir alan kullanımını sağlamaktadır. Bu genellikle doğa ile ruhsal bir bağlantı kapsamında gerçekleşmektedir. Kültürel Peyzaj alanlarının korunması, peyzajın sürdürülebilir biçimde korunması ve geliştirilmesi için kullanılan modern yöntemlerin desteklenmesine yardımcı olmaktadır. Geleneksel yöntemlerle alan kullanımlarının varlığının sürdürülmesi dünyanın birçok bölgesinde biyolojik çeşitliliğin sağlanmasını desteklemektedir. Kültürel Peyzaj biyolojik çeşitliliğin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır (UNESCO, 2021).

UNESCO Kültürel Peyzajı 3 ana kategoride ayırmaktadır:

1. İnsan eliyle tasarlanmış olan peyzajlar en bariz biçimde ayırt edilebilen kategoriyi oluşturmaktadır. Açık bir şekilde tanımlanmış, insanlar tarafından bir amaç için oluşturulmuş, tasarlanmış peyzajlardır. Çoğu zaman dini (her zaman değil) veya başka anıtsal yapı/ yapı toplulukları ile ilintili olarak çeşitli estetik nedenlerden dolayı inşa edilmiş bahçe veya ağaçlıklı otlak peyzaj alanları içermektedir (UNESCO, 2021).

2. İkinci kategoriyi organik biçimde gelişmiş peyzaj alanları oluşturmaktadır. Organik biçimde gelişmiş peyzajın ortaya çıkışı, sosyal, ekonomik, yönetsel veya dini zorunluluklar ile başlayan ve mevcut durumunu doğal çevresi ile münasebeti ve doğal çevreye verdiği karşılık ile tanımlanabilmektedir. Bu tip peyzajların evrim süreci şekil ve bileşen özelliklerinde bulunmakta ve kendi içerisinde iki alt kategoriye ayrılmaktadır (UNESCO, 2021).

2.1. Kalıntı (veya fosil) peyzajlar; geçmiş bir zaman diliminde gelişimi sonlanmış olan peyzaj alanları için kullanılmaktadır. Sürecin sona ermesi aniden veya belirli bir zaman aralığına yayılmış biçimde gerçekleşebilmektedir. Bu alt kategorinin ayırıcı özelliği somut olarak hala gözlemlenebilir olmasıdır (UNESCO, 2021).

2.2. Sürekliliği devam eden peyzajlar, geleneksel yaşam biçimleri ile günümüz toplumunun iç içe geçmesinde etkin bir sosyal görev üstlenmektedir. Evrimsel süreci

devam etmekte ve aynı zamanda belirli bir zamana yayılmıştır ve önemli somut evrim kanıtlarını barındırmaktadır (UNESCO, 2021).

3. Bağlantılı peyzajlar son kategoriyi oluşturmaktadır. Bu kategoride bulunan kültürel peyzaj öğeleri somut kültürel oluşumlardan çok güçlü dini, sanatsal veya kültürel unsurların doğal öğelerle ilişkisi ile ortaya çıkmaktadır. Daha önceki kategorilerde belirtilmiş somut kültürel kanıtlar bu kategoride önemsiz veya mevcut değildir (UNESCO, 2021).

UNESCO, Dünya Mirası kapsamında kültürel peyzaj öğeleri ile ilgili yapılacak adaylık ve adaylık sonrası gözlemler için ICOMOS ve IUCN'in müşterek çalışmalarından yararlanmaktadır (Ürün, 2016).

2.1.1.2 IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği) – Kültürel Peyzaj Sınıflamaları

IUCN, UNESCO'nun Kültürel Peyzaj alanları ile ilgili sınıflandırmasını onaylamakla beraber; Kültürel Peyzaj alanlarının bünyelerinde bulundurabileceği bazı özellikleri kendi içerisinde sınıflandırmıştır.

Bunlar:

i. Yabanda biyolojik çeşitliliğin korunması. (Özellikle doğal ve yarı doğal sistemlerde, yaban fauna ve flora türleri)

ii. Tarım sistemleri içerisinde biyolojik çeşitliliğin korunması.

iii. Sürdürülebilir alan kullanımı.

iv. Güzel vista geliştirilmesi.

v. Alan dışı koleksiyonlar.

vi. İnsanlığın doğa ile olan karşılıklı ilişkisinin olağanüstü örnekleri.

vii. Tarihi önemi olan keşifler (Finke, 2013)

IUCN'nin tanımladığı bu karakteristik özellikler UNESCO'nun sınıflandırması ile karşılaştırıldığında aşağıda tanımlanmış olan tablo ortaya çıkmaktadır

Tablo 2.1 UNESCO-IUCN Sınıflandırma Karşılaştırması

KÜLTÜREL PEYZAJ TİPİ	IUCN MADDELERİ						
İnsan eliyle tasarlanmış					v		
Organik biçimde gelişmiş-Kalıntı	i	ii	iii	iv			
Organik biçimde gelişmiş-Sürekliliği D.	i					vi	
Bağlantılı peyzajlar							vii

2.1.1.3 NPS (Amerikan Milli Park Servisi) - Kültürel Peyzaj Sınıflamaları

Amerikan Milli Park Servisi bünyesinde Kültürel Peyzaj terminolojisinin kullanımını 1984 yılında başlamıştır. Bu tarihte kurumun hazırlamış olduğu teknik kılavuz bünyesinde terimin tanımı ve yönetimi hakkında detaylı tanımlar yapılmıştır (R. R. Page, 1998).

NPS'nin tanımına göre Kültürel Peyzaj; tarihi olay, kişi veya farklı kültürel ve estetik değerlerle ilişki içerisinde yaban ve evcil hayvanları barındıran, kültürel ve doğal kaynaklara bir arada sahip olan coğrafi alanlardır. Kültürel peyzaj dört kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar; tarihi alanlar, tarihi tasarlanmış peyzajlar, tarihi VE yerel peyzajlar ile etnografik peyzajlardır (R. R. Page, 1998).

1. Tarihi Alanlar: Tarihi bir olay, kişi veya etkinlik nedeniyle önem arz eden peyzajlardır (R. R. Page, 1998).

2. Tarihi Tasarlanmış Peyzajlar: Belirli bir tasarım ilkesi ile usta bahçıvan, peyzaj mimarı, mimar veya bahçe uzmanı tarafından bilinçli olarak tasarlanmış önemli tasarım veya sanat eseri değeri taşıyan alanlardır. Buna ek olarak peyzaj mimarlığının kuramsal veya uygulama yönlerine karşı önemli bir bağa sahip olması veya mimarlık-peyzaj mimarlığı ile ilgili önemli bir trend, kişi veya hareketle ilintili olması gerekmektedir (R. R. Page, 1998).

3. Tarihi Yerel Peyzajlar: Değerler, inançlar, gelenek ve göreneklere yansıtan fiziksel kurguya veya yapıya sahip peyzajlardır. Fiziksel kurgu, kültürel değerler, sosyal davranışlar veya belirli bir zaman içerisinde bireysel davranışları yansıtmaktadır. Fiziksel özellikler, malzemeler ve bunların etkileşimi dahilinde ortaya çıkmaktadır. Bu özellikler uzamsal organizasyon, alan kullanımı, sirkülasyon, bitki

örtüsü, yapı ve objeler olarak sıralanmaktadır. İnsanların günlük yaşamlarını ve geleneklerini fiziksel, biyolojik veya kültürel olarak yansıtan peyzajlardır (R. R. Page, 1998).

4. Etnografik Peyzajlar: Karar verici kurumların miras olarak tanımladığı doğal ve kültürel kaynaklara sahip olan peyzajlardır. Bu kategori içerisine küçük bitki toplulukları, hayvanlar, geçim alanları ve tören alanları dahil edilebilmektedir (R. R. Page, 1998).

2.1.2 Kültürel Peyzajların Değer ve Niteliği

Bir bölgede bulunan kültürel peyzajın değerlendirilebilmesi için yapısal özelliklerinin dikkate alınması gerekmektedir. Kültürel peyzaj alanlarının değerlerinin tespit edilmesi için birçok kıstas kullanılmaktadır. Bu kıstaslar farklı birimleri içeren ölçülebilen veya ölçülemeyen nitelikte olabilirler. Kullanılan kıstaslar aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Hatcher, 1995):

- Kimlik
- Estetik Değer
- Sanatsal Değer
- Tarihsel ve Görsel Değer
- Geleneksel ve Etnik Değer
- Güncel Peyzaj Değeri
- Kültürel Bağlar

Bu kıstasların içeriğini oluşturan girdileri, yukarıda belirtilen maddelerde belirtildiği gibi yalnızca doğal faktörler meydana getirmemektedir, aynı derecede insan topluluklarının doğrudan etkisiyle de oluşturmaktadır. Doğal bir yapı ile etkileşim halinde olan kültür ve tarihi geçmişe sahip olan kültürel peyzajların ölçütleri ise:

- Benzersiz tarımsal faaliyetleri barındırması, kültürel öğeleri barındırması, taşınır veya taşınmaz kültür varlıklarına sahip olması, eşsiz olması, karşılaştırılamayacak düzeyde ender olması, özel jeolojik oluşum barındırması, özel bir doğal yapıya sahip olması, kaybolan bir değer olması, etrafındaki yaşam ile

dönüşmüş olması, artistik veya görsel değer barındırması şeklinde sınıflandırılabilirler (C. F. Fang ve D. L. Ling, 2003).

Kültürel peyzajların niteliğinin belirlenmesi ve uygun şekilde korunabilmesi için düzenlenecek araştırmalar tarihi kaynaklar ve yerinde saha çalışmaları olarak iki başlık altında toplanabilmektedir. Belirtilen çalışmaların yapıldığı dönem yalnızca bulunduğu döneme ait koruma önerilerini içermektedir.

Kültürel peyzaj, doğası gereği çok farklı bileşenlere sahip olması nedeniyle sürekli değişim geçirmektedir. Kültürel peyzaj dahilinde meydana gelen bu dönüşümler doğal veya kültürel bileşenlere etki etmekte ve peyzajın tanımlı alanı çoğu zaman sabit kalmakla beraber içeriğinde gelişim ve değişime neden olmaktadır. Kültürel peyzaj kapsamında baskı altında olan öğeler çok geniş olmakla beraber kısaca:

- Topografya, toprak yapısı, alan kullanımı, yapılar, su altındaki alan ve su yolları, vistalar, arkeolojik alanlar, sirkülasyon, bitki örtüsü ve yerel kültür şeklinde örneklenebilir.

Kültürel peyzajın değişen yapısı nedeniyle içerisinde bulunan her türlü soyut ve somut kavramlar dahilinde tanımlanması, planlanması ve korunması gerekmektedir.

2.2 Koruma Kavramı ve Kapsamı

Mimari koruma kavramı en yalın hali ile korunacak olan somut varlık veya varlıkların bozulmasına önleyecek ve yapısal kararlılıklarını sürdürmelerine yardımcı olacak fiziki müdahalelerin bütünü olarak tanımlanmaktadır.

Mimari koruma kavramının varlığı, yapı kurma ve inşa etme eyleminin başlangıcına kadar tarihlenmektedir. Koruma eylemi daha önceki dönemlerde günümüzden farklı olarak yapı veya yapıların mevcudiyetlerinin devamının sağlanması için yapılan bakım ve tadilatlar kapsamında gerçekleştirilmesine rağmen günümüzde işlevini yitirmiş olan yapılar da bu kapsam çerçevesinde değerlendirilmektedir (Ahunbay, 2004). 1960'lı yıllar ve sonrasında işlevini yitiren yapıların korunması ile ilgili tutumun tanımı genel bir kavram çerçevesinde değerlendirilmeye başlanmıştır: “Bir mimari anıt artık yapıldığı amaca hizmet edemiyorsa, korunması pratik bir gereklilik olmaktan çıkar, kültürel bir görev haline

gelir. Bu konuya verilen önem gelecek kuşakların kültürel olgunluğuna ve kültür miraslarını koruma konusunda duyacakları ivediliğe dayanacaktır” (Gazzola, 1972).

Geçmiş dönemlerde korumanın temelini oluşturan tekil yapıların korunması fikri günümüzde yerini; yapı haricinde belirli bir tarihi çevre, kentsel düzen, sosyal yapıyı korumada kullanılan bir vasıta görevi üstlenmesiyle daha soyut bir kavram haline gelmiştir.

2.2.1 Koruma Kavramının Dünya’daki Tarihsel Gelişimi

Mimari koruma, antik çağlardan itibaren farklı üslup ve uygulamalarla günümüze kadar ulaşmış bir kavramdır. Yapıların korunması ile ilgili her türlü müdahale, içinde bulunulan çağ veya çağların ekonomik, sosyal yapısı ile de ilintili olduğu için coğrafi ve tarihsel açıdan koruma uygulamalarında farklılıklar gözlemlenmektedir.

Antik dönemde koruma, yapının mevcudiyetini korumak için uygulanan müdahalelerin tamamını oluşturmakta iken, Roma İmparatorluğu döneminde yapılmış olan bazı uygulamalar, yapının korunması adına tamamen farklı bir konuma taşınmasını da içeren uç müdahaleleri de kapsamaktadır (Erder, 1971). Antik çağı takip eden 3.yy’da, Roma İmparatorluğunda meydana gelmiş ekonomik daralma, yeni yapıların inşasından öte mevcut yapıların korunmasını teşvik eden bir ortam oluşturmuştur. Daha sonraki dönemlerde meydana gelmiş olan Hristiyanlığın yaygınlaşması ise eski dini inançlara ait olan yapıların kasıtlı tahrip edilmesine ve bu yapıların malzemelerinin yeni yapıların inşasında kullanılmasına, devşirme malzeme kullanımına, yol açmıştır. Bu tahribat, farklı yerel yönetimler tarafından yasal düzenlemeler ile yasaklanmaya çalışılmıştır (Türkoğlu, 2002). Rönesans hareketiyle beraber, bireysel olarak mimari koruma konusunda faaliyet gösteren kişiler ortaya çıkmıştır. Özellikle 16.yy’da mimar Alberti eski eserlerin yıkıldığı veya sökülüp farklı yapılarda kullanıldığı bir dönemde, kendi dönemi ve öncesinde inşa edilmiş olan yapıların korunması ile ilgili çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur (Erder, 1971).

Koruma kavramının Avrupa’da özellikle Fransız Devriminden sonra yaşanmış olan mimari tahribat nedeniyle uzun süre yıkıntı halinde kalmış olan yapıların yeniden imar edilmesi ile farklı bir dönemece girdiği gözlemlenmektedir. Bu dönemden önce yapılmış olan her türlü tamirat veya koruma ile ilgili olan müdahaleler belirli bir bilimsel temele oturtulmaya çalışılmıştır. Özellikle Eugene Emmanuel Viollet le Duc

tarafından öncülük edilmiş olan stilistik rekonstrüksiyon (Üslup birliğine varma) üslubu, yapılan her türlü koruma veya tamirat eylemini kişilerin subjektif yaklaşımlarından veya gelişigüzel onarımlardan arındırıp belirli bir düzene oturtmuştur.

Üslup, “Bir yapıyı restore etmek, onu korumak, onarmak veya yeniden yapmak değil, belirli bir zamanda, hiç var olmadığı biçimiyle tam bitmiş bir yapı haline getirmek demektir.” (Ahunbay, 2004). Günümüz koruma disiplinine uygun olacak şekilde; tamirat başlamadan önce durumunun çeşitli görsel vasıtalar ile belgelenmesi, yapının inşa edildiği dönemin üslup, yapım tekniği vb. başlıklar altında her yönü ile derinlemesine incelenmesi, yapının strüktür yapısı ve malzemesinin anlaşılması, çalışma başlamadan önce bütün verilerin kazı ve çeşitli araştırmalar ile toplanması gibi unsurlar üslubun içeriğini oluşturmaktadır.

Stilistik rekonstrüksiyon koruma için bilimsel bir temel oluşturmaya çalışmasının yanında kültürel mirasa tanım gereği büyük zarar vermiştir. Günümüze ulaşmış olan yapıların (özellikle orta çağ döneminde) inşa süreleri birkaç mimar yaşamı gibi bir süreyi kapsaması nedeniyle yapıların hem üslup hem de strüktür olarak tek bir döneme ait olması mümkün olmamaktadır. Fakat bu üsluba uygun olacak şekilde yapılmış olan müdahalelerle mevcut yapılar tek bir döneme indirgenerek belirli bir sanatsal veya mimari değeri olan kısımları ortadan kaldırılmış ve rekonstrüksiyon ile tek döneme ait olacak şekilde kurgulanmıştır.

Stilistik rekonstrüksiyonu benimseyen kişilerce ilerleyen yıllarda anıtlara yapılmış olan müdahaleler büyük tartışmalara yol açmış ve tepki olarak aynı yüzyılda Romantik Görüş doğmuştur. Romantik görüş korumanın kelime anlamı gibi sadece basit bakım ve mevcut yapıya müdahale edilmeden olduğu şekliyle korunmasını savunmaktadır. John Ruskin tarafından İngiltere’de başlatılmış olan akım, Avrupa’nın farklı bölgelerinde de benimsenip uygulanmıştır. Görüş, Stilistik Rekonstrüksiyon kapsamında uygulanan eklerin kaldırılması ve yapının hiç olmadığı biçimde, bir zaman diliminde, donmuş şekliyle yeniden kurgulanmasını reddedip bunun yerine hiçbir şey yapmamayı savunmaktadır. İçinde bulunduğu dönemin sanat ve özellikle edebiyatında hâkim olan genel Romantik görüşü, olduğu gibi yansıtmaktadır. Ruskin görüşlerini şu şekilde özetlemektedir: “Restorasyon bir yapının başına gelebilecek en büyük felakettir. Öyle bir felaket ki ondan hiçbir şey kurtulamaz ve yok olanın yerine sahte bir benzeri getirilebilir. Bu önemli konuda kendimizi hiç aldatmayalım; nasıl

ölüleri diriltmek mümkün değilse, mimarlıkta da bir zamanlar muhteşem ve güzel olanı restore etmek olası değildir.” (Ruskin, 2016). Bu görüş kapsamında yapı, zamanın tüm etkilerine karşı dayanabildiği kadar dayanmalı, sürekli bakım ile restorasyon yerine aktif koruma tercih edilmelidir. Böylelikle yapılar hasardan uzak tutulabilmektedir. Romantik görüş temelli mimari koruma nihai sonucuna ulaştığında; “Tarihi yapılara geçmiş bir sanatın yok olan usulleriyle yaratılan ve çağdaş sanatın zedelemekten katılamayacağı anıtlar olarak bakılmalı ve davranılmalıdır. Böylece ve ancak böylece bilginin bizi suçlayacak bir tuzağa dönüşmesine engel olabilir ve ancak bu yolla eski yapılar korunabilir ve sonraki nesillere öğretici ve saygıdeğer olarak bırakılabilir.” (Harvey, 1972).

1880-1890 yılları arasında 19. yy’ da ortaya çıkmış olan Stilistik Rekompozisyon ve Romantik Görüş’e karşı iki yeni kuram ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Luca Beltrami tarafından oluşturulmuş olan Tarihi Restorasyon kuramıdır.

Tarihi Restorasyon kuramı aktif korumanın aksine restorasyon kapsamında geniş müdahaleleri içermektedir. Yapıların müdahale öncesi eski resim, pul, fotoğraf veya arşiv kayıtları gibi dokümanlardan yararlanarak belirli bir bilimsel temele oturtulmuş müdahaleleri kapsamaktadır. Bu kuram içerisinde bilimsel bir sistem barındırmasına rağmen rekonstrüksiyon ve şahsi yoruma dayalı belgelerin kullanılması nedeniyle güncel restorasyon kuramları ile çelişmektedir.

Aynı dönemde Camilio Boito, bahsedilmiş üç koruma kuramını uzlaştırarak çağdaş koruma ve restorasyonun temellerini atmıştır. Kendi kuramını 1883 yılında belirli ilkeler halinde şu şekilde açıklamaktadır:

- Anıtların evrensel tarihi belgeler olduğu ve bu belgeler ile ilgili yapılacak olan değişikliklerin çoğu zaman yanılıcı sonuçlara neden olacağı, bu nedenle anıtlara saygı gösterilmesi gerektiği savunulmuştur.

- Anıtlara yapılacak olan işlemler içerisinde en az etki bırakacak olan seviyedeki müdahalelerin tercih edilmesi ve olabildiğince her türlü ek ve yenilemelerden kaçınılması gerektiği öne sürülmüştür.

- Yapısal sorunların ortaya çıktığı durumlarda, anıta ek yapılması durumunda; tercihen yapının kendisine, malzeme özelliğine, biçimine ve görsel bütünlüğüne uygun bir dil seçilmesi gerektiği ve yapılan müdahalelerin işaretlenmesi tavsiye edilmiştir.

- Yapının üzerinde farklı dönemlere ait katmanların bulunması durumunda bu eklerin yapının bütünlüğünü bozma veya kapatma gibi sonuçları olmadığı takdirde olduğu gibi korunmaları gerektiği savunulmuştur.

- Yapıya uygulanan her türlü müdahalelerin dikkatli bir biçimde belgelenmesi gerekliliği tavsiye edilmiştir (Ahunbay, 2004).

Boito'nun yayınladığı ilkelerin uluslararası mecralarda kabulü ve yayılması, destekçisi Gustavo Giovannoni tarafından sağlanmıştır. Kendisi Boito gibi korumanın bilimsel bir temele oturtulması gerektiğini savunmaktadır ve desteği ile 1931 yılında Atina'da düzenlenmiş olan Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenlerin I. Uluslararası Konferansı'nda Boito'nun görüşlerinin etkisi altında Modern Restorasyon ve Koruma pratiklerinin temelini oluşturacak ilke kararları alınmıştır. Bu toplantı sonrasında arşiv, koruma konusunda bilgi ve tecrübe aktarımı, ülkeler arası iş birliği gibi konularda mutabakat sağlanmış ve takip eden yıl içerisinde Gustavo Giovannoni ve Boito'nun ilkeleri daha da genişletilerek İtalya'da Carta del Restauro adı altında yasal bir düzleme oturtulmuştur. Bu iki sözleşmede koruma ve restorasyon adına, ayakta kalan anıtlarda sağlamaştırma, arkeolojik alanlarda ise anastilosis uygulamasının yapılması öngörülmektedir.

1946 yılında küresel ölçekte eğitim, bilim ve kültür konularında paylaşım ve barışın tesis edilmesi amacıyla kurulmuş olan UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu), kültürel mirasın korunması göreviyle birçok kurumun kurulmasına önyak olmuş ve desteklemiştir. Bu kapsamda öncelikle 1959 yılında ICCROM (Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarımı Çalışmaları Uluslararası Merkezi) kurulmuştur. Oluşumun misyonu, restorasyon uygulamalarının niteliklerinin yükseltilmesi, ilgili teknik personel yetiştirilmesi, teknik konularda danışmanlık sağlanması, belge oluşturma, toplama ve yayınlama gibi maddelerden oluşmaktadır (UNESCO, 2021).

1965 yılında Lahey'de, 2. Dünya savaşı sonrası oluşan yıkımın yeniden tekrarlanmaması adına Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Varlıklarının Korunmasına dair Sözleşme kabul edilmiş ve bu kapsamda "korunacak olan varlık" tanımı kültür varlıkları olarak genişletilmiştir (E. Madran ve N. Özgönül, 2005).

2. Dünya savaşı sonrası Avrupa kıtasının maruz kaldığı yoğun tahribat nedeniyle yok olan veya büyük ölçüde yıkılmış olan tarihi kentlerin yeniden inşası için belirtilmiş

olan uygulamalar dışında farklı nedenlerden ötürü büyük çaplı rekonstrüksiyon uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamalar, daha önce bahsedilmiş modern koruma ve restorasyon ilkeleri ile ters düşmesine rağmen; milli, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı o dönemde tercih edilmiştir. Uygulanmış rekonstrüksiyon projeleri belirli bir dil birliğine sahip olamamasından dolayı ortaya çıkan karmaşa, koruma ve restorasyon adına yapılmış tanımların çağa uygun olacak biçimde yeniden yorumlanma ihtiyacı; 1964 yılında Venedik'te II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimarlar ve Teknisyenler Kongresi'nde tartışılmıştır. Venedik Tüzüğü olarak literatüre geçmiş olan bu kongrede; koruma ve restorasyon ile ilgili tanımlarda düzenleme ve kapsam genişletilmesi yapılmıştır:

- Anıt tanımının, yalnızca büyük çaplı sanat eserlerini kapsamayacak şekilde üzerinden belirli bir zaman geçmiş kültürel değeri olan basit unsurları da içermesi ve tek yapıdan tarihi doku ile bütünlük kentsel ve kırsal yerleşkeleri de kapsayan varlıklar olarak güncellenmiştir.

- Anıtlarda mevcut bütün dönemlerin izlerine saygı duyulması gerekliliği, yeni eklerin modern dönemin izlerini taşıması gerektiği vurgulanmıştır. (Erder, 1971).

- Anıtlara uygulanacak olan yeni eklerin görsel olarak ayırt edilebilir olması ilkesi vurgulanmıştır.

- Olağanüstü sanat eserleri haricinde kültürel değeri bulunan daha basit eserlerin de korunmaya değer olduğu kabul edilmiştir.

Venedik Tüzüğü'nün ilan edilışinden bir yıl sonra Varşova'da ICOMOS kurularak mimari ve kültürel mirasın korunması için kuram geliştirilmesi, uygulanacak olan müdahaleler ile ilgili bilimsel ve güncel yöntemlerin tespiti ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır.

1945 sonrasında yoğunlaşan koruma problemlerinin başında arkeolojik alanlarda koruma sorunları gelmektedir. Bu konu ile ilgili, yapılan müdahalelerin ölçüğü anastilosis ile daraltılmış ve yapılacak her türlü müdahalenin ayırt edici özellikte olması Venedik Tüzüğü ile tavsiye edilmektedir. 1990 yılında arkeolojik alanların korunması ile ilgili ICOMOS içerisinde ICAHM (Arkeolojik Miras Yönetimi Uluslararası Komitesi) isimli yeni bir yürütme organı kurulmuş ve Arkeolojik Miras Yönetimi ile ilgili bir Uluslararası bildiri düzenlenmiştir (E. Madran ve N. Özgönül, 2005).

Venedik Tüzüğü sonrasında farklı coğrafyalarda bulunan ülkeler ortaya çıkan özel sorunlara karşı oluşturdukları tüzüklerle mimari ve kültürel mirasın korunması ile ilgili yol haritaları oluşturmuşlardır. 1981 yılında ICOMOS Avustralya Burra Kartası'nı kabul etmiş ve bunu takip eden yılda Pakistan'da İslam Karta'sı yayınlanıp kabul edilmiştir (Türkoğlu, 2002).

1977 yılında ilk oturumu gerçekleştirilmiş UNESCO Dünya Miras Listesi ile kültürel varlık koruma bilincinin geliştirilmesi ve kamuoyunun bu konu hakkında bilgilendirilmesi sürmekte ve 2005 yılında listeye girecek olan alanların yönetim planı ile bağlı buldukları coğrafya, kültür ve şartlar dahilinde her biri kendi içerisinde sürdürülebilir şekilde varlıklarını devam ettirmeleri hedef alınmaktadır.

2.2.2 Koruma Kavramının Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğunda eski eserlere olan ilgi 19. yy. başlangıcından itibaren gelişmeye başlamıştır. Öncelikli olarak taşınabilir eserler-kültür varlıkları ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Asar-ı Atika Nizamnameleri kapsamında yasal bir düzleme oturtulmuş olan koruma kanunu, Muhafaza-ı Asar-ı Atika Encümeni vasıtası ile uygulanmaya başlanmıştır (İ. Dinçer ve O. Akın, 1995).

19. yy. boyunca çeşitli ülkelerden gelen arkeologlar Osmanlı İmparatorluğu topraklarında bulunan arkeolojik alanlarda, izinli veya izinsiz yaptıkları kazılarda çıkan objeleri kendi ülkelerine nakletmişlerdir. Bu kapsamda 1869 yılında çıkarılmış ilk Asar-ı Atika Nizamnamesini takiben ikinci tüzük 1874 yılında yayınlanmıştır. Bu tüzük de arkeolojik alanlardan çıkarılmış eserlerin aidiyeti paylaştırıldığı için ortaya karmaşa ve devlete ait olan eserlerin haksız paylaşımı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle son kez Osman Hamdi Bey tarafından 1884 yılında üçüncü Nizamname hazırlanmış ve bu kapsamda eserlerin devlet malı olduğu ve yurt dışına çıkarılamayacağına dair kati uygulama yasallaşmıştır. 1889 yılında Müze-i Hümayun Nizamnamesi kabul edilmiş ve 1906 yılında bazı eklemeler yapılarak kamu görev ve sorumlulukları Nizamnameye eklenmiştir (Önge, 2018).

Taşınabilir eserlerin korunması dışında taşınamaz kültür varlıkları ile ilgili durum, tipik Osmanlı Kentinin 19. yy' da geçirmiş olduğu değişikliklerin anlaşılması ile kavranabilmektedir. Kent planlaması, taşınamaz kültür varlıklarının geleceği ile ilgili doğrudan belirleyici bir unsur olduğu için 19. yy' ın ikinci yarısından sonra Şehremaneti yönetiminin oluşturulması planlama konusunda genel bir çerçevenin

oluşturulmasına önyak olmuştur. 1855 yılında ilk Şehremaneti İstanbul'da kurulmuş ve sonrasında tipik olarak vilayetlerde Belediye Binası-Hükümet Konağı, İstasyon Binası ve Adliye gibi kamu yapılarının merkezi oluşturduğu bir kurgu ortaya çıkmıştır. Şehremaneti, yol genişlikleri, yangın önlemleri, mevcut yerleşme dışında kalan alanlarda imar tanımlamalarına yön vermiştir. Bu dönem içerisinde sivil mimarlık örnekleri korunmaya değer görülmediği için yok olmaya yüz tutmuştur. Tanzimat ilanından sonra anıtsal yapıların korunmasına önem verilmesine rağmen yurt dışına kaçırılan eserlerin taşınabilir nitelikte olması nedeniyle taşınamaz kültür varlıkları kültür varlığı olarak yok sayılmıştır (Çeçener, 1995). Bu tutum Cumhuriyet dönemine belli bir tarihe kadar mevcut olduğu şekilde devam ettirilmiştir.

1910 yılında sonra Haussmann'ın belirlediği prensipler dahilinde anıt çevrelerinin açılması için yapılmış olan uygulamalar, anıt çevresinde bulunan sivil mimarlık örneklerinin ve daha az öneme sahip anıtların ortadan kalkmasına neden olmuştur. 9 Mayıs 1920 tarihinde TBMM'de açıklanmış olan hükümet planında, milli eserlerin korunması ile ilgili atılacak adımlar tanımlanmış ve Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak Türk Asar-ı Attika Müdürlüğü kurulmuştur.

1930 yılında belediyelere tanımlanan plan hazırlama görevi sonucunda, 1580 sayılı Belediye kanunu kapsamında Meydan, Resmi Kurum veya tarihi eserlerin etrafının açılarak görünür kılınması isteği resmi olarak uygulamaya konulmuştur (İ. Dinçer ve O. Akın, 1995). Bunu takip eden kanunlarla, anıtların 10 m çeperinde yapılaşmaya izin verilmemesi ve kamulaştırmalar kapsamında mevcut yapıların yıkılabileceği kabul edilmiştir.

1930 sonrasında taşınmaz eski eserlerin kültür varlığı kapsamında değerlendirilmeye başlanmasıyla 3500 adet üzerinde eser tespit edilip kataloglanmıştır (Tekeli, 1998). Bu dönemde ve 1940'lı yıllarda eserlerin korunması ile ilgili kamuoyu oluşturulamaması ve Belediye uhdesinde bulunan eserlerin bakımının maddi imkansızlıklar nedeniyle yürütülememesi nedeniyle yalnızca anıt statüsündeki yapıların bakımı yapılabilmektedir. Fakat teorik açıdan, imar ve üst planlama kademelerinde kültür varlıklarına gereken önem ve korunmaları için gerekli adımların atılabileceği anlaşılmıştır (Gülersoy, 1981).

1940'lı yılların sonunda, 1949 tarihinde Türkiye Avrupa Konseyi'ne üye olmuş ve sonrasında Avrupa Kültür Antlaşmasını kabul etmiştir. 2 Temmuz 1951 tarihinde

5805 numaralı -Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun- kapsamında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu oluşturulmuştur. Bu kurumun görevleri arasında, ülke sınırları kapsamında korunmaya değer her türlü yapı ve anıtların restorasyon, bakım, tamirata ile korunmasına dair ilgili işlemlerin tamamı için bir program ve kapsayıcı ilkeler tanımlamak, yapılacak olan uygulamaların tamamı için denetleme yapmak ve mimari ve tarihsel özelliklere sahip yapılar ile ilgili düzenlenecek özel araştırmalar için kurul temsilcileri tarafından görüş bildirilmesi bulunmaktadır (E. Madran ve N. Özgönül, 2005). Kurulun daha sonraki yıllarda aldığı kararlar kapsamında:

-1953 tarihinde, kültür varlıklarının yaşatılması için yeniden işlevlendirilmesi.

-1956 tarihinde, kültür varlıklarının yıkılma ihtimali olsa da bakım ve onarımının yapılması.

-1956 tarihinde, korunmaya değer bulunmayan yapıların yıkımları öncesinde rölövelerinin hazırlanması, kararları alınmıştır.

Kurulun göreve başladığı yıllarda hızlı bir şekilde gerçekleşen kentleşme ve imar faaliyetleri birçok taşınmaz kültür varlığının ortadan kalkmasına neden olmuştur.

1961 Anayasası kapsamında 50. Maddede bulunan, “Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar.” ibaresi ile kültür varlıkları devlet güvencesi altına alınmıştır fakat arazi mülkiyetleri ile belirlenmiş olan varlık mülkiyeti problemi herhangi bir hükme bağlanmamıştır.

1964 yılında oluşturulmuş olan Venedik Tüzüğü, 1967 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarafından kabul edilmiştir. 1965 yılında faaliyete geçmiş olan ICOMOS’un Türkiye Milli Komitesi ise 1967 yılında kurulmuştur. 1959 yılında kurulmuş olan ICCROM’a Türkiye 1969 yılında katılmıştır. Birkaç yıl içerisinde mevcut mevzuatların uluslararası sözleşmelerle tam olarak örtüşmemesi nedeniyle 1973 yılında yeni bir Eski Eserler Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanun birçok probleme çözüm getirmesinin yansira 1961 yılında tanımlanmış olan ilgili Anayasa maddesini açıklayıcı niteliktedir. 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu kapsamında “Devlete ait arazi ve emlak ile, özel ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan emlak ve arazide, varlığı bilinen veyahut ileride meydana çıkacak olan her çeşit anıtlar, bütün taşınır ve taşınmaz eski eserler Devletin malıdır.” ibaresi ile varlık mülkiyetleri hükme bağlanmıştır. Bu kanun kapsamında taşınır ve taşınmaz eski eserlerin yanında, külliye,

anıt, arkeolojik ve doğal sit kavramlarının açıklama ve kapsamı belirlenmiştir. Kanun kapsamında tanımlanmış olan sit kavramının ölçeği ile ilgili bir genişleme söz konusu olup parsel ölçeğinden alan ölçeğine taşınmıştır. Sit kavramının diğer destekleyici unsurlarla (turizm, kalkınma, yenileme, gelişme vb.) ilişkisinin kurulmasıyla farklı disiplinlerden kurum ve kuruluşların çalışma ve sorumluluk alanlarına dahil edilmiştir (Avcı, 2001).

1980'li yıllarda tabiat varlıklarının öneminin ve kırılganlığının öne çıkması nedeniyle tabiat varlıklarının da korunacak varlıklar kapsamına alınmasına karar verilmiş ve bu kapsamda kültür ve tabiat varlıkları çoğu durumda iç içe geçen bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda 1983 yılında 2863 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kabul edilmiş ve 1984 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu yerine Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu kurulmuştur. Yüksek kurul ile Bölge Koruma Kurulları faaliyete geçmiştir.

UNESCO 17. Genel Konferansı kapsamında kabul edilmiş olan UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme 'ye Türkiye, 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla taraf olma kararı almıştır. İlgili kanun 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Kararla onaylanmış ve 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (UNESCO, 2021).

1992 yılında hazırlanıp Avrupa Konseyince kabul edilmiş olan Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 1999 yılında kabul edilmiştir.

2.3 Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıkları

Taşınmaz Kültür Varlıkları, “Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki korunması gerekli taşınmaz varlıklar” olarak tanımlanmakta ve Taşınmaz Doğa varlıkları ise, “Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan taşınmazları” ifade etmek için kullanılmaktadır (28232 sayılı Resmi Gazete, 2021).

Venedik Tüzüğü kabulüne kadar korunacak varlıklar kavramı arkeolojik alanlar, görkemli yapılar ile yüksek sanat ve teknik barındıran anıtlar için kullanılsa da 1960

yılından sonra bu tanımın kapsamı genişlemiştir. Bu kapsam daha küçük ölçekte ve daha geniş tarihi ve doğal çevreleri kapsayacak şekilde kültürel miras tanımına evrilmiştir. Taşınmaz kültür ve doğa varlıkları Anıt ve Sit olarak iki kısma ayrılmaktadır (Asatekin, 2004).

a) Anıtlar: Bu kısımda değerlendirilen Taşınmaz Kültür Varlıkları; tek yapı, yapı toplulukları ve doğal anıtlar gibi kavramları içermektedir. Tek yapıdan oluşan Taşınmaz Kültür Varlıklarını tanımlamak için Esmâ Sultan Yalısı, Galata Kulesi, Karaköy Arap Camii gibi örnekler mevcut iken yapı topluluklarından oluşan Taşınmaz Kültür Varlıkları tanımlamak için ise Süleymaniye Külliyesi ve İstanbul Şehzade Külliyesi gibi anıtlar bu kapsamda değerlendirilebilir. Doğal anıtları; jeolojik oluşumlar, doğal çevreye özel anlam katan biçim ve mekân zenginlikleri, peyzajın vazgeçilmez öğeleri ile tanımlamak mümkündür. Anıtların kapsam ve nitelikleri; anıt veya kentsel dokuyu içine alacak şekilde iç içe geçtiği zaman anıt kavramı yerine sit kavramı tercih edilmektedir (Ahunbay, 2004).

b) Sitler: “Sit; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır” (2863 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2021). Sit alanlarının içeriğini doğal, insan eliyle oluşturulmuş veya her ikisini de kapsayan korunacak varlıklar oluşturmaktadır. Sitler özelliklerine göre; doğal sit, tarihi sit, arkeolojik sit, kentsel sit, kırsal sit ve karmaşık sit olarak altı ayrı başlık altında değerlendirilmektedir.

2.3.1 Doğal Sit

Doğal Sit tanımı, flora ve fauna ile meydana gelmiş doğal oluşum veya insan eli ile yapılmış değişimlerin sonucunda ortaya çıkmış korunmaya değer doğal alanlar için yapılmaktadır. 2863 sayılı Kanun’un 3. maddesinde tanımlanmış olup, bu tanıma istinaden ilgili kanunda, “Jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlar.” olarak geçmektedir (Özlüer, 2018). KTVKYK’nın 728 nolu ilke kararı ile üç farklı kategoride değerlendirilmektedir:

I. Derece Doğal (Tabii) Sit: Bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlar olarak tanımlanmıştır. Bu alanlarda altyapı çalışmalar belli kıstas ve izinler kapsamında gerçekleştirilebilecektir.

II. Derece Doğal (Tabii) Sit: Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yanında kamu yararı göz önüne alınarak kullanıma açılacak alanlardır. Bu alanlarda turizm yatırımı veya turizm işletme belgeli işletmelerin inşası haricinde herhangi bir yapılaşma izni verilmemektedir.

III. Derece Doğal (Tabii) Sit: Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yolunda, yörenin potansiyeli ve kullanım özelliği de göz önünde tutularak konut kullanımına da açılacak alanlardır. Bu alanlarda kısmi imar faaliyetleri koruma amaçlı imar planı hazırlanması sonrası ilgili kurumları görüş ve onayı sonrası yapılabilmektedir.

Bu sit kapsamında Manyas Kuş Cenneti veya Antalya Beşkonak Köprülü Kanyonu gibi alanlar koruma altına alınmıştır.

2.3.2 Tarihi Sit

Tarihi sit kavramı, tarihi bir olay ile ilişkilendirilen veya tarihi-askeri olarak önemli olayların gerçekleştiği alanlar için kullanılmaktadır. Tarihi Sit alanlarında, KTVKYK'nın 421 numaralı kararı ile; her türlü bitki örtüsü, topografik yapı veya silüet değişimine izin verilmeyeceği, devam eden tarım faaliyetleri haricinde herhangi bir faaliyetin de bu alanlarda yapılamayacağı kararlaştırılmıştır. Bu sit tipi kapsamında Çanakkale Savaşı'nın yaşandığı Gelibolu Yarımadası ve Çanakkale Boğazı çevresi koruma altına alınmıştır.

2.3.3 Arkeolojik Sit

Arkeolojik sit kavramı genel olarak Endüstri devrimine kadar kurgulanmış olan yapı kalıntılarının bulunduğu alanlar olarak tanımlanmaktadır. 2012 tarihli Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik'in 3. maddesinde, "İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlar" olarak tanımlanmıştır (Özlüer, 2018).

Arkeolojik Sit alanları, KTVKYK'nın 658 numaralı kararı ile 3 farklı kategoriye ayrılmıştır.

I. Derece Arkeolojik Sit: Korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmemesine, imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenmesine, bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılamayacağına karar verilmiştir.

II. Derece Arkeolojik Sit: Korunması gereken, ancak koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenecek, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, yeni yapılaşmaya izin verilmemesine karar verilmiştir.

III. Derece Arkeolojik Sit: Koruma ve kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilebilecek arkeolojik alanlardır.

Bu sit kapsamında Çatalhöyük, Truva, Bergama gibi alanlar koruma altına alınmıştır. Bununla beraber Endüstriyel Arkeoloji konusu kapsamına girebilecek Haliç Tersanesi, Gaz Fabrikaları vb. alanlarda bu sit kapsamında değerlendirilmektedir (Ahunbay, 2004).

2.3.4 Kentsel Sit

Eski yerleşimlerin estetik ve yapısal bütünlüğünü her türlü özgün kentsel donatı ile bünyesinde koruyabilmiş alanlar için kentsel sit kavramı kullanılmaktadır. Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik'in 3. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre kentsel sit, "Mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları ve bir bütün olarak o yerleşmenin ait oldukları dönemin yaşam biçimini gelecek nesillere aktarmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar, sokak ve meydanlar, vb.) birlikte buldukları alanlar" dır} (Özlüer, 2018).

KTVKYK'nın 419 numaralı kararı ile Kentsel Sit alanları ve bu alanların kent dokusu ile bütünleştiği "geçiş" alanlarının tanım ve özellikleri açıklanmıştır. Geçiş dönemi ile ilgili her türlü imar faaliyetlerinin kuralları ve Kentsel Sit alanlarının uygulama ile denetleme kriterleri detaylı bir biçimde tanımlanmıştır. Bu tip sit

alanlarına Safranbolu, Tokat, Gaziantep, Diyarbakır Sur içi gibi şehir merkezleri örnek gösterilebilir.

2.3.5 Kırsal Sit

Kırsal Sit; mimari dili, yapım teknolojisi, oluşturdukları doku ve topografik kümelenmesi ile bir bütün içerisinde değerlendirilen bağ, köy veya yazlık niteliği taşıyan yerleşimlerdir. Bu sit dahilinde konut, serander, ahır gibi tipik yapılara sıklıkla rastlanmaktadır. Kırsal sit ile ilgili 2863 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu dahilinde tanımlamalar mevcuttur. Özellikle yapı malzemelerinin kullanıldığı yörelerde bulunan kırsal yerleşkeler bu sit kapsamında değerlendirilmektedir. İç Anadolu Bölgesinde taş mimarisi, Karadeniz bölgesinde ahşap mimarisinin kümelendiği kırsal yerleşke veya mezzarlar bu kapsamda değerlendirilebilmektedir.

2.3.6 Karmaşık Sit

Karmaşık Sit, birden çok sit türünün içiçe geçmesi kapsamında değerlendirilen sit türüdür. Farklı sitelerin birleşimi ile “arkeolojik- kentsel sit”, “arkeolojik - tarihi sit”, “arkeolojik- tarihi – kentsel sit” ve “tarihi - kentsel sit” alanları oluşmaktadır (Özlüer, 2018). İstanbul Tarihi Yarımadası, tarihi, doğal, kentsel ve arkeolojik olarak; Birgi, arkeolojik, doğal ve kentsel sit olarak bu sit tipi dahilinde örnek gösterilebilir.

2.4 Arkeolojik Sit Alanları ve Planlama Yaklaşımları

Sit alanlarının varlıklarının sürdürülebilmesi ve yönetimi için mevcut durumlarının ve gelecek projeksiyonlarının rasyonel bir biçimde planlanması gerekmektedir. Planlamanın çerçevesini mevcut kültürel, estetik, ekonomik, sosyal, demografik ve mekânsal ögeler gibi etmenler belirlemektedir. Bu kapsamda ülkemizde sit alanlarının planlaması dahilinde koruma amaçlı imar planları düzenlenmektedir.

Koruma amaçlı imar planları tarihi, arkeolojik ve tarihi sit alanlarının içerisinde ve sınırlarında her türlü müdahale ve eylemlerin tanımlandığı planlardır. Türkiye’de koruma amaçlı imar planlarının hazırlanmalarının kapsamı sit alanlarının korunması ve bu alanlarda uyulması gereken koşulların ayrıntılı bir biçimde belirlenmesidir.

2863 sayılı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununu kapsamında koruma amaçlı imar planları: “Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kùltür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kùltürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; halihazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, altyapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki planları” şeklinde tanımlanmaktadır.

Koruma amaçlı imar planlarının altında özellikle arkeolojik sit veya ören yerleri için daha küçük ölçekte çevre düzenleme projeleri hazırlanmaktadır. 2863 sayılı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununu kapsamında; “Ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projeleri” çevre düzenleme projeleri olarak tanımlanmaktadır.

BÖLÜM 3

3. MATERYAL VE YÖNTEM

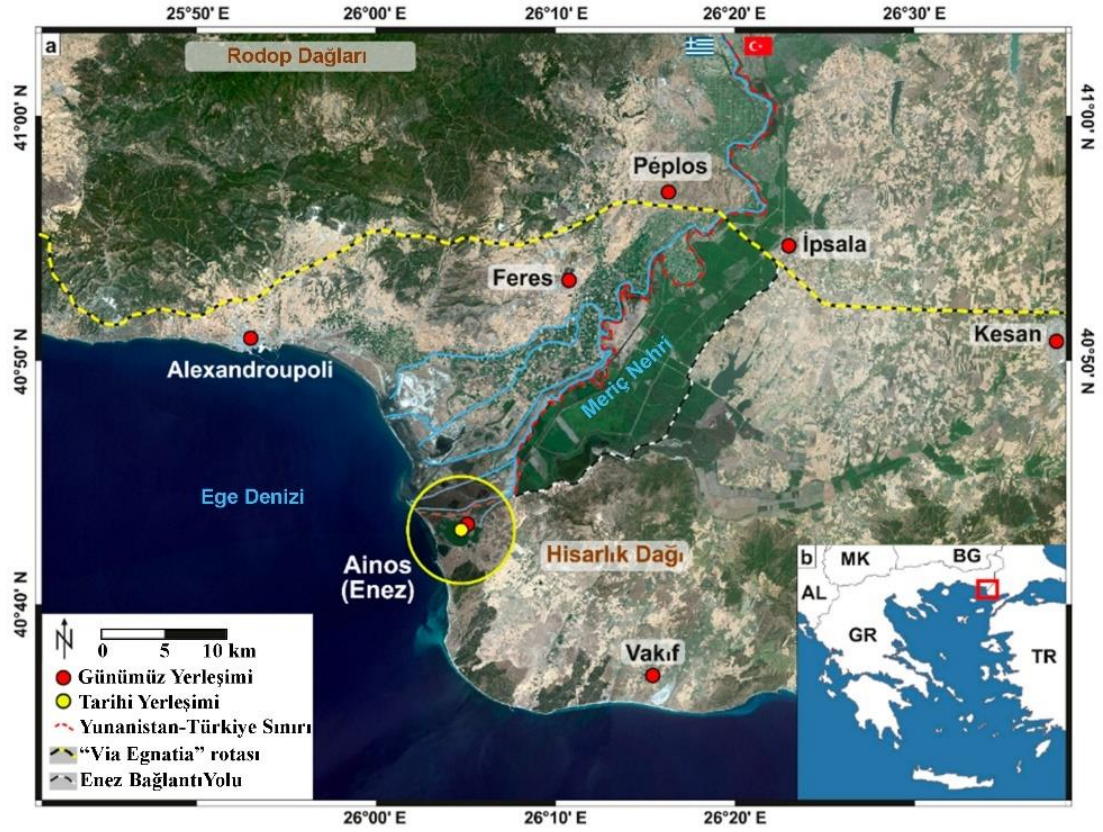
3.1 Materyal

Bu kısımda Enez ve çevresinin sahip olduğu tarihi, doğal ve sosyokültürel özellikler ile Enez Kalesi ve yakın çevresindeki tarihi yapılar hakkında detaylı bilgiler bulunmaktadır.

3.1.1 Çalışma Alanının Doğal Özellikleri

3.1.1.1 Coğrafi Konum

Enez, Batı Trakya, Marmara bölgesi Ergene bölümünde, Edirne il sınırı içerisinde yer alan bir ilçedir. Coğrafi olarak 40°35'08" - 40°49'16" Kuzey paralelleri ile 26°01'34" - 26°22'11" Doğu meridyenleri arasında konumlanmıştır. Batısında Ege Denizi, kuzeyinde Yunanistan ve İpsala sınır kapısı, doğusunda Keşan, güneyinde ise Saroz körfezi bulunmaktadır. Enez'in kuzey sınırını, gelişimine büyük katkı sağlayan Meriç nehri çizmektedir. İlçenin, kuş uçuşu kuzey güney sınırları arasındaki uzaklık 26 km, doğu batı sınırları arasında uzaklık ise 25 km'dir. İlçe; Edirne Merkez'e 115 km, Keşan'a 49 km, İpsala'ya 40 km ve İstanbul'a 240 km uzaklıktadır. Edirne-Uzunköprü-Keşan-Gelibolu-Çanakkale karayolu ile İpsala-Keşan-Malkara-Tekirdağ-İstanbul karayolu üzerinden karayolu ulaşımı sağlanmaktadır ve her iki karayolu ulaşımı asli olarak Keşan üzerinden geçmektedir. Enez'in denize açılan kapısı Enez yat limanı ile balıkçı barınağıdır. İlçe, kuzey güney aksında doğrudan bağlantı sağlayacak bir karayolu ve deniz ile ilişkisini güçlendirecek nitelikli bir limana ihtiyaç duymaktadır.

Şekil 3.1 Enez'in Coğrafi Konumu (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019)

Enez ilçesi, denizden ortalama 63,50 m yüksekte konumlanmıştır ve en yüksek noktası 423 m ile Kömür Dağıdır. Enez ilçe merkezi ise denizden 23-24 mt yüksekte konumlanmıştır (Ardel, 1959). Bölge, Orta-Üst Miyosen devrine ait bir yerleşim olup zeminini Kumtaşı, Çamurtaşı, Kireçtaşı oluşturmaktadır. Bunun haricinden Meriç nehrinin doldurduğu küçük bir alanı da Alüvyon ve Kuaterner oluşturmaktadır (Türkmenoğlu, 2012).

Şekil 3.2 Enez ve Ege Denizi İlişkisi (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019)

3.1.1.2 Tarihçe

Ainos ismi ile bilinen Enez, Meriç Nehri kenarında tarıma elverişli bir bölgede yer alması, coğrafi konumu ve barındırdığı zenginliklerden ötürü antik çağlardan itibaren bir yerleşim alanıdır. Kesintisiz bir yerleşim alanı olması nedeniyle, Eski çağlardan itibaren Enez ile ilgili detaylı bilgilere yazılı kaynaklarda rastlanmak mümkündür. Enezde rastlanan ilk yerleşim izleri; M.Ö. 6500 yılına tarihlenen Hoca Çeşme Höyüğü, Pandır Bahçe ve Değirmentepe gibi höyükler ve kalıntılardır. Bahsedilen tarih öncesi yerleşimlerde, Enez ve Trakya için bilinen en eski yapı kalıntıları ve surlar bulunmaktadır. Neolitik Çağ'a kadar tarihlenen yerleşkeler haricinde Kalkolitik ve Tunç Çağlarıyla ilişkilendirilen çeşitli bölgeler de mevcuttur. Enez'de rastlanan farklı kültürleri içeren katmanlaşmanın temel nedeni, yerleşkenin jeopolitik konumudur. Enez, Balkanlar ile Anadolu arasında bir köprü olması ve kronolojik olarak Pers, İskit, Yunan savaşlarının sefer güzergahında bulunması, Büyük İskender'in ordularının sefer güzergahında olması, Roma İmparatorluğu'nun Via Egnatia yolunun üzerinde bir durak noktası teşkil etmesi ve 19. yy sonuna kadar

güvenli bir liman olarak faaliyet göstermesi gibi nedenlerden dolayı yoğun bir katmanlaşmaya sahiptir (Başaran, 2011).

Ainos ismine öncelikle M.Ö. 9. yy. ile M.Ö. 8. yy. arasında yaşadığı düşünülen İzmirli ozan Homeros'un İlyada destanında rastlanmaktadır ve bu eserde Ainos Trak kabilelerinin yaşadığı bir şehir olarak tanımlanmaktadır (Homeros, 2009). M.Ö. 1. yy' da yaşamış olan Strabon, Ainos'un kurulduğu alan üzerinde daha önce Trak kralı Poltys'in hükmettiği Poltyobria (Aenus) isimli bir yerleşkenin bulunduğunu aktarmaktadır (Strabon, 1987). Bu bölge, takip eden dönemde Apsinthos ismi ile anılmıştır. Bunun nedeni belirtilen dönemde Trak kabilesi olan Apsinthianların yerleşik olmalarıdır. Bu dönemi takiben Publius Vergilius Maro'nun eseri olan Aeneas'da: Truva kraliyet soyundan gelen Aeneas ve tebaasının, Truva savaşı yenilgisi sonrasında yeni bir yurt edinmek için önce İda (Kaz Dağları)'ya kaçtığı ve o bölgeden Trakya'da, denize kıyısı olan yay biçiminde, Meriç nehri ağzında bir körfeze ulaştıklarını aktarmaktadır. Bu alanda Aeneas (Ainos) ismini verdiği şehrin temellerini atmıştır. Daha sonra; M.Ö. 7. yy' da Kyme, Mitilene ve Aleppokonnessos'dan gelen Aioller tarafından bir koloni kurulmuş ve kısa sürede bir liman şehrine dönüşümü gerçekleşmiştir (Herodotos, 1983).

Ainos M.Ö. 7. yy. ile 6. yy. arasında zenginleşmiş fakat M.Ö. 513 yılında Pers hükümdarı Darius'un İskitler'e karşı düzenlediği sefer sonucunda Trakya ile Pers İmparatorluğu egemenliği altına girmiştir. M.Ö. 499 yılında Trakya'daki diğer yerleşimler ile Batı Anadolu'daki ayaklanmaya katılmış fakat bir yıl sonra yeniden Pers hakimiyetine girmiştir. M.Ö. 480 yılında Pers kralı I. Serhas'ın ordusu ve donanması ile Grek Kent devletlerine karşı yürüttüğü seferden önce Ainos'ta konakladığı antik metinlerde geçmektedir. Grek Kent devletleri ve Pers İmparatorluğu arasında M.Ö. 480'de gerçekleşmiş olan Salamis Deniz Muharebesinde Attik-Delos birliğinde sefere katılmış ve Atina ile kültürel ve ticari ilişkilerini sağlamlaştırmıştır (Erzen, 1974). Bu birlik döneminde Ainos, Ege bölgesindeki en zengin şehirlerden biri olma özelliğine sahipti ve bu dönem içerisinde para basımı, şarap üretimi ve ihracatı gibi yoğun ekonomik faaliyetler yürütmekteydi (Isaac, 1986).

Ainos; geçiş noktası olması ve topraklarında liman bulunması nedeniyle bu dönemde, çevresinde kurulmuş olan küçük devletlerle ticari açıdan sürekli ilişkiler kurmuştur. M.Ö. 386 yılında Pers İmparatorluğundan bağımsızlığını kazansa da Makedon Philippos'un M.Ö. 356 yılında Pers İmparatorluğuna karşı düzenlemiş

olduğu seferde zafer kazanması sonucu Makedonya'ya bağlanmıştır (Erzen, 1974). M.Ö. 280 yılında Galatların istilasını ile bağımsızlığını kaybetmiş Ainos, Helenistik dönemde Mısırlı Ptolemayosların egemenliğini geçmiştir (Erzen, 1974). Mısır kralının ölümünden sonra M.Ö. 205 yılında Ainos yeniden Makedonya yönetimine tabi olmuştur (Mansel, 1938).

Şekil 3.3 Kuzeydoğu Ege Haritası (Choiseul-Gouffier, 1809)

Şekil 3.4 Enez Haritası (Kiepert, 1890)

Bölge, M.Ö. 190 yılında Roma İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiştir. Roma İmparatorluğu hakimiyeti altında çeşitli altyapı faaliyetleri sonucunda Ainos Romalılışmaya başlamış ve bölgede ticari, askeri ve kültürel aktiviteler artmıştır. Bu artışın temelini Via Egnatia isimli askeri ve kısmen ticari yol oluşturmaktadır. Bu yolun inşasından sonra liman kenti ve kara ticaret yolu ile bölgede hızlı bir zenginleşme gözlemlenmiştir (Şahin, 2003). Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra bölge Doğu Roma İmparatorluğu hakimiyetine girmiştir. M.S. 4. yy 'da hazırlanmış olan Tabula Peutingeriana'nın Trakya kısmında Enez'in karayolu bağlantılarının, Via Egnatia ekseninde kurgulandığı gözlemlenmektedir. Bunlar Dymis ve Feres üzerinden kuzeye giden bir yol, Didymoteicho-Edirne üzerinden

Kuzey-Kuzeydoğu ve Keşan üzerinden İstanbul istikametine giden bir yoldan oluşmaktadır (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019).

Ainos, Orta Çağ'da Doğu Roma İmparatorluğu idaresi altında Rhodope eyaletinin merkezi olmuştur. Rhodope, Bizanslılar döneminde Semadirek ve İmroz adalarını da içerecek şekilde geniş bir alana yayılmaktaydı (Erzen, 1974). Bölgenin önemi nedeniyle Ainos'da çeşitli imar faaliyetlerinde bulunulmuştur. M.S. 6. yy' da kuzeyden gelen tehditlere karşı İmparator Justinianus tarafından kale onarılmıştır (Eyice, 1969). Aynı dönemde şehrin güvenliği için şehir surlarının yükseltildiği ve bunun haricinde birçok imar faaliyetlerinde bulunulduğuna kaynaklarda rastlanmaktadır (Procopius, 1940).

M.S. 7. yy' dan 11. yy' a kadar merkez konumunda olan Ainos aynı zamanda Rodop bölgesinin dini merkezlerinden biri olarak da anılmaktadır. 1152 yılında Kosmoteira isminde bir hastaneyi de içeren manastır Isaakios Porhyrogennetos tarafından şehirde inşa edilmiştir (Eyice, 1969). Kommennoslar döneminde ticari ilişkiler haricinde bölge, bir askeri karargâh işlevini de üstlenmiştir. 1090 yılında Peçeneklere karşı yürütülmüş askerî harekât öncesi Ainos askeri karargâh görevini üstlenmiştir (R. Ousterhout ve C. Bakirtzis, 2007). 1189 yılında III. Haçlı seferi sırasında Dük Frederik tarafından şehir yağmalanmış ve şehir sakinleri gemi ile kaçmak zorunda kalmıştır. 12. yy. ile 14. yy. arasında bölgede siyasi karışıklıkların devam etmesi nedeniyle gelişimi sekteye uğramıştır (R. Ousterhout ve C. Bakirtzis, 2007).

1355 yılında Bizans İmparatorunun kardeşi Palaeologina ile Gattelusio evliliğinden sonra bölge Midilli adası ile çeyizlik olarak Cenevizli Gattelusio'ların hakimiyetine girmiştir. Bölgeyi Gattelusio ve Doria aileleri beraber yönetmişlerdir (Erzen, 1974). 1362 yılında Edirne'nin Osmanlı hakimiyetine girmesiyle Ainos'un varlığını sürdürebilmesi için haraç ve fidye vermesi gerekmiştir. 1383 yılında Lala Şahin Paşa'nın yönettiği sefer neticesinde bu ödeme düzenli haraç şeklinde gerçekleşmeye başlamıştır. Nikolo Gattelusio 1384 yılında Ainos lordu olarak şehir yönetimine geçmiştir (Hasluck, 1909). Bölgenin idaresi, yönetici aileler tarafından 1455 yılında kadar sürdürülmüş fakat hükümdar değişimi sırasında yaşanmış olan karmaşa ve Osmanlı İmparatorluğu'na yapılan düzenli ödemenin gönderilmemesi

nedeniyle şehre karşı Osmanlı İmparatorluğu sefer kararı almıştır. Padişahın yönettiği kara ordusu ile İpsala üzerinden ve donanmanın başında Has Yunus Bey ile denizden kuşatılan Ainos 1456 yılında teslim olmuştur. Fatih II. Mehmet'in fetihten sonra Prens Dorino'nun sarayında üç gün kaldığı bilinmektedir. Fetihden sonra şehir gelişmeye devam etmiş ve kalenin içerisindeki kilise camiye çevrilmiştir (Eyice, 1969). Osmanlı yönetimine giren Enez, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Enos olarak adlandırılmıştır. Verimli toprakları ve zengin bir ticaret şehri olarak gelişimini sürdürmüştür.

Enez, 1469 yılında Venedikli Niccolo de Canale tarafından kuşatılıp yağmalanmıştır. 1492-1493 yılına tarihlenen Edirne külliyesi vakfiyelerde Enez'in 72.590 nüfuslu bir kasaba olduğu aktarılmaktadır (Gökbilgin, 2007).

Şekil 3.5 Enez, Kale İçi Güney Yönü Fotoğrafi (Lampakes, 1908)

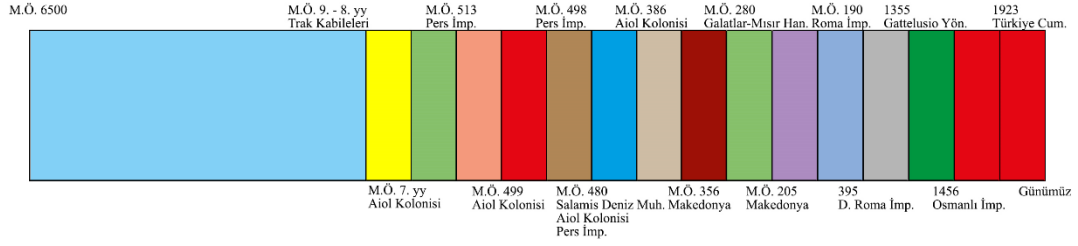
14.yy. ve fetih sonrasında Enez ile ilgili gezgin, seyyah ve araştırmacılardan bilgi edinmek mümkündür. 16.yy'da hazırlanmış olan Piri Reis'in eserinde, Enez limanı hem haritaya işlenmiş hem de yerleşim hakkında bilgiler verilmiştir (Reis, 2013). Bunun dışında Evliya Çelebi, Balkan topraklarına yaptığı seyahatte bölgeden

geçmiş ve Enezi gelişmiş bir liman kenti olarak tasvir etmiştir (Çelebi, 2013). 1707 yılında Motraye, düzenlediği İstanbul seyahati üzerindeki durak noktalarından biri olan Enez hakkında kısa bilgiler vermektedir. Kendisi Enez'i güzel küçük bir yerleşim olarak tasvir etmekte ve Kale içinde duvar kalıntılarının mevcut olduğunu aktarmaktadır (Motraye, 2007). Bunun dışında 19. yy' da Enez limanı yapısı ve limana girip çıkan mallar ile ilgili Hutz'un yazmış olduğu coğrafya kitabında bilgiler bulunmaktadır (Hutz, 1828).

Enez, 19. yy. başlangıcında dahi maddi refah düzeyi yüksek ve Trakya'nın o dönemdeki en önemli liman kenti konumunda bulunmaktadır (Başaran, 1998). 19. yy' dan itibaren Meriç nehrinin taşımış olduğu alüvyonlar ile liman alanları dolmuş olan Enez'in ticari rotaları ortadan kalkmıştır. Bunun dışında peşi sıra Osmanlı İmparatorluğunun katılmış olduğu savaşıardan dolayı yıpranan şehir eski ihtişamlı zamanlarını geride bırakmış ve hem ticaret hacmi hem de nüfus olarak küçülerek, küçük bir balıkçı kasabasına dönüşmüştür (Başaran, 1998). I. Balkan savaşı sonrası Bulgar Krallığı, I. Dünya Savaşı sonrası ise Yunanistan tarafından işgal edilmiştir. Yunan işgali iki yıl boyunca devam etmiş ve ilçe özgürlüğe 23 Kasım 1922 yılında kavuşmuştur. Keşan'a bağlı bir bucak iken 1953 yılında ilçe statüsüne ulaşmıştır.

Şekil 3.6 Enez Kalesi, Doğu Kapısı Fotoğrafı (Eyice, 1969)

Şekil 3.7 Enez Üzerinde Hakimiyet Kurmuş Devletler

3.1.1.3 Jeolojik ve Topoğrafik Yapı

Enez ilçesi denizden ortalama 63,50 m yüksekte konumlanmıştır ve en yüksek noktası 423 m ile Kömür dağıdır (Ardel, 1959). Enez ilçesinin kapladığı arazinin yarısından fazlası (%60) deniz seviyesi ile 50 mt arasında konumlanmıştır. Bunun nedeni ilçenin büyük kısmının Alüvyondan oluşmasıdır. Bölgede hala birikme, aşınma ve taşınma faaliyetleri devam etmektedir. Kalan arazi yüksekliği neredeyse eşit bir biçimde, 50 mt - 100 mt ile 100 mt üzeri olacak şekilde dağılmaktadır (Göçmen, 1977).

Enez’de mevcut olan akarsular kuzey-güney istikametinde araziye bölmektedir. Bu bölümlenmenin oluşturduğu toprakların bakışı bütün yönlerde dağılmaktadır. Alanda bulunan akarsulara bağlı aşınmanın neden olduğu tekrar eden aşınma ve parçalanma hareketleri sonucunda ilçe yüzölçümünün yarısının eğimi 0° ile 2° arasındadır. 15° üzeri olan eğim oranı %6,55’tir. Bu bölgede sel yatakları, sürekli akarsular ve seyelanın aşındırıp taşıdığı yüzey monojenik bir topoğrafya oluşmasına neden olmuştur.

Enez’in litolojik yapısının iki formasyon oluşturmaktadır. Bunlardan ilki Orta Oligosene tarihlenen Danişmen ikincisi ise Üst Eosene tarihlenen Yenimuhacir formasyonlarıdır. Danişmen formasyonunda Hisarlıdağ Volkaniti bulunmaktadır. Danişmen formasyonunda çakıtaşı, kireçtaşı ve kumtaşıdan oluşmaktadır. Yenimuhacir formasyonu ise kıltaşı ve kumtaşı içermektedir. Hisarlıdağ ise tuf, andezit ve bazalttan oluşmaktadır. Enez Kale ve çevresi ise genel olarak Kuaterner-Alüvyon bir alan üzerinde konumlanmıştır (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013).

3.1.1.4 İklim

Enez’in bulunduğu Marmara Bölgesi, üç farklı iklim tipinin özelliklerini barındıran bir geçiş bölgesidir. Edirne şehrinde bulunan Enez; kuzey kısmında Karasal

iklim özelliklerini, deniz ile buluştuğu alanda ise Marmara tipi Akdeniz iklimini barındırmaktadır. Bu nedenle Enez'in Akdeniz iklimi ile Karasal iklim arasında bir geçiş teşkil ettiği gözlemlenmektedir. Enez'e en yakın hava ölçüm istasyonu olan İpsala istasyonundan, alanın yıl içerisindeki sıcaklık, yağış ve rüzgâr koşulları ile ilgili detaylı bilgi edinilebilmektedir. Bölgede kış aylarında kutbi kuzeydoğu rüzgarları hâkim iken yaz aylarında tropikal hava kütlelerinin etkisine girmektedir (Akova, 2002). Bölgenin bir geçiş alanı olması nedeniyle; Karasal iklimin yaşandığı kış aylarında sert ve kar yağışlı hava hareketleri, yaz aylarında ise sıcak ve kurak hava hareketleri gözlenmektedir. Bahar dönemi yağışlı geçen bölgede Ergene Havzasının genelinde gözlemlenen sert Karasal iklim baskındır (Darkot, 1972).

Enez'de ölçülen yıllık ortalama sıcaklık 13,4 °C ile 13,9 °C arasında değişmektedir. Ortalama sıcaklık aylık bazda Ocak ayından Aralık ayına kadar ise tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3.1 M.G.M. 1930-2019 Edirne-İpsala İklim Verileri (Mgm Enez İklim Verileri, 2021)

Kon.	O.	Ş.	M.	N.	M.	H.	T.	A.	E.	E.	K.	A.	Ort.
İpsal.	4,0	4,9	7,8	12,6	17,6	22,2	24,5	24,0	20,0	14,6	9,5	5,5	13,9

3.1.1.5 Bitki Örtüsü

Enez'in bulunduğu Ergene Havzası'nda 2450 eğrelti otu ve çiçekli bitki türü bulunmaktadır (N. Özhatay, 1999). Bölgede yaprak döken ve her dem yeşil orman, maki, kıyı kumulları, tatlı ve tuzlu göller ile geniş bir bitki çeşitliliğini bünyesinde bulundurmaktadır (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013).

Enez kıyı kumulları üzerinde; “*Cyperus capitatus*, *Cakile maritima*, *Eryngium maritimum*, *Calystegia soldanella*, *Salsola ruthenica*, *Raphanus raphanistrum*, *Xanthium strumarium*, *Phragmites australis*, *Chondrilla juncea*, *Bromus sterilis*, *Centaurea sp.*, *Medicago marina*, *Anchusa azurea*, *Silene kotschyi*, *Lolium annuum*, *Alyssum umbellatum*, *Hypocoum procumbens*, *Polygonum maritimum*, *Scirpoides holoschoenus*, *Crepis sp.*, *Ephedra distachya ssp. Monostachya*” gibi türler bulunmaktadır (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013).

Enez ilçe merkezinin ve Enez kalesini çevreleyen Taşaltı, Dalyan ve Bücürmene Lagünleri ile Gala Gölü'nde; "Ceratophyllum demersum, Hydrocharis morsus-ranae, Lemna sp., Myriophyllum spicatum, Najas marina, Najas minor, Nymphoides peltata, Potamogeton sp, Salvinia natans, Trapa natans, Butomus umbellatus, Sium latifolium, Nymphaea alba, Myosurus minimus, Trifolium ornithopodioides" gibi türler gözlemlenmektedir (N. Özhatay, A. Byfield ve S. Atay, 2005).

İlçenin ormanlık alanlarında; "Pinus brutia, Pinus pinaster, P. pinea, Quercus ithaburensis ssp. macrolepis, Q. pubescens, Q. infectoria, Q. serris, Q. frainetto, Carpinus orientalis, Fraxinus ornus, Ulmus minör" gibi ağaç türleri bulunmaktadır (Dönmez, 1990).

İlçede kısa boylu çalı formunda bulunan maki bitki örtüsü ise; "Q. coccifera, Rosa sempervirens, Paliurus spina-christii, Cistus creticus, C. salviifolius, Crataegus monogyna, Phillyrea latifolia, Cistus sp." bitki türlerinden oluşmaktadır (Dönmez, 1990).

3.1.1.6 Biyolojik Çeşitlilik

Enez ve çevresinde bulunan orman, sulak alan, tarımsal alanlar ile bölgenin denizle olan ilişkisi; farklı ve özgün bir biyolojik çeşitliliğin oluşmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda Enez ve çevresinde memeliler, kuşlar ve deniz canlıları altında farklı türler gözlemlenmektedir.

a) Memeliler: Bölgede Ergene Havzasında sıklıkla rastlanan memeli türleri bulunmaktadır. Enez ve çevresinde Balkan Kirpisi, Gelengi, Tavşan, Kızıl Sincap ve 15 farklı tür yarasayı bünyesinde bulunduracak şekilde 42'den fazla memeli türü bulunmaktadır (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013).

b) Kuşlar: Enez'in Meriç nehri ile olan ilişki nedeniyle oluşan sulak alanlar ve bölgede bulunan birçok lagün ve irili ufaklı göl, farklı kuş türlerinin bölgede gözlemlenmesini sağlamaktadır. Bu kapsamda, Enez ve çevresinde sürekli bulunan kuş türleri, Enez ve çevresine yaz aylarında üreyen kuş türleri, Enez ve çevresine kış aylarında göç eden kuş türleri ve göç yolları üzerinde bulunması nedeniyle transit geçen kuş türleri olarak sınıflandırma yapmak mümkündür. İlk sınıflandırma kapsamında; şahin, ağaçkakan, ispinozgiller, kargagiller, atmaca, kerkenez gibi türler değerlendirilebilmektedir. İkinci sınıflandırma içerisinde; sığırcık türleri, çulluk, çulhakuşu gibi kuş türleri değerlendirilebilmektedir. Üçüncü sınıflandırma dahilinde;

ebabil, ötleğen, kırlangıç gibi ötücü kuşlar değerlendirilebilmektedir. Dördüncü sınıflandırma içerisinde ise göç yolları kapsamında sulak alanda avlanan balıkçıl, yırtıcı kuşlar ve leylekler değerlendirilebilmektedir. Enez ve çevresinde saptanmış 209 kuş türü mevcuttur. Bu türler içerisinde yüksek risk altında olan türler ile mevcut nüfusunun önemli bir kısmı bu alanda barınan kuş türlerine de rastlamak mümkündür (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013).

c) Deniz Canlıları: Bölgenin komşusu olan Ege Denizi, Meriç nehri, sulak alan ve göller deniz canlıları açısından oldukça zengindir. Kuzey Ege’de 400’ün üzerinde ve Saroz Körfezi’nde ise 124 adet balık türü bulunmaktadır (Ö. Cengiz, A. İşmen, Uğur Özekinci ve A. Öztek, 2011). Meriç nehri üzerinde 10 tür, Gala gölü üzerinde ise 16 balık türü mevcuttur (İ. Baran ve T. Ongan, 1988). Balık avlama ve ticareti yoğun bir biçimde gerçekleştirilirken son 40 yılda ciddi bir düşüş kaydetmiştir. Bölgede suda yaşayan iki yaşamlıyı kapsayacak şekilde 7 amfibi ve 20 sürüngen türü mevcuttur (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013).

3.1.2 Çalışma Alanının Sosyokültürel Özellikleri

3.1.2.1 Nüfus Bilgileri

Enez ilçesinin bünyesinde 3 mahalle ve 19 adet köy bulunmaktadır. 2019 TÜİK verileri kapsamında, Enez ilçesi ve çevresinin nüfusu 10.583 kişidir. İlçe Yunanistan sınırında konumlandığı için Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan yoğun göç almıştır. 2. Dünya savaşı sonuna kadar Türkiye sınırları dışarısında ikamet etmiş Türklerin göçü gerek ilçe merkezi gerekse de köylere yönlendirilmiştir (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013). Nüfusun 4164 kişilik kısmı ilçede, 6419 kişilik kısmı ise belde ve köylerde yaşamaktadır. Nüfus artış hızı -%0,98’dir. Nüfusun %31,56’lık kısmı yaşlı, %45,52’lik kısmı orta yaş, %22,92’lik kısmı ise genç nüfustur.

2014 yılında düzenlenmiş olan TÜİK Ulusal Eğitim İstatistiği kapsamında Enez ilçesinin okuryazar oranı %94,84 olarak tespit edilmiştir.

2017 yılında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilmiş olan ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Enez -0,204 lük puanla dördüncü dereceden gelişmişlik kategorisinde 492. olmuştur.

Tablo 3.2 Tük İstatistiklerine Göre Enez İlçesi Nüfus Değişimi (Tük Enez Nüfus Verileri, 2021)

Yıl	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2010	2020
Nüfus	11.930	12.334	12.624	13.230	12.806	12.700	11.929	10.818	10.583

3.1.2.2 Ekonomik Yapı

Enez’de yürütülen ekonomik faaliyetlerin genelini tarım, hayvancılık ve balıkçılık oluşturmaktadır. Bölgede yetiştirilen tarım ürünleri çeltik, buğday, ayçiçeği ve hayvancılık için ekilen besi bitkileridir. Bölgedeki büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık birbirine yakın bir oranda yapılmaktadır. İlçede yürütülen balıkçılık kaçak balıkçılık faaliyetlerinden zarar görmüş ve ekonomik değeri olan ihraç için avlanan bazı balık türlerinin (Yılan balığı, Üzmene kefali) sayısının azalmasına neden olmuştur. Bölgede bulunan kil farikası ve çiğ süt işleme tesisi bölgedeki küçük sanayi işletmelerini oluşturmaktadır.

3.1.2.3 Tarım

Enez ilçesi toplamda 473 km² (473.000 da)’lık bir alanı kaplamaktadır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün hazırlamış olduğu çalışmalarda, bölgenin yüzölçümünün %38’lik kısmının tarım faaliyetleri kapsamında periyodik veya tek sefere mahsus ekim, dikim faaliyetleri için kullanıldığı tespit edilmiştir. Fakat 2019 yılında Enez’in yüz ölçümünün %27’lik bölümünde (127.937 da) tarım faaliyetleri yürütülmüştür. Tarım faaliyetleri için kullanılan alanda yıllara göre bir düşüş gözlemlenmektedir. 2019 yılında İlçenin tarım alanlarının %95,85’i Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürün ekimi, %0,84’ü Sebze Alanı, %0,78’i Nadas Alanı, %2,53’ü ise Meyve Bitkileri dikim alanı olarak kullanılmıştır (Tük Enez Tarım Verileri, 2021).

Enez’de tarla ekimi yapılan ürünler içerisinde çeltik, mısır, buğday, çavdar, arpa ve şekerpancarı gibi 18 farklı tür bulunmaktadır. Tarla ekimi yapılan bölgeye ait en önemli ekonomik ürün çeltiktir. Trakya ve Edirne özelinde çeltik ekimi yapılan yegâne araziler Enez’de bulunmaktadır ve 2019 yılında 20.996 da’lık bir alan üzerine ekim yapılmıştır. Bunun dışında ekim yoğunluğuna göre öncelikli buğday sonrasında ayçiçeği, şekerpancarı ve hem tarım sektörü hem de hayvancılık sektöründe kullanılan besicilik ürünleri yetiştirilmektedir.

Bölgede 23 farklı tür sebze yetiştirilmektedir ve bu ürünler hem kış hem de yaz mevsimlerinde üretilmektedir. Enez’de kısmi olarak örtü altı yetiştiriciliği yapıyor olsa da sınırlı ve organize olmayan bir üretim söz konusudur. İlçede yoğun olarak kiraz üretimi yapılmaktadır. Bunun dışında armut, ayva, şeftali gibi 11 farklı çeşit meyve üretimi mevcuttur (Tüik Enez Tarım Verileri, 2021).

Tablo 3.3 Tüik İstatistiklerine Göre Enez İlçesi Dikili Alanları (Tüik Enez Tarım Verileri, 2021)

Yıl	Topl. Ekim (Da)	Tahıl ve Diğ. (Da)	Sebze Al. (Da)	Nadas Al. (Da)	Mey. Bit. Al. (Da)
1995	157.430	148.300	0	7.790	1.340
2010	151.987	146.969	1.058	1.015	2.945
2019	127.937	122.635	1.064	1.000	3.238

Tablo 3.4 Tüik İstatistiklerine Göre Enez İlçesi Sebze Üretimi (Tüik Enez Tarım Verileri, 2021)

2019	Fasul.	Laha.	Marul	Ispanak	Biber	Hıyar	Patlıcan	Domates	Kabak	Pırasa
Ür.	21	16	24	18	47	100	25	341	16	80

Tablo 3.5 Tüik İstatistiklerine Göre Enez İlçesi Meyve Üretimi (Tüik Enez Tarım Verileri, 2021)

2019	Elma	Armut	Ayva	Kayısı	Kiraz	Vişne	Şeftali	Erik	Çilek	Üzüm
Üreti.	764	587	56	3	354	15	38	19	49	43

3.1.2.4 Hayvancılık

Enez’de mevcut tarımsal üretimle iç içe olacak şekilde hem kırsal alanda hem de ilçe merkezinde hayvancılık yapılmaktadır. İlçede mevcut veya planlanan herhangi bir organik hayvancılık projesi bulunmamaktadır. Enez’de sırasıyla büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı ve arıcılık faaliyetleri mevcuttur.

Büyükbaş hayvancılık için mevcut yerli, kültür ve melez sığır bulunmaktadır. Küçükbaş hayvancılık kapsamında merinos, yerli koyun ile kıl keçi mevcuttur. Kümes

hayvancılığı kapsamında tavuk, kaz ve hindi yetiştiriciliği yapılmaktadır. Arıcılık faaliyetleri ise 19 köyde yürütülmektedir.

Tablo 3.6 Tüik İstatistiklerine Göre Enez İlçesi Hayvan Varlığı Dağılımı (Tüik Enez Hayvancılık Verileri, 2021)

Yıl	Sığır				Koyun		Keçi
	Kültür	Yerli	Melez	Tür	Kültür	Yerli	Melez
Adet	8.899	514	6.612	Adet	8.899	514	6.612

İlçede 5692 adet yumurta tavuğu bulunmakta ve toplamda 6432 adet yeni tip arı kovanı bulunmaktadır. İlçede kırmızı et, beyaz et, yumurta, bal, balmumu, yün ve deri üretimi hayvancılık faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilmektedir.

3.1.2.5 Turizm

Enez ilçesinde mevcut ve planlanan turizm faaliyetleri hem yapılı çevre hem de doğal güzellikleri kapsayacak şekilde değerlendirilmektedir. İlçenin Saroz Körfezi'ne açılan sahillerinin bulunması ve yaz aylarında güneşli gün sayısının yeterli derecede olması deniz turizmini olumlu biçimde etkilemektedir. İlçede hâkim rüzgarların yönü ve şiddeti rüzgâr sörfü için uygun şartlar oluşturduğu için ilçede deniz sporları için uygun ortamı mevcuttur.

Saroz körfezi haricindeki göl, sulak alan, kıyı kumulu ve lagün gibi yapılar turizm faaliyetlerini olumlu yönde etkilemektedir (Ardel, 1959). Sulak alanlarda sportif balıkçılık, doğa yürüyüşü, piknik ve mevcut göllerdeki kuş türlerinin zenginliği nedeniyle kuş gözlemciliği ile kuş fotoğrafçılığı bölgede turizm potansiyeli oluşturmaktadır.

İlçe nüfusunun yarısından fazlasında avcılık ruhsatı bulunması ve ilçe dışından bölgeye avcılık için yapılan ziyaretler, turizme olumlu katkıda bulunmaktadır. Gala Gölü tabiat parkı içerisinde, kuş gözlemciliği için uygun ortam ve piknik alanlarının bulunması, kısa süreli doğa ile bütünleşme ve rekreasyonel aktiviteler için ortam sağlamaktadır.

İlçe merkezinde bulunan tarihi yapı ve yapı grupları çok katmanlı ve zengin bir kültürü yansıtmaya rağmen yeteri kadar tanıtılmamaktadır. Bu kapsamda Enez

Kalesi ve Fatih Camii bölgedeki en bilinen yapılar olmakla beraber turizm kapsamında yapılacak planlamada bütünleşik olarak bütün anıt ve eserlerin belirli rotalarla belirlenip birbiri ile tematik olarak ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak deniz turizmi, alternatif rekreatif amaçlı balıkçılık, rüzgâr sörfü, dalgıçlık, kırsal turizm; eko Turizm kapsamında kuş gözlemciliği, kuş fotoğrafçılığı, trekking ile kültür turizmi kapsamında arkeolojik alanlar ile eski eserlerin değerlendirilmesi Enez'in turizm açısından bünyesinde barındırdığı potansiyeli en etkin biçimde kullanmasını sağlayacaktır.

3.1.3 Arazi Kullanımı ve Yerleşim Dokusu

Enez kent merkezi ve çevresinin sahip olduğu yeraltı ve yerüstü kültürel değerler nedeniyle, alanın büyük kısmı III. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. Bunun haricinde bu alanın içerisindeki bazı bölümler I. derece arkeolojik sit alanı olarak tayin edilmiştir. Bölgedeki I. derece arkeolojik sit alanları genel olarak boş şekilde bırakılmıştır ve bu alanlarda herhangi bir yapılaşma görülmemektedir.

Bölgedeki kullanım alanları konut, kamu, yeşil alan, tarım alanı, dini yapı, eğitim tesisi ve sağlık tesisi gibi işlevler üzerinden sınıflandırılabilir. 20.yy. başlarından itibaren tarım arazilerinin büyük bir kısmı yapılaşmaya açılmıştır. Yapılan alanların çoğunda avlu ve sınır duvarları içerisinde tarım faaliyetleri devam etmektedir. I. derece arkeolojik sit alanlarının çoğu tarım alanı olarak değerlendirilmektedir. Kamu yapıları, sağlık tesisi ve eğitim tesisi kaleye ulaşan ana aks olan Milli Egemenlik Caddesi ve Kale Caddesi üzerinde konumlanmıştır. Yeşil alanlar, konut adaları arasında daha küçük ölçekte ve alanın su ile temas ettiği sınırlarda daha geniş bir biçimde belirlenmiştir. Yeşil alanlar genel itibari ile tasarlanmamış ve park niteliği taşımamaktadır. Kısa ve orta vadede nitelikli kent, turizm ve tarım politikaları oluşturulamadığı takdirde; kentin içerisindeki arkeolojik sit alanları ile konut alanlarının birbirlerine uyguladığı baskı ve bölgenin demografik yapısında görülen düşüş, bölgede durgunluk ve kentsel mekân erozyonuna neden olacaktır.

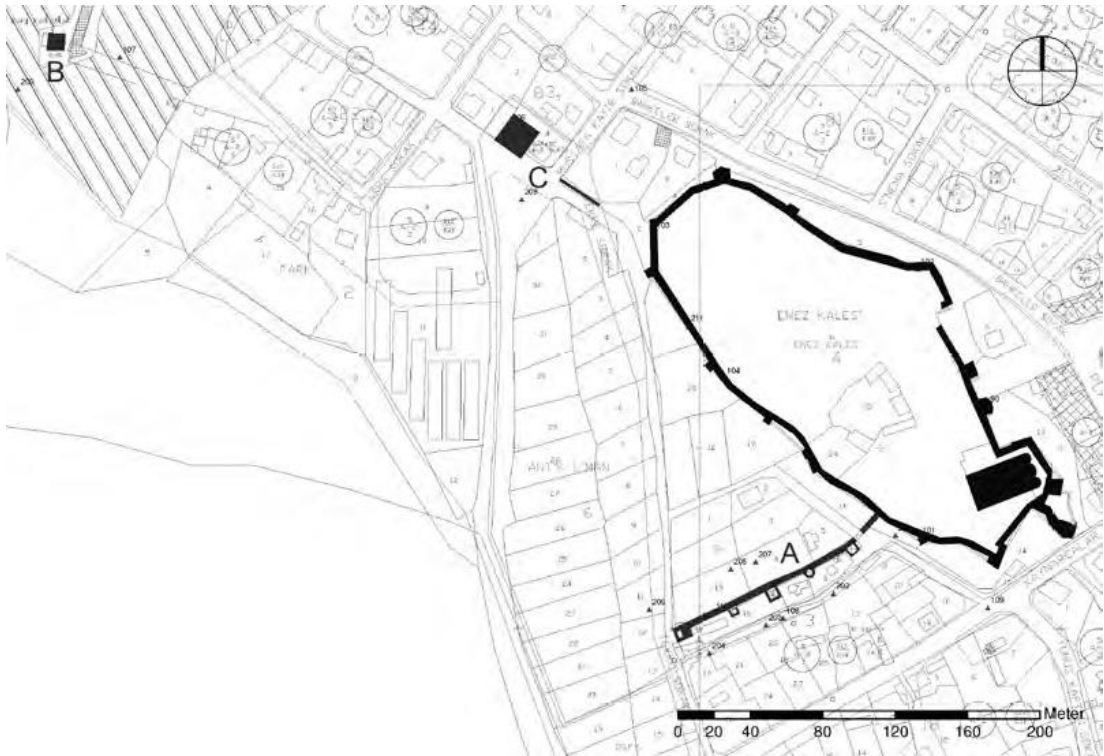
3.1.4 Çalışma Alanının Kültürel Kaynakları ve Arkeolojik Özellikleri

3.1.4.1 Enez Kalesi ve Kale'de Mevcut Olan Yapı Kalıntıları

Enez antik kenti üç tepe üzerine kurulmuştur ve Akropolis, kale tepesi, güneybatıdaki en yüksek tepede konumlanmaktadır. Akropolis, topografik olarak

keskinleşen batı ve güney batı yamaçlarında sonlanmaktadır. Kale bu tepe üzerindeki topografik yapıya uyum göstererek şekillenmiştir. Antik kent dönemindeki ticari ve konut yerleşimleri diğer iki tepe üzerinde gelişmiştir. Şehrin tarihinde, bağlı olunan uyruk değişikliklerinin sıklıkla yaşanmasına rağmen sürekli bir yerleşim söz konusudur. Bu nedenle yerleşimdeki keşfedilmiş kalıntıların sayısı fazladır (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013). Akropolün bulunduğu alandaki ilk yerleşim M.Ö. 4000’li yıllara tarihlenmektedir fakat Grek yerleşimcilerin bir yerleşim kurmalarından önce bu alanda sürekli bir yerleşimci faaliyeti olup olmadığı bilinmemektedir (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019).

Akropoliste yapılmış olan çeşitli arkeolojik faaliyetlerde, en alt katmanlarda Trak’lara atfedilen gri keramik kalıntılara rastlanmasına rağmen Traklarla ilişkilendirilebilecek herhangi bir yapı veya strüktüre rastlanılmamış olması, bölgede kronolojik olarak bir boşluğun oluşmasına neden olmaktadır (Baralis, 2016).

Şekil 3.8 Enez Kalesi Vaziyet Planı (H. Bruckner, T. Schmidts, H. Bücherl, A. Pint ve M. Seelinger, 2015)

3.1.4.2 Kale

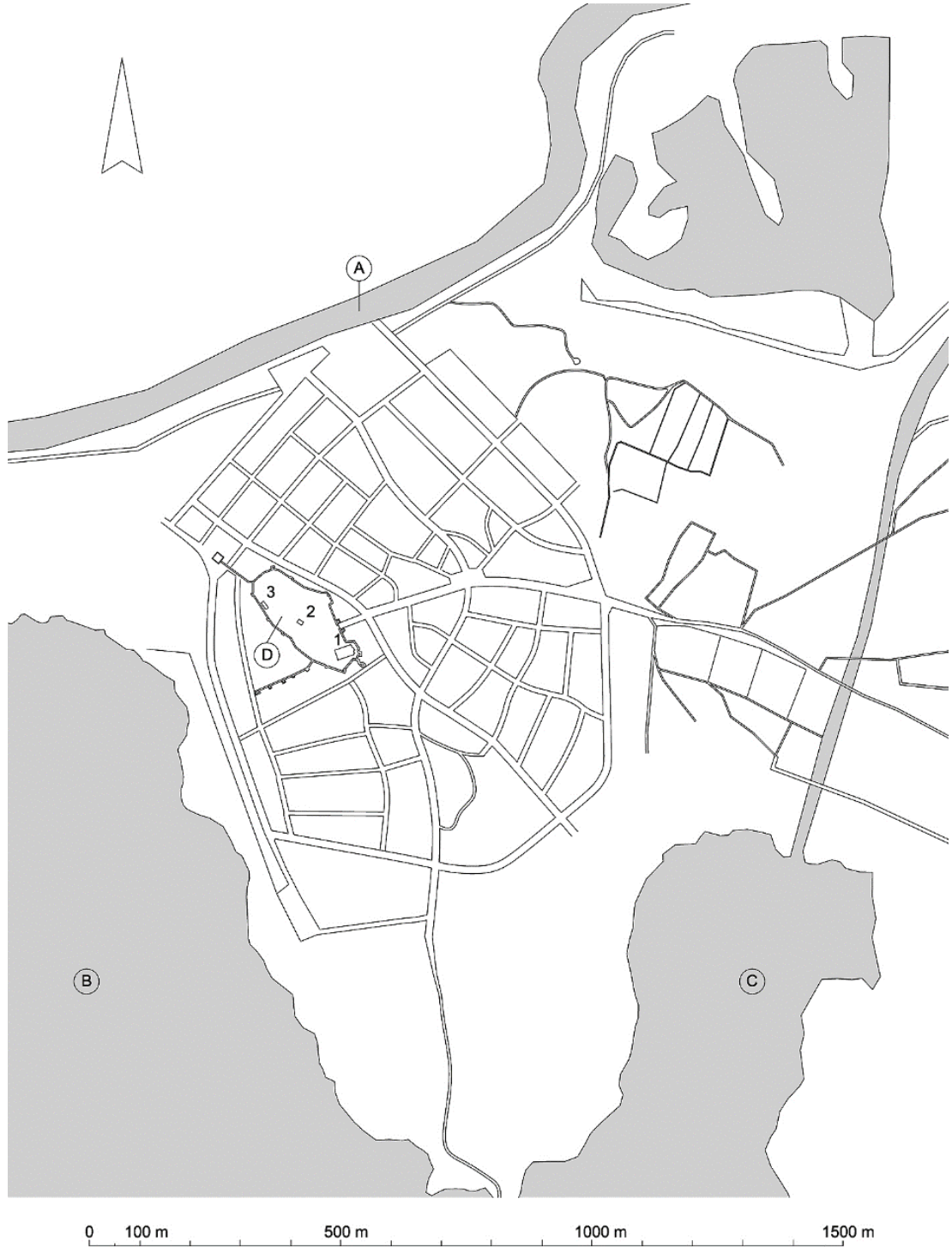
Enez kalesi, inşa edildiği yerleşim üzerinde oval bir planda, organik bir biçimde kurgulanmıştır. Kuzeybatı - güneydoğu yönlerinde konumlanmış olan kalenin duvarlarının uzunluğu 780 m, kalınlığı azami 3 m ve yüksekliği 25 m'ye ulaşacak şekilde inşa edilmiştir. Sur duvarlarında kesme taş, tuğla ve devşirme malzemeler kullanılmıştır.

Kale duvarlarını destekleyen 12 adet kule mevcuttur ve bu kulelerin plan şemaları yuvarlak, altıgen, beşgen ve dörtgen olacak şekilde değişiklik göstermektedir. Beş adet kule kalenin batısında, dolmuş olan iç liman yönünde konumlanmıştır. Fatih Camii'nin bulunduğu güneybatı köşesinde duvarı destekleyen kuleler yoğunlaşmıştır. İç limanın güneyinde konumlanmış olan beş adet kule ise muntazamdır ve iç liman yönünde denizden gelebilecek tehditlere karşı gabarisiyle hem fiziksel hem de psikolojik olarak bir koruma sağlamıştır. Bu kulelerin bulunduğu duvarın uzunluğu 130 m'dir ve bu duvar yapısının kale duvarlarına birleştiği noktada, son kule sonrası limana giriş için bir kapı mevcuttur. Bu kapının bir kısmı yıkılmıştır ve genişliği 3,00 m genişliğindedir. İç limanı kuzeyden kuşatan duvarın büyük bir kısmı yıkılmıştır ve bu duvarın en kuzeyinde 17 m x 17 m boyutlarında bir adet kule mevcuttur. Kule Helenistik dönemde inşa edilmiştir fakat bünyesinde kullanılmış olan devşirme malzemeler ve Doria ile Gattelusio armalarının eklenmiş olması Bizans döneminde tamirat geçirdiğini düşündürmektedir (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013). Kulenin yıkılmış kısmında bulunan iç cidarın moloz taş ile dolgu şeklinde inşa edilmiş olması ve dış kısmının muntazam kesme taşlar ile örülmesi, yapının Helenistik döneme tarihlenmesini sağlamaktadır (Başaran, 1998).

Kalenin doğu yönünde bir anıtsal giriş mevcuttur. Bu anıtsal kapı, kale ile antik şehir arasında doğrudan bağlantı kuran geçiş olma özelliğine sahiptir. Kapının dış kısmı ahşap lento ile desteklenmiş, açıklığın üzerinde kesme taş ile içi dolu bir kemer mevcuttur. Giriş dikdörtgen şeklinde bir açıklık iken iç cidarındaki tuğladan inşa edilmiş sivri kemer, yapının Osmanlı döneminde bir tamirat geçirdiği fikrini vermektedir (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013). Kapının genişliği 3,00 m'dir ve sağ ile solundaki iki adet kule bulunmaktadır. Kulelerden sağ tarafta olanı iyi durumdadır ve Kale dışından 3,50-4,00 m yüksekliğine kadar tamir edilmiştir. Kulenin yüksekliği 25 m'dir ve Bizans döneminde belli bir süre zindan olarak da kullanılmıştır. Kule'nin yapısal bileşenlerinden olan seyirdim yolu, mazgal ve dendaneler iyi

durumdadır. Bunun dışında kalenin kuzeyinde ikinci bir girişi mevcuttur ve bu giriş iç limana açılmaktadır.

Şekil 3.9 En Enez Şehir Planı Şehir Planı. A. Meriç Nehri, B. Dalyan Lagünü, C. Taşaltı Lagünü, D. Kale, 1. Fatih Camii, 2. Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli 3. Theotokos Chrysopege Şapeli (S. Mamaloukos ve I. Perrakis, 2011)

Şekil 3.10 Enez Kalesi, Fatih Camii İstikametine Doğru Fotoğraf (2020)

Şekil 3.11 Enez Kalesi, Kuzey Yönü Fotoğrafı (2020)

Şekil 3.12 Enez Kalesi, Doğu Surları Fotoğrafı (2020)

3.1.4.3 Fatih Camii (Ayasofya Kilisesi)

Fatih Camii, kale içerisinde güneydoğu köşesinde topografik olarak yüksek bir noktada konumlanmaktadır. Fatih Camii aynı zamanda Ayasofya Kilisesi ismi ile de anılmaktadır.

Yapının inşa tarihi ve sonradan yapıya dahil edilmiş eklentilerin tarihleri konusunda farklı görüşler mevcuttur. Kilisenin inşasının Orta Bizans dönemi sonlarına tarihlendiği, köşe haç plan şemasına sahip olduğu ve sonrasında yapıya dahil edilmiş eksonarteks'in 13. yy. veya 14. yy' a tarihlenebileceği aktarılmaktadır (Eyice, 1969). Diğer bir görüş ise kilisenin 12. yy' da inşa edildiği ve eksonarteksin 1259 yılından sonra Bizans İmparatorluğunu yönetmiş Paleologos Hanedanlığı tarafından inşa ettirildiği bildirilmektedir (Mango, 1976). Fakat yapının plan şeması, süsleme türü, yapısal bileşenlerinin detaylı incelenmesi sonucunda Ousterhout, yapının ve eksonarteksin 12. yy' a tarihlenebileceğini savunmaktadır (Ousterhout, 1985).

Kilise fetih sonrasında 1456 yılında, Fatih Sultan Mehmet döneminde camiye çevrilmiştir. Bu esnada yapıya minber ile mihrap eklenmiş ve yapının güneydoğusuna

minare inşa edilmiştir. Yapı, 20. yy 'a ulaşıldığında bünyesinde tehlikeli çatlaklar barındırdığı ve taşıyıcı sisteminin bütünüyle çökme tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı aktarılmaktadır (Eyice, 1969). Günümüze ulaşan binanın yapısal değişimini tetikleyen unsur, bölgede 1965 yılında meydana gelmiş olan Saroz merkezli 5,9 şiddetindeki depremdir (Başaran, 2004). Yapıda deprem nedeniyle çatı örtüleri, kuzey ve orta duvarları ile eksonarteks ve narteks çatı örtüleri yıkılmıştır. Bunun haricinde Osmanlı döneminde yapının camiye çevrilmesi sırasında yapılmış olan cephedeki açıklıkların düzenlenmesi, duvar yüzeylerine yapılmış olan müdahaleler ile kalem işlerine ait müdahaleler günümüze ulaşmıştır (Başaran, 2011). Bu tarihten sonra bir süre cami kaderine terk edilmiştir. Enez Arkeolojik Kazıları kapsamında yapının mevcudiyetini korumak adına acil koruma müdahaleleri yapılmıştır.

Şekil 3.13 Fatih Camii Fotoğrafı (S. Başaran ve B. Başaran, 2012)

Fatih Camii, Yunan Haçı plan şemasına sahiptir ve dış ölçüleri 21 m x 38 m, yüksekliği ise 5,5 m'dir. Bina, Enez yerleşimine Katedral olarak hizmet veren kubbeli bir bazilika olarak inşa edildiği düşünülmektedir (R. Ousterhout ve C. Bakirtzis, 2007). Yapının doğusunda ana apsis, bema ve üst örtüsü beşik tonoz olacak şekilde kuzeyinde prothesis ve güneyinde diakonikon kısımları bulunmaktadır. Apsis ve diğer iki kısmın bina içinde planı dairesel, bina dışında ise köşeli bir şekilde konumlanmıştır.

Güneyde bulunan hücrenin apsisinde pencere açıklıkları mevcuttur. Kuzey nef dış duvarında prothesise kadar olan kısımda duvar sürekliliği devam etmemektedir. Bu nefin içine fetihten sonra kapı açılmıştır ve bu bölümün yüksekliği 50 cm arttırılarak zemini şeşhane ve dikdörtgen tuğlalar ile kaplanmıştır. Aynı nefin batı kısmına dış duvar yıkılarak yeni bir oda eklenmiştir. Yapının güney nefine kible istikametinde olmasından dolayı minber ile mihrap eklenmiştir ve cephe kurgusu değiştirilerek sivri kemer pencerelerden dikdörtgen biçimli pencerelere geçiş yapılmıştır.

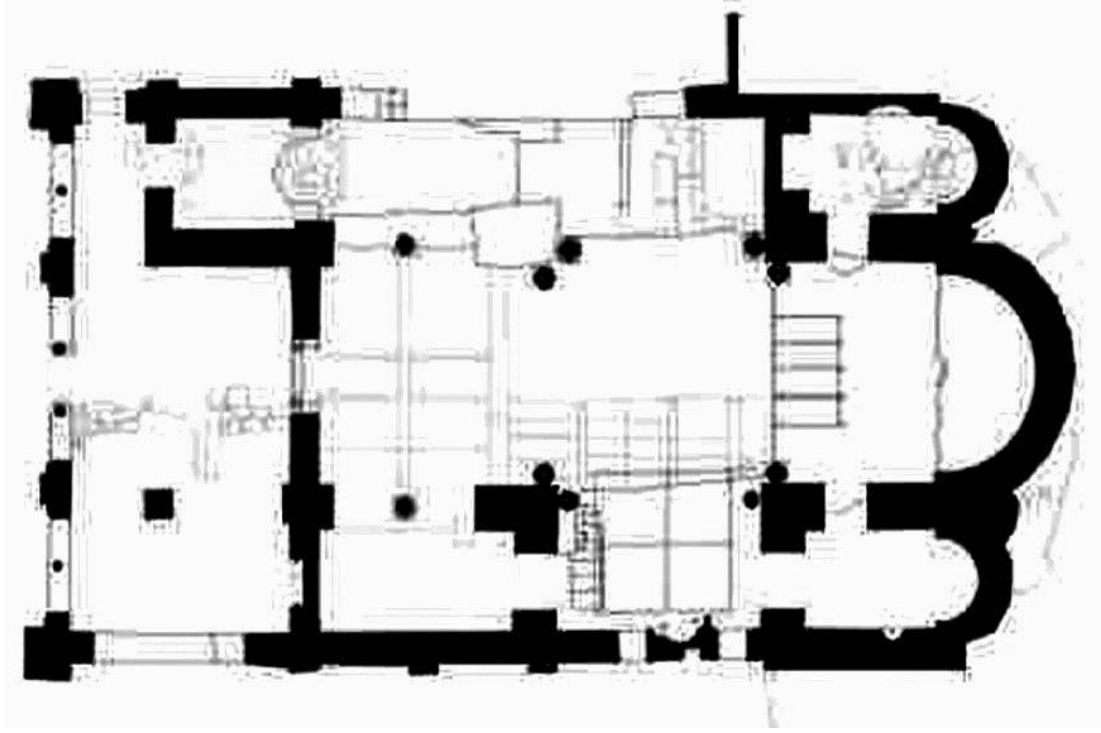
Şekil 3.14 Fatih Camii Fotoğrafı (S. Başaran ve B. Başaran, 2012)

Şekil 3.15 Fatih Camii Fotoğrafı (2020)

Naosun çatı sistemini 7 m çapındaki bir kubbe oluşturmaktadır ve bu sistem dört adet payanda ile desteklenmektedir. Sonraki dönemlerde payandalara destek olması amacı ile ikişer sütun ve kemerler ilave edilmiştir. Bu sütunlar yekparedir ve sütun başlıklarının korint üslubunda olduğu ve piramidal formda ve üzerlerinde haç işleme bulunduğu görülmektedir. Sütun başlıkları üslupları dolayısıyla 6. yy' a ait oldukları düşünülmektedir. Caminin yapısal sürekliliğinin sağlanması için müdahaleler yapılmış olsa da kubbenin çöküp yerine ahşap bir çatı kurgulandığı aktarılmaktadır (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013).

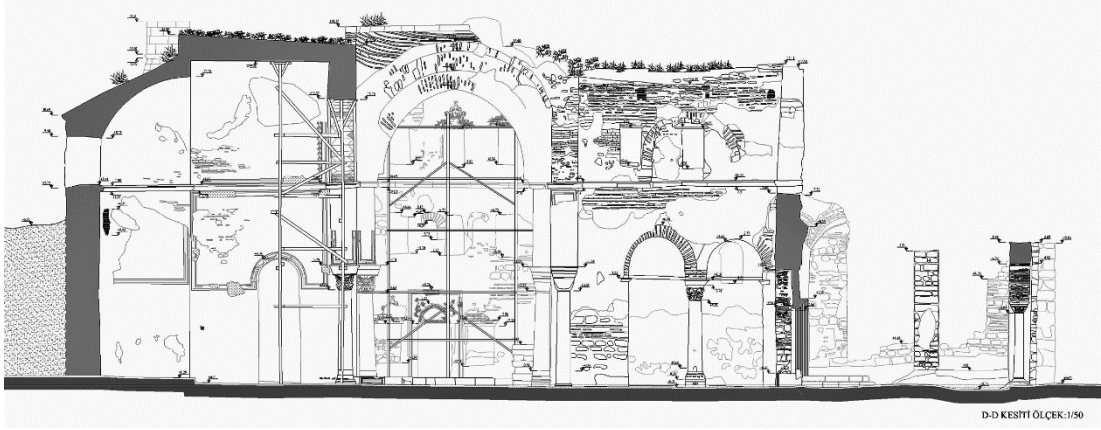
Plan şeması aynı dönemde inşa edilmiş yapılardan farklı olarak naosun önünde iki nartekse sahiptir. Eksonarteks kemerler ve sütunlarla bölünmüş revaklı bir cepheye sahiptir. Bitişik olduğu cephe ile oran ve malzeme farkına sahip olması nedeniyle nartekse bitişik bir ek olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu ekin ahşap bir çatıya sahip olduğu düşünülmektedir ve batı kısmındaki ortada üçlü yanlarda ikili, üç açıklığı destekleyen sütunların başlıkları üslup olarak 6. yy' a kadar tarihlenebilse de 9. yy. ile 10. yy arasında bir döneme ait olduğu düşünülmektedir (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013). Narteksin çatı sistemi ortada beşik yanlarda ise çapraz tonoz şeklindedir. Yapıya giriş kilise döneminde mermer lentolu açıklıktan sağlanmaktaydı. Narteks ve eksonarteks kısımları fetihten sonra yükseltilecek döşemesi dikdörtgen ve şeshane tuğlaya çevrilmiştir.

Şekil 3.16 Fatih Camii Planı (S. Başaran ve B. Başaran, 2012)

Yapı, taş ve tuğla malzemenen, almaşık duvar tekniği ile inşa edilmiştir. Yapının dış yüzeyi, kesme taş ile örülen birkaç sıra ve takiben daha iç bir noktada sonlanan tuğla sırası ve yeniden kesme taş ile süren bir duvar örüntüsünden oluşmaktadır. Bu duvar örüntüsü yapının tahmini inşa tarihi olan 12. yy'da inşa edilmiş İstanbul'daki Fenari İsa Camii, Sinan Paşa Mescidi gibi yapılarda da gözlemlenmektedir (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013). Bunun haricinde yapının bema ve pastoforium dış cephesinde bulunan ince işçilik ve neflerde bulunan mavi mermer levhalar yapının incelikli bir imalatla inşa edildiğini göstermektedir. Yapıdaki 19. yy' dan kalma kalem işlerinin altında Bizans döneminden kalma farklı aziz resimleri ve resim kalıntıları mevcuttur.

Yapı, günümüzde kapsamlı bir restorasyon sürecinden geçmektedir. Bahsedilen mimari özellikler, yapının Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nce onaylanmış restorasyon projesi kapsamında elden geçirilip cami olarak yeniden işlevlendirilmesi planlanmaktadır.

Şekil 3.17 Fatih Camii Kesiti (S. Başaran ve B. Başaran, 2012)

3.1.4.4 Theotokos Chrysopege Şapeli

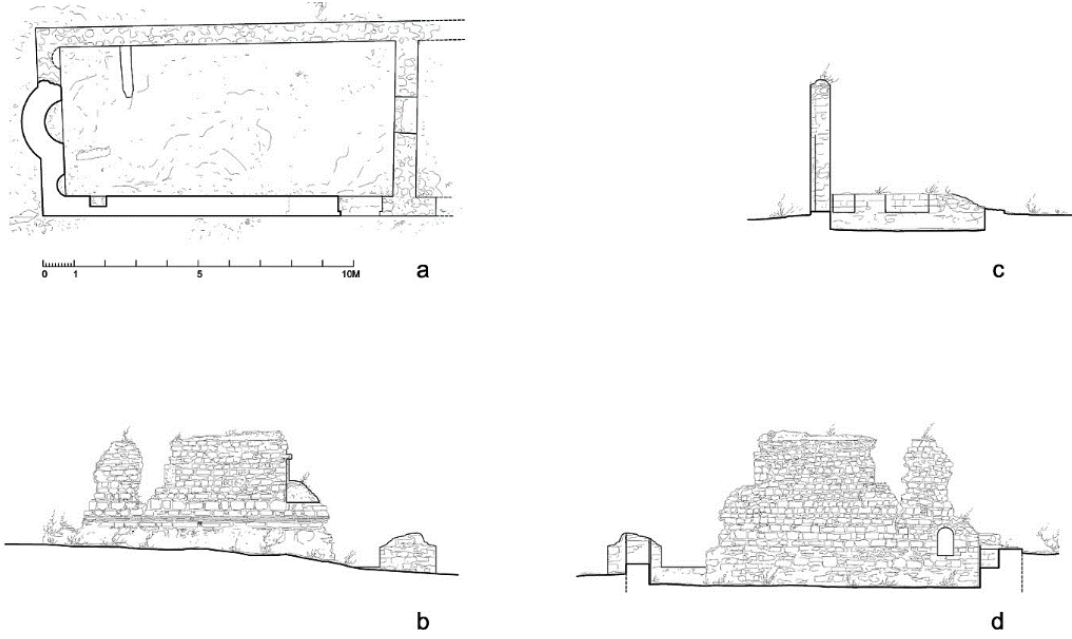
Şapel, Theotokos (Meryem) Chrysopege (Altın Çeşme), Bakire Meryem adına hayat veren kaynak ismi ile anılmaktadır. Yapının inşa kitabesinde, yapının taş ustası Konstantinos tarafından 1422/1423 yılları arasında inşa edildiği anlaşılmaktadır (C. Adreascha ve C. Bakirtzis, 1980). Yapının inşası Gattilusi bölgesinin yöneticilerinden Demetrios Xenos tarafından finanse edilmiştir (Adreascha, 2003). Şapelin inşasından sonra 1423/1424 yılları arasından kalem işleri ve freskleri tamamlanmıştır.

Yapının bir kısmı büyük ihtimalle bölgede sıklıkla rastlanan deprem nedeniyle 17. yy' da yeniden inşa edilmiştir (Perrakis, 1994). Dedeagaç'ın gelişimi nedeniyle 1892 yılında yapının kilise işlevinin sonlandığı ve yapının terk edilmesi nedeniyle bakımsızlıktan zarar görmeye başladığı aktarılmaktadır (Lampousiades, 1941). Şapelin isminin geçtiği ilk yazılı kaynak Kudüs Yunan Ortodoks Patriği Chrysanthos'un 1716 yılına tarihlenen günlüğüdür (Mamaloukos, 2002). Sonrasında 20. yy' da yapı ile ilgili farklı araştırmacıların çalışmaları mevcuttur. 1902 yılında çekilmiş olan fotoğrafından yola çıkarak yapının çift eğimli ahşaptan kiremit çatılı, apsisi dışarıya doğru yarım daire şeklinde çıkan bir yapı olduğu göze çarpmaktadır (Mamaloukos, 2002).

Günümüzde, kale sınırları içerisinde kuzey-batıda, kuzey duvarı haricinde, duvar ve zemin kaplaması kalıntılarında oluşmaktadır. Yapının iç ölçüleri 7,0 m x 10,5 m boyutlarındadır ve tek nefli bir plana sahiptir. Yapının eski fotoğrafını tasdikleyecek şekilde apsisi dışarı doğru çıkıntı yapmaktadır (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013). Batı duvarının belli bir noktadan sonra yığma taş duvar ahşap yapı

elemanları ile desteklenmiştir (Mamaloukos, 2002). Kuzey duvarının işçiliği daha farklı bir kalite ve üsluptadır. Bu duvarda uygulanmış tuğla örüntüsü, tuğlaların yatay olarak da kullanıldığı ve tuğla kısımların duvar kalınlığının en geniş duvar kesitine ulaşmadığı bir uygulama içermektedir. Bu haliyle inşa edildiği dönemdeki mimari trendlerden etkilenmiş ve çevre bölgelerde de izine rastlanan Laskarit mimarisine referans vermektedir (Buchwald, 1977). Yapının zemininde iki adet lahit mevcuttur.

Şekil 3.18 Theotokos Chrysopege Şapeli Rölövesi (2011) (S. Mamaloukos ve I. Perrakis, 2011)

Şekil 3.19 Theotokos Chrysopege Şapeli Fotoğrafı (2020)

3.1.4.5 Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli

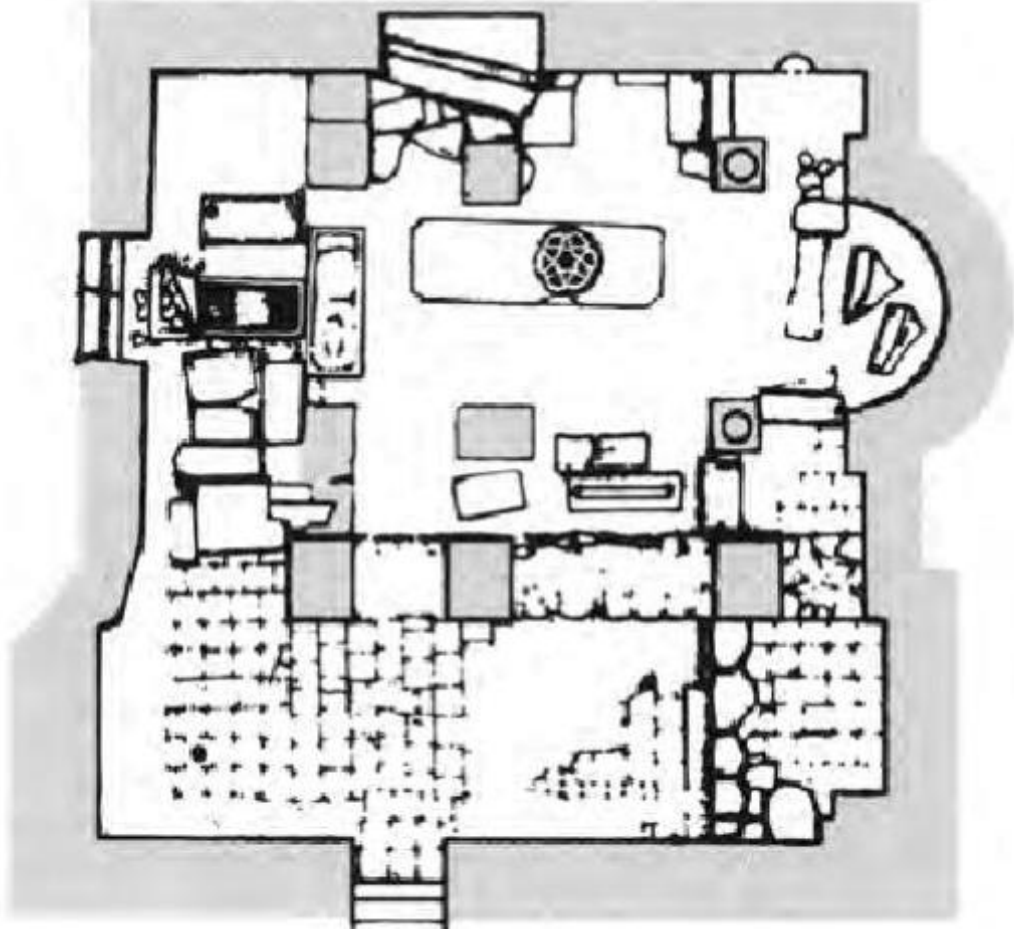
Şapel 12. yy 'da inşa edilmiştir ve inşa tekniği olarak Ayasofya Kilisesi ile benzer özellikler taşımaktadır (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013). Şapel zamanla mekânsal olarak ihtiyacı karşılayamadığı için 14. yy' da güney cephesine mekân eklenerek genişletilmiş ve kuzey girişine ek olarak batı yönünden de bir giriş tanımlanmıştır (Tuncay, 2003). Yapının 1704 yılında tamirden geçtiğine kaynaklarda rastlanmaktadır (Lampakes, 1908). 1920'li yıllara kadar yapı ayakta kalmış fakat daha sonra yıkıntı haline gelmiştir. Şapel haç planlıdır. Çatı örtüsünü tek kubbe oluşturmaktadır ve tek apsislidir. Kubbeyi dört adet fil ayak desteklemektedir. Mevcut toprak seviyesinin 1,5 m altında bulunmaktadır. Yapının zemininde devşirme iri mermer bloklar mevcuttur. 14. yy 'da eklenmiş olan mekânın zemini de 28 cm x 28 cm boyutlarında kare pişmiş toprak levhalar ile kaplanmıştır. Yapının duvar inşa tekniği almaşık yapıdadır ve Ayasofya Kilisesinde gözlemlendiği gibi tuğla kısmı duvar kalınlığının tamamına ulaşmamaktadır. Yapının içerisinde toplam beş adet lahit mevcuttur. Yapının giriş kapısı kalıntısı şapelden 50 cm daha yüksekte bir avluya çıkmaktadır. Bu avlu geçmişte arnavut kaldırımli sokak ile buluşmaktadır.

Şekil 3.20 Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli Kuzeybatı Cephesi (1909) (Hasluck, 1909)

Şekil 3.21 Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli Fotoğrafi (2020)

Şekil 3.22 Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli Planı (R. Ousterhout ve C. Bakirtzis, 2007)

3.1.4.6 Orta çağ Evi

Kale içerisinde, kale ana girişinin kuzeyinde duvara bitişik şekilde inşa edilmiştir. 9,6 m x 11 m ebatlarında plana sahip olan yapının temel seviyesi günümüze ulaşmıştır. Yapının avlusu bulunmaktadır ve sur ile bitişik inşa edildiği için avlunun şekli dörtgen değildir (A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu, 2013).

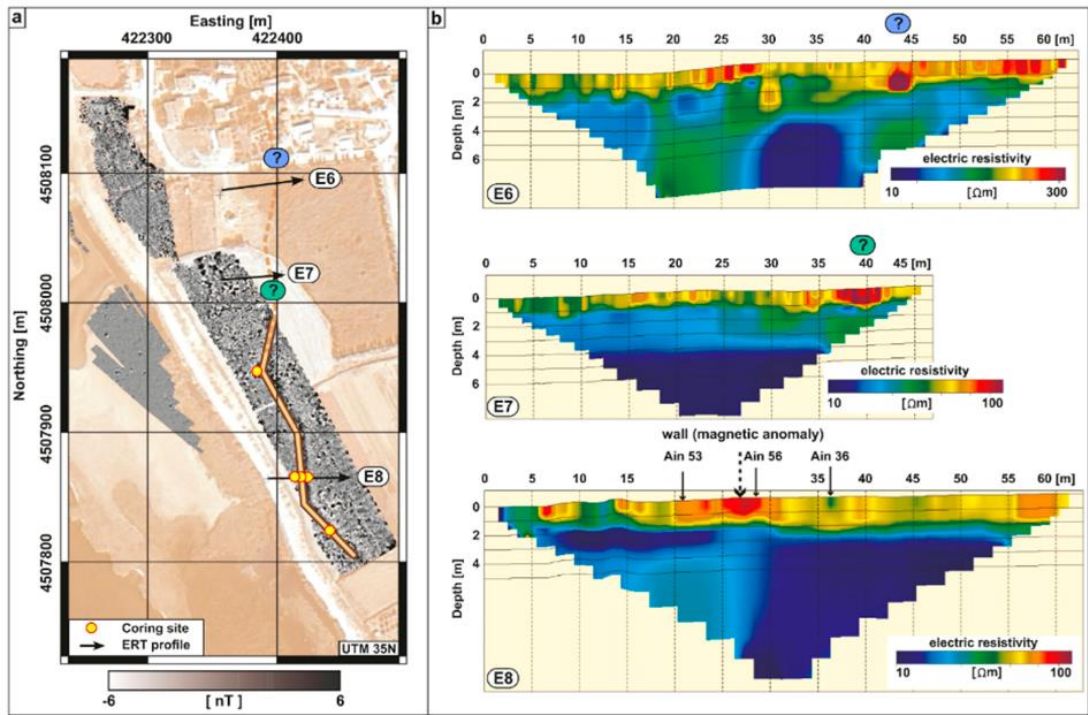
Şekil 3.23 Orta çağ Evi Fotoğrafı (2020)

3.1.4.7 Enez Kalesi Çevresi Duvar Kalıntıları

Enez kalesi ve çevresinde yürütülmüş olan arkeoloji çalışmaları haricinde manyetik ölçüm, elektrik öz direnç tomografisi, karot alımı, 14C ölçümleri gibi çeşitli tekniklerle mevcut Kale surlarının dışında, daha geniş bir alanda, eski sur kalıntılarının tespiti ve istikametlerinin saptanması için çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmaların öncelikli yoğunlaştığı alan Yunus Bey Türbesinin güneyinden (K 40.717631, D 26.082063) Tekke Sokak istikametine (K 40.720343, D 26.081201) doğru ilerleyen akstır. Kuzey istikametinde yerleşim alanları, güneyde ise yoğun tarım alanlarına ulaşıldığı için belirtilen koordinatlarda sınırlı kalınacak şekilde çalışma yapılmıştır.

Manyetik ölçümde, bu kuzey güney aksı üzerinde iki adet kule ve dört adet duvar kalıntısına rastlanmıştır. Yapı grubunda bulunan duvarlardan ikisi Kuzey-Güney istikametinde, kalan iki tanesi ise Kuzeybatı-Güneydoğu istikametinde art arda birdenbire ters yöne açılar yapan kırık çizgi şeklinde inşa edilmiştir. Kuzeyden güneye doğru sırası ile iki kule arasındaki uzaklık 100 m'dir ve kulelerin oturum alanlarının her biri ortalama 80 m²'dir. Kuzeydeki ilk duvarın uzunluğu 45 m, takip eden

duvarların uzunlukları ise 48 m, 60 m ve 62 m'dir. Tespit edilmiş son duvarın güneyinde yapı sürekliliği arazi durumu nedeniyle tespit edilememiştir. Toprak altındaki duvar genişlikleri 5.9 m ile 7.4 m arasında değişmektedir. Yığma yapı teknolojisi temel kesitlerinin duvar kesitlerinden daha geniş olma prensibine dayandığı için duvar kalınlıklarının yıkılmadan önce 5.9 m'den daha dar olduğu sonucuna varılmaktadır (M. Seelinger, A. Pint, P. Frenzel, P. K. Weisenseel, E. Erkul, D. Wilken, T. Wunderlich, S. Başaran, H. Bücherl, M. Herbrecht, W. Rabbel, T. Schmidts, N. Szemkus ve H. Brückner, 2018)

Şekil 3.24 Enez Kalesi Çevresindeki Duvar Kalıntılarının Konumu ve Manyetik Ölçümü (M. Seelinger, A. Pint, P. Frenzel, P. K. Weisenseel, E. Erkul, D. Wilken, T. Wunderlich, S. Başaran, H. Bücherl, M. Herbrecht, W. Rabbel, T. Schmidts, N. Szemkus ve H. Brückner, 2018)

3.1.5 Enez ve Çevresinde Meydana Gelmiş Jeomorfolojik Değişimler

Enez'in erken dönem yerleşiminin periferisindeki deniz kara oranı ile günümüzde sahip olduğu deniz, kara oranı arasında büyük farklılıklar mevcuttur. Bölgede süregelen yerleşim tercihinin ve buna bağlı olarak kültürel, ticari ve tarımsal faaliyetler hem bu orana etki etmiş hem de bu değişim insan faaliyetlerini şekillendirmiştir.

Buzul çağı sonrası hızlı deniz ilerlemeleri döneminde alanda var olmuş yerleşim kalıntıları bulunmamaktadır. Bu bilgi bölgede Trak'ların yerleşimlerinin bulunduğu dair kesin bir bilgi sunmamakla beraber Enez'in nehir ağzına açılan bir ada olması ve sonraki dönemler tombolo ile anakaraya bağlanması ve bu bağlantının anakara ile kolay bir bağlantı sağlaması nedeniyle Greklerin deniz ile ilgili faaliyetlerini yürütebileceği ideal bir ortam oluşturmuş ve yerleşimlerini bu alanda gerçekleştirmişlerdir (Slade, 2010). Tombolonun yüksekliğinin su seviyesine yakın bir yerde olması, onun üzerinde taşkın kanalları ve drenaj kanallarının kurgulanmasına ve Taşaltı Gölün ile Dalyan gölüne Meriç nehrinden taze su aktarılması ile taşkınların önüne geçilmesini sağlamaktadır (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019).

Palinolog Lyudmilla Shumilovskikh tarafından alanda yapılmış çalışmalarda Neolitik ve Kalkolitik çağlarda Enez ada durumunda iken burada kurulmuş yerleşimin çevreye olan etkisinin sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. M.Ö. 7000 ile 6000 yılları arasında Taşaltı Gölünün bulunduğu alanda bitki örtüsünün en yoğun olduğu dönemdir ve bitki örtüsünü yaprak döken meşe, çam ve fındık ağaçları oluşturmaktaydı. Bahsedilen yaprak döken meşe ağaçları alanda son 600 yıldır varlığını sürdüren meşe ağaçları ile farklı özelliklere sahip bir türdür. Bahsedilen tür farklılığının nedeni hayvan yetiştiriciliği ve tarım faaliyetleri nedeniyle ihtiyaç duyulan alanın ortaya çıkarılması için mevcut bitki örtüsünün ortadan kaldırılması oluşturmaktadır. Bunun sonucunda da toprak erozyonu delta oluşumu ve ilerlemesine, lagün ve limanların siltlenmesine ve nihayetinde Meriç Nehrinde 19. yy 'ın ikinci yarısına kadar nehir üzerinde yapılan taşımacılık faaliyetlerinin sonlanmasına neden olmuştur (Boer, 2010).

Enez'de iki büyük çaplı çevresel değişim söz konudur. Bunlarda ilki M.Ö. 5000-2800 yılları arasında gerçekleşmiş olan yaprak döken meşe, karaağaç, ıhlamur, gürgen ve kayın ağacının baskın tür olarak ortaya çıkmasıdır. Bunun nedeni iklim değişimi veya insan eliyle yapılmış olan değişikliklerdir. Bölgede bulunan son meşe ve karaağaç ormanlarına Meriç Vadisinde 19. yy' da rastlanmaktadır (Albemarle, 2010). Bunun dışında ikinci büyük değişim M.Ö. 7. yy. ile M.S. 3. yy. arasında rastlanmaktadır. Bu dönem, Yunan ve Roma medeniyetlerinin paylaştığı bir dönem olması ve ticaretin bölgede yoğunlaşması nedeniyle etkili olmuştur. Yoğun orman tahribatı, tarım, keçi yetiştiriciliği ve kömür üretimi bölgedeki bitki örtüsünü maki ve garikeye kadar indirgemıştır. Bu faaliyetlerin ölçeğinin büyük olmasının nedeni

yalnızca kendine yeten bir toplumun ihtiyaçları değil aynı zamanda geniş çaplı ticaret ağına dahil olan gemi inşası için ahşap, balık muhafaza etmek için tuz etimi gibi çeşitli iş kolları için tedarik zincirlerinin oluşturulmasıdır (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019).

Enez'in sınırları içerisinde bulunan iki lagnn gelişimi de bölgede yaşanmış değişiklikler kapsamında şekillenmiştir. İki lagnn tarih öncesi veya Bizans döneminde bütünleşik olup olmadığı bilinmemekle beraber, 1809 tarihli haritada yerleşimin güneyinde, kuzey güney aksında Osmanlı döneminde bir yolun var olduğu gözükmektedir. Bu yolun üzerinde 20. yy' da inşa edilmiş bir karayolu mevcut olup, alanda ulaşılmış en eski yapı parçası Radyo karbon yöntemi ile 16-17. yy. Osmanlı döneminde tarihlenebilen ahşap duvar parçasıdır (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019). Bu yol üzerinden daha önceki dönemlerde düz tabanlı kayıklar ile geçiş sağlandığı ve Kral Kızı Bazilikasının yapı malzemelerinin bu istikamette deniz yolu ile taşındığına Bizans kaynakları üzerinden ulaşılmaktadır. Taşaltı lagününde yapılmış olan jeomorfolojik çalışmalar neticesinde, M.Ö. 3. yy' da lagnn doğrudan deniz ile temas içerisinde olduğuna ulaşılmıştır. Bu dönemde su derinliği en az 1,5 m'dir ve Orta ağ'da derinlik 1,0 m ile 0,8 m arasında hesaplanmaktadır. Bu lagnde Antik ağlar'da ve Orta ağ'da düz tabanlı kayıklar ile hareket etmenin mümkün olduğu gözlemlenmektedir (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019).

Antik ağlardan Osmanlı Döneminde kadar Enez'de mevcut olan ve aktif kullanılan en az bir adet liman olduğu bilinmektedir. Bu liman kalenin batısında bulunmakta ve kalenin kapılarından kuzeyde olanı bu limana açılmaktadır. Bu limanın kuzeyinde, kuzey batı ucu Helenistik dönemde inşa edilmiş olan bir kule ile sonlanan duvar limanı Kuzey-Kuzeybatı rüzgarlarına karşı korumaktadır. Bu limanın güneyinde de aynı şekilde duvarlar ile doğa ve işgalci glere karşı bir koruma sağlanmıştır. Liman bölgesinin siltlenmesi eski çağlardan beri devam eden bir süreç olsa da M.Ö. 5000. yıllarda bölgede lagün ile denizin i içe geçtiği ve siltlenmiş alanın derinliğinin 5 m ile 2,5 m arasında değiştiği tahmin edilmektedir. Yunan yerleşimciler bölgeye geldikleri tarihte liman bölgesi günümüzdeki yüksekliğinden 1 m ile 1,5 m daha düşük bir seviyede olduğu düşünülmektedir (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A.

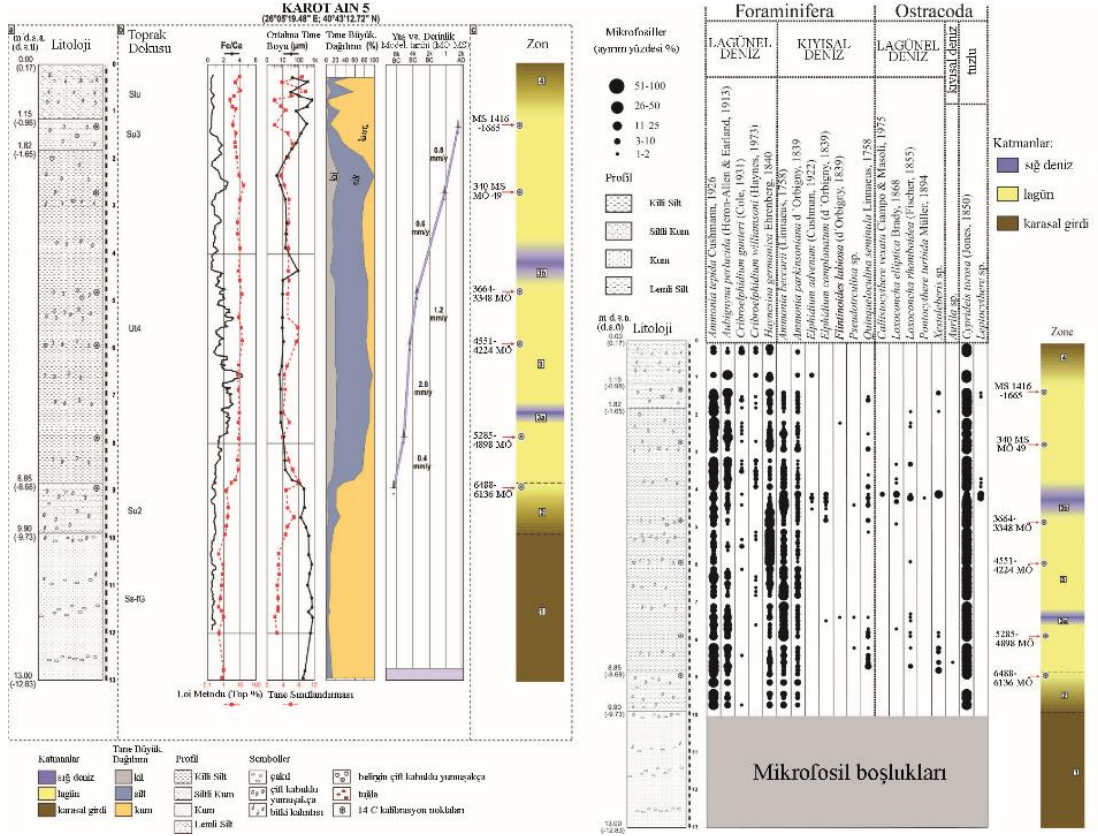

Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019). Bu bilgiden yola çıkarak Helenistik dönemde inşa edildiği düşünülen kulenin temelinin sahilde olduğu ve Orta çağ'da limanı koruyan kuzey ve güney duvarlarının düz tabanlı kayıkların iniş alanını korudukları çıkarımına ulaşabiliriz. Bunun haricinde bu liman bölgesinde herhangi bir dalgakıran veya dalgakıran kalıntısına rastlanmamıştır.

Son bin yılda Sarpedon burnundan aşınan tortular kıyı akıntıları ile taşınmış ve önce kum sığılığı sonraki dönemlerde de kıyı dili olarak tarihi körfezin kapanmasına ve Dalyan Gölünün oluşmasına neden olmuştur. Bu süreç sonucunda ana liman 18. yy sonunda terkedilmiştir. Bu nedenle Dalyan Gölünün kuzeyinde gemilerin demirleyeceği İskele isminde bir alan tanımlanmıştır. Gemiler İskele isimli alanda demirleyip, düz tabanlı kayıklar ile Gala Gölü ile Meriç Nehri üzerinden iç kesimlere doğru yol alabilmekte iken 20. yy' da yoğunlaşmış tarımsal sulama nedeniyle su seviyesinin düşmesi ve alüvyon birikmesi nedeniyle Meriç Nehrinin güneyinden bu geçişler artık sağlanamamaktadır (Hasluck, 1909). Antik Çağlar ve Orta Çağ'da Meriç Nehrinin ağzı daha kuzeyde İpsala ve Gala Gölüne yakın bir kısımda bulunmaktadır. Bu açıklık gemilerin demirleyeceği bir alan oluşturmaktadır. Akropolisin kuzeyinde yapılmış olan çalışmalarda M.Ö. 1. milenyumda su derinliğinin 4 m olduğu gözlemlenmektedir. Roma döneminden 17. yy. ve 18. yy' a kadar siyah silt ve koyu gri kum ile alan dolup derinlik 3 m ile 1.8 m arasına kadar ilerlemiştir. Bu alanın korunaklı bir körfez haline gelmesini sağlamış ve öncelikle denize açılan gemiler sonrasında ise Meriç Deltasının hareketleri sonucunda bir nehir limanı haline gelmiştir (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019). Bu bölgenin (Akropolis) kuzey doğusunda yapılan çalışmalarda M.Ö. 4. milenyumda tarihlenen kazı derinliğinde deniz faunasına ait kalıntılara rastlanmıştır. Roma dönemi sonrasında nehrin ağzının lagün haline gelmeye başlaması söz konusudur.

Bu bölgenin (Akropolis) doğusunda, Gala gölüne açılan su yolunun kenarında yapılan çalışmalarda ise Greklerin yerleşik olduğu dönemde birkaç metrelik derinliğe sahip deniz florası kalıntılarına rastlanmıştır. Bütün veriler Enez'i çevreleyen lagünlerin daha önce deniz ile bütünleşik olduklarını, batı yönünden deniz ile doğrudan bağlantısı olduğunu, kuzeyinde bulunan nehir ağzının daha geniş ve daha kuzeyde olduğu ve sonradan dolmaya başladığı ve bu alanların gemiler için demirlemeye

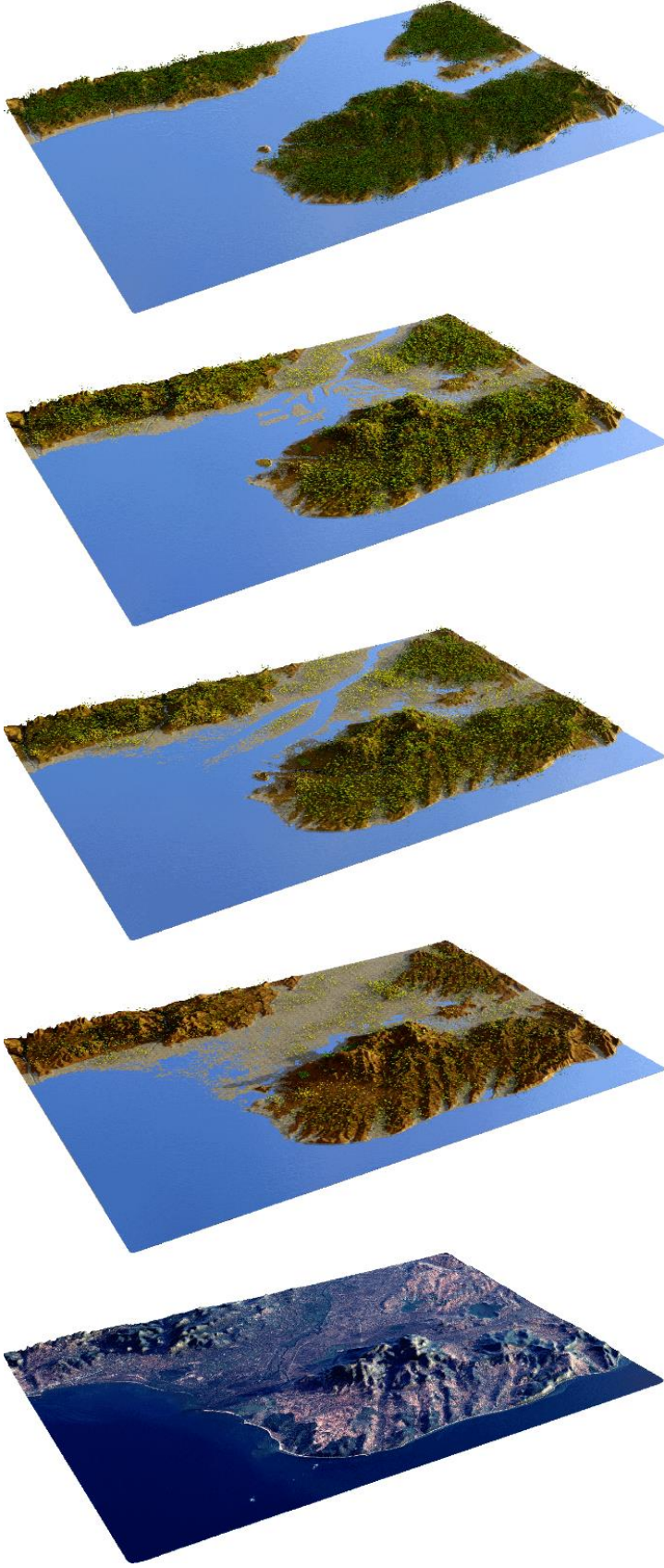

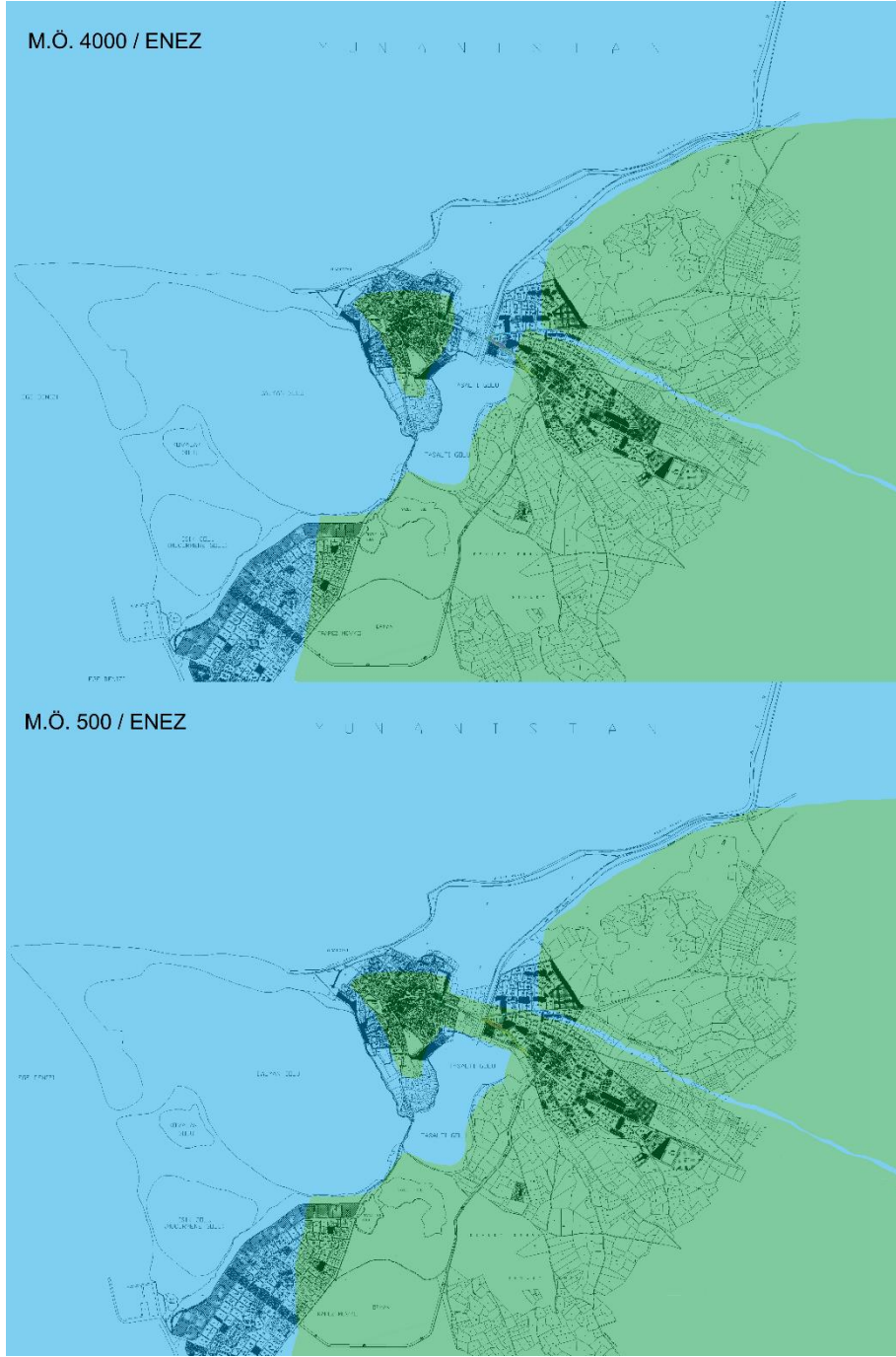
Şekil 3.26 Enez Kalesi Çevresindeki Kazılarda Ortaya Çıkan Zemin Katmanları ve Mikrofosil Sınıflandırması (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019)

Şekil 3.27 Enez ve Çevresinde Gerçekleşmiş Jeomorfolojik Değişimler (Brief ancient history of Ainos: a crossroads between East and West, the Balkans and the Mediterranean, 2021)

Şekil 3.28 Enez ve Çevresinde Gerçekleşmiş Jeomorfolojik Değişimler, Hipotetik 4D Rekonstrüksiyonu (A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich, 2019)

Şekil 3.29 Enez ve Çevresinde Gerçekleşmiş Jeomorfolojik Değişimler ile Güncel Enez Kadastral Haritasının Çakıştırılması (M.Ö. 4000-M.Ö.500)

Şekil 3.30 Enez ve Çevresinde Gerçekleşmiş Jeomorfolojik Değişimler ile Güncel Enez Kadastral Haritasının Çakıştırılması (1.yy-19.yy)

3.2 Yöntem

Çalışma dahilinde izlenecek yöntem için NPS, UNESCO ve IUCN kurumlarının kültürel peyzaj alanlarının korunması için belirledikleri sistematikler örnek alınmıştır.

NPS'e göre:

Kültürel Peyzaj Alanlarının korunmasına dair koruma planlaması genel olarak birden fazla basamak içermektedir. Bunlar tarihi araştırma, mevcut durumun belgelenmesi ve envanter listesinin oluşturulması, bütünlük ve önem açısından alan analizinin yapılması, kültürel peyzaj koruma yaklaşımının oluşturulması ve her türlü fiziksel ve kültürel iyileştirme planının hazırlanması, kültürel peyzaj yönetim planı ve yönetim felsefesinin oluşturulması, mevcut koruma sürecinin devamlılığının sağlanabilmesi için stratejilerin geliştirilmesi, iyileştirme ve gelecek araştırma önerileri için bir kayıt sisteminin kurgulanmasından oluşmaktadır.

Süreç içinde bahsedilmiş basamaklar birbirinden bağımsız olmamakla beraber her zaman sıralı bir şekilde ilerlemesi gerekmemektedir. Kültürel peyzaj alanlarının iyileştirilmesi ve yönetimi her zaman alanda bulunan bütün tarihi eserlerin yönetim ve korunması ile uyum içerisinde olmalıdır. Bu kapsamda sürece, yönetim planları, yönetim planlarının alt basamakları olan tarihi ve kültürel varlıkların rehabilitasyonları ve yeniden işlevlendirilmelerini içeren projeler, alt yapı projeleri, bölgesel sıhhileştirme projeleri, bütüncül rotaları içeren koruma projeleri, yorumsal planlar vb. içerikler de dahil olmaktadır.

Belirtilen süreçler sonucunda, Kültürel Peyzaj Raporu-Tarihi Peyzaj Raporu, yönetim açıklamaları, yorumlanabilir rehberler, bakım rehberleri ve bakım kayıtları gibi birden çok ürün ortaya çıkmaktadır (Protecting Cultural Landscapes: Planning, Treatment and Management of Historic Landscapes, Preservatio Briefs 36, 2021).

UNESCO'ya göre:

Kültürel peyzaj alanlarının korunması için hazırlanacak olan yönetim planı veya kapsamlı çalışma beş ana başlıktan oluşmaktadır.

1. Alan yönetiminin asli amaçları

2. Alan hakkında genel bilgiler: Tanım ve konum, kısa tanımlama, konum, sınır ve koordinatlar, varlık ve çevresinin tanımlanması, mülklerin yönetimi, mülklerin idare ve yönetiminden sorumlu olan kurum, öne çıkan özellikler ve evrensel değerlerin belirlenmesi, dünya miras listesine eklenme kriteri, harita, plan ve fotoğraflar.

2.1 Alanın değeri ve niteliği: Alanın kültürel değeri ve niteliği, alanın somut kültürel değerleri, alanın soyut kültürel değerleri, alanın çevresel değerleri, alanın sosyo-ekonomik niteliği.

3. Alanın durumunun genel değerlendirilmesi ve yönetimi: Korunmuşluk durumu, alanın güncel durumu, alanda oluşmuş değişiklikler ve potansiyeli, alanın bütünlük ve özgünlüğü, alanı etkileyen unsurlar.

3.1 Sosyal, ekonomik, kanuni ve kurumsal çerçevenin değerlendirilmesi: Sorumlu kurumlar, korumanın kanuni temelleri, yönetim, bölgesel sınıflandırma, eğitim, finans ve yatırımlar, mevcut yönetimin durumu ve etkinliğinin değerlendirilmesi, yerel anket ve ikili değerlendirmeler.

4. Hareket Planı, Program ve Projeler: Korumanın kanuni temelleri, konservasyon, risklere karşı hazırlık, kabul edilebilir değişiklik limitleri için hazırlık ve çalışmalar, araştırma, yönetim, kurumsal sınırların inşası ve personel eğitimi, eğitim ve kapsamının tanımı, turizm, rekreasyon ve ziyaretçi yönetimi, dijitalleşme, partnerler arası yardım ve iş birliği.

5. Hareket Planının Uygulanması: Aşamalar, sorumluluklar ve şartlar, uygulama mekanizması, yönetim etkinliğinin değerlendirilmesi, planın takibi ve revizyonu (UNESCO, 2021).

İki kurumun izlediği sistematik içerisinden karma bir yöntem ile çalışma yürütülmüştür. “Enez Kent Merkezi ve Kalesinin Kültürel Peyzaj Açısından Değerlendirilmesi” isimli çalışmanın içeriğini sırası ile aşağıdaki adımlar oluşturmaktadır:

Tablo 3.7 Yöntem Aşamaları

	ARAŞTIRMA PLANI
1. KISIM	Çalışma Konusu ve Alanının Tespiti
2. KISIM	Literatür Taraması
	Kuramsal Temellere Dair Veri Taraması
	Arkeolojik Sit Alanları ve Planlama Yaklaşımları
3. KISIM	Materyal
	Alanın Doğal Özellikleri
	Alanın Sosyokültürel Özellikleri
	Alanın Kültürel Kaynakları ve Arkeolojik Özellikleri
	Alanın Jeomorfolojik Değişimi
4. KISIM	Alana Ait Analiz Çalışması
	Alanın Ulusal ve Uluslararası Kurumların Kültürel Peyzaj Kapsamında Değerlendirilmesi
	Alanda Gözlemlenen Sorun ve Olanaklar
	Alanın Swot Analizi
4. KISIM	Alanın Ulusal ve Uluslararası Kurumların İzlediği Koruma Pratikleri Yönergeleri Kapsamında Değerlendirilmesi
5. KISIM	Kültürel Peyzaj Rotasının Oluşturulması
	Değerlendirme ve Sonuç

1.Kısım: 8500 yıla yayılan tarihi ile Enez, jeopolitik konumu ve verimli toprakları ile sürekli bir yerleşim merkezi olmuştur. Bölgenin coğrafi konumu, ticaret yolları ve Avrupa ile bağlantı aksı üzerinde olması, verimli toprakları ve geniş bir tatlı su kaynağına komşu olması nedeniyle farklı medeniyetlere ev sahipliği yaparak kültürel bir katmanlaşmaya sahip olmuştur. Günümüzde âtil durumda kalmış kalesi ve arkeolojik alanı ile çevresindeki kültür varlıklarını saran bozulmuş geleneksel kentsel doku çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Çalışmanın içeriğini Enez tarihi kent

merkezini oluşturan I. derece arkeolojik sit alanı olarak tanımlanmış alanın kültürel peyzaj odağında değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

2.Kısım: Çalışma dahilinde kuramsal temelleri oluşturan kültürel peyzaj kavramı ve gelişimi, koruma kavramı ve kapsamı, taşınmaz kültür ve doğa varlıkları çeşitleri ile arkeolojik sit alanlarında planlama yaklaşımları gibi konular incelenmiştir.

3.Kısım: Enez hakkında tarihi, coğrafi, beşerî, sosyal, kültürel ve mimari başlığı altında yerleşim dokusu ile kültür varlıklarının tanımlandığı çalışma hazırlanmıştır. Bu kısımda özellikle Enez Kalesi ve içerisinde bulunan yapıların detaylı tarihi ve mimari özellikleri hakkında derleme yapılmıştır. Alanın jeomorfolojik değişiminin Enez'e olan etkisinin tespiti için kapsamlı jeomorfolojik değişim incelemeleri derlenmiştir. Bu kapsamda yerli ve yabancı kaynaklar taranmış ve harita, görsel, eski fotoğraf, eski ve güncel rölöve ile alan ile ilgili çeşitli projeler incelenmiştir. 1/1000 Enez İmar planı ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nün bölge ile ilgili karar, koordinatlı harita ve anıt fişlerinin incelenmesi yapılmıştır. Enez ile ilişki üniversitelerarası lisansüstü araştırma programlarından geçmiş ve güncel bilgiler tedarik edilmiş ve ilgili çeviriler yapılmıştır. Bunun dışında alan ziyaretleri ile güncel durum belgelemesi sağlanmıştır.

4.Kısım: Bu kısımda araştırma bulguları değerlendirilmiştir. Enez Kalesi'ni içine alan 1. Derece arkeolojik sit alanı ve çevresinin UNESCO, IUCN, NPS gibi kurumların kültürel peyzaj kriterleri kapsamında incelemesi yapılmıştır. APS ve ilgili yerel kanunlar kapsamında alanın durum değerlendirilmesi incelenmiştir. Arkeolojik sit alanı ve çevresinde gözlemlenen sorun ve olanaklar belirlenmiş ve bölgenin swot analizi yapılmıştır. Alandaki kültür varlıklarının ve arkeolojik alanın kültürel peyzaj rotası kapsamında değerlendirilebilmesi için alanın ulusal ve uluslararası kurumların izlediği koruma pratikleri yönergeleri kapsamında değerlendirilmesi ve fiziksel olarak işleyişini sağlayabilmesi için gerekli tavsiye kararları sunulmuştur.

5.Kısım: Gerçekleştirilmiş saha çalışmaları ile Enez Kalesi'nin kültürel değerlerini öne çıkaracak ve bu alanda tespit edilmiş sorunlar için çözüm üretecek önerilerin hazırlanması sağlanmıştır. Alan için Kültürel Peyzaj rotası oluşturulmuş ve alan ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

BÖLÜM 4

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Enez Kent Merkezi ve Kalesinin Ulusal ve Uluslararası Kurumların Kültürel Peyzaj Kriterleri Kapsamında Değerlendirilmesi

Enez Kalesi'nin bulunduğu parsel tescilli anıt statüsündedir ve çevresi I. derece arkeolojik sit alanı içerisinde bulunmaktadır. Kalenin bulunduğu kara parçasını saran lagünlere kadar alan ise III. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. Kalenin ve çevresinin yerel ve uluslararası kurumlarca belirlenmiş kültürel peyzaj kriterleri kapsamında değerlendirilmesi, alanda yapılacak olan her türlü tasarı için bir yol haritası oluşturacaktır. Bu kapsamda alan, uluslararası ve ulusal kriterler dahilinde, iki başlık altında değerlendirilmelidir.

4.1.1 UNESCO – Kültürel Peyzaj Kriterleri Kapsamında Enez

Enez Kalesi'nin tarih içerisinde jeomorfolojik gelişimi sonucunda ortaya çıkmış olan lagünler barındırdığı flora ve fauna çeşitliliği ile biyolojik çeşitliliği arttırmaktadır. Lagünlerin oluşumunda herhangi bir insan müdahalesi bulunmamaktadır. Alan, UNESCO kültürel peyzaj kriterleri kapsamında organik biçimde gelişmiş peyzaj alanları kapsamında değerlendirilmelidir. Alan, ikinci kategorinin ikinci başlığı olan sürekliliği devam eden peyzajlar kapsamında değerlendirilmelidir. Yönetimsel zorunluluklar kapsamında inşa edilmiş olan kale tarih içerisinde bir ada statüsünden lagünler ile sarılmış bir hinterlanta dönüşmüştür. Alanın evrimsel süreci belirli bir zamana yayılmış, devam etmekte ve somut evrim kanıtları barındırmaktadır

4.1.2 IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği) – Kültürel Peyzaj Kriterleri Kapsamında Enez

IUCN'nin kültürel peyzaj alanları ile ilgili yapmış olduğu sınıflandırma kapsamında Enez Kalesi ve çevresi kurumun tanımladığı 1. ve 6. Maddeler kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bu maddeler:

- Yabanda biyolojik çeşitliliğin korunması (Özellikle doğal ve yarı doğal sistemlerde, yaban fauna ve flora türleri)

- İnsanlığın doğa ile olan karşılıklı ilişkisinin olağanüstü örnekleri kapsamında değerlendirilebilmektedir.

4.1.3 NPS (Amerikan Milli Park Servisi) – Kültürel Peyzaj Kriterleri Kapsamında Enez

NPS'nin kültürel peyzaj alanları ile ilgili yapmış olduğu sınıflandırma kapsamında tarihi bir olay, kişi veya etkinlik nedeniyle önem arz eden peyzajlar tanımı altında Tarihi Alanlar kapsamına girmektedir.

4.1.4 Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Kapsamında Enez Kalesi Arkeolojik Alanı ve Çevresine Yaklaşım

Peyzajların tarihi, doğal, ekonomik ve kültürel niteliklerinin belirlenerek yönetimi, korunması, planlaması ve düzenlenmesi konularını içeren Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, peyzajlarda meydana gelmiş değişimlerin uluslararası ölçekte fark edilmesi ile gündeme gelmiştir. 2000 yılında imzalanmış sözleşmeye Türkiye 2003 yılında taraf olmuştur. Sözleşme kapsamında peyzajlar tarihi, kültürel, sosyal kimliğin bir parçası olarak görülmektedir.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nin amaç kısmında geçen "Peyzaj, özellikleri, insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve eylemi sonucunda insanlar tarafından algılandığı şekliyle oluşan bir alandır" tanımından yola çıkarak, Enez Kalesi ve çevresinin APS'nin bu tanımını tamamen karşıladığı gözlemlenmektedir. Alan günümüzdeki haline binlerce yıllık jeomorfolojik değişimler sonucunda doğal bir şekilde ulaşmıştır. Bunun yanında, alanda tespit edilmiş peyzaj karakter değişimlerini içeren çalışmada; ekonomik gerekçelerle insan eli ile bazı bitki türlerinin ortadan kaldırıldığı gözlemlenmektedir.

Enez Kalesi tarih içinde sahip olduğu ilişkiler ve bulunduğu sınır - coğrafi konumundan dolayı tekil olarak değerlendirilmemesi gereken bir alandır. Bu haliyle

APS'nin sınır aşan peyzajlar kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir ve her düzeyde, komşu olduğu Yunanistan ve Bulgaristan ile ortak peyzaj programlarının hazırlanması ve her türlü uygulanmasında sınır ötesi iş birliği teşvik edilmelidir.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi kapsamında yapılacak olan tarihi peyzaj sınıflandırmaları çalışması peyzaj karakterinin belirlenmesi ve değerlendirilme aşamasında tarihi veri eksikliğinin giderilmesi, peyzaj değişikliklerinin tayin edilip koruma stratejilerinin belirlenmesi açısından geliştirilebilecek bir araçtır (Antrop, 2005). Peyzaj yönetimi, planlaması ve korunmasında tarihi peyzajlar girdi-referans olarak kullanılabilmesi gibi, peyzajlarda ortaya çıkan değişimlerin yönetilmesi açısından da pozitif katkı sağlayacak bir araç olarak kullanılabilir. Bu aynı zamanda Enez Kalesi ve çevresinde ilan edilmiş arkeolojik sit alanının ve çevreyen lagünlerin oluşturduğu peyzajın korunmasında ve kullanım alanlarına uygun olacak biçimde tasarım, planlama, yönetim ve onarım kararlarının alınmasında önemli bir görev almaktadır.

4.1.5 Enez Kalesi ve İlçe Merkezi Arkeolojik Sit Alanlarının Kanunlar Kapsamında Değerlendirilmesi

Enez Kalesi ve onu çevreleyen ilçe merkezi içerisindeki bazı bölgeler, Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 21.11.1991 tarihli 1005 sayılı karar ile I. ve III. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. 14.06.1996 tarihli 3204 sayılı karar ile 1/5000 ölçekli nazım imar planı ve 19.09.1996 tarihli 3374 sayılı kararı ile 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planı aynı kurul tarafından kabul edilmiştir. 21.11.2016 tarihli 3641 sayılı karar ile koruma amaçlı imar planı ve plan notlarının geçiş dönemi yapılanma koşulları olarak tayin edilmiş ve koruma amaçlı imar planının revizyonuna aynı kurulca karar verilmiştir.

Enez Kalesi, kalenin batısındaki eski liman alanı, Pan Mağarası, Kale Hamamı ve burç kalıntısını içine alacak şekilde tanımlanmış I. derece arkeolojik sit alanı içerisinde herhangi bir yapılaşmaya izin verilmemekte ve bilimsel amaçlı kazılar haricindeki her türlü kazı yasaklanmaktadır. Bu alanda:

- Tarımsal faaliyetler için mevcut alanların kullanılması, yeni tarım alanlarının açılmaması ve yalnızca sınırlı mevsimlik tarım yapılabileceği,

- Yeni ağaçlandırma yapılamayacağı, mevsimsel tarımcılığın yalnızca mevcut ağaçlardan yapılabileceği ve koruma kurulunun onayı kapsamında mevcut seracılık faaliyetlerinin devam ettirilebileceği,

- Taş, toprak, kum vb. alınması, her türlü ocak (kum, kireç, taş, mermer vb.) açılmasının yasak olduğu, moloz, toprak, cüruf, sanayi atığı vb. malzeme dökümlerinin yasak olduğu,

- Kültür varlıklarının mevcut durumlarına zarar vermeyecek şekilde ilgili koruma kurulundan tevhit veya ifraz için izin dahilinde işlem yapılabileceği,

- Mevcut alan içinde ilgili koruma kurulu izni dahilinde gezi yolu, meydan tasarlanması, açık otopark açılması, WC, bilet gişesi, bekçi kulübesi açılacağı KTVKYK'nin 658 numaralı ilke kararı ile tanımlanmıştır.

Enez Kalesi ve çevresini kuşatan ilçe merkezi ise III. derece arkeolojik sit alanı olarak tayin edilmiştir ve bu kapsamda:

- 1996/38 onay sayılı Enez Merkez Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı ve plan notlarının geçiş dönemi yapılanma koşulları olarak tayin edilmiştir,

- Alanda inşaat izni verilmeden önce müze müdürlüklerince sondaj yapılması ve kültür varlığı ortaya çıkarılması durumunda iznin koruma kurulunun kararı sonrası uygulamaya koyulması,

- İlgili koruma kurullarının sondaj yapılacak alanlara sondaj kararı verebileceği,

- Kültür varlıklarının mevcut durumlarına zarar vermeyecek şekilde ilgili koruma kurulundan tevhit veya ifraz için izin dahilinde işlem yapılabileceği,

- Taş, toprak, kum vb. alınması, her türlü ocak (kum, kireç, taş, mermer vb.) açılmasının yasak olduğu, moloz, toprak, cüruf, sanayi atığı vb. malzeme dökümlerinin yasak olduğu KTVKYK'nin 658 numaralı ilke kararı ile tanımlanmıştır.

4.2 Enez Kalesi Arkeolojik Sit Alanı ve Çevresinde Gözlemlenen Sorun ve Olanaklar ile SWOT Analizi

Enez Kalesi arkeolojik sit alanı ve çevresinde düzenlenmiş olan saha çalışmaları ve incelenmiş olan kaynaklardan yola çıkarak alanda tanımlanmış olan sorun ve olanaklar çizelgede belirtilmiştir.

Tablo 4.1 Enez Kalesi Arkeolojik Sit Alanı Sorun ve Olanakları

SORUN	OLANAK
Enez Kalesi ve çevresi mevcut haliyle günümüzde Türkiye’de tanınmamaktadır.	Enez Kalesi ve çevresi M.Ö. 6500 ‘den itibaren kesintisiz bir yerleşime sahip olan antik bir kenttir.
Kazı çalışmaları neticesinde bir bütün teşkil eden herhangi bir örüntü ortaya çıkarılmamıştır.	1971 yılında Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü izni ile Türk akademisyenler ile yakın dönemde Avusturya, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri üniversiteleri araştırma çalışmaları yürütmektedir.
Bölgede yapılan uluslararası çalışmaların büyük çoğunluğu hakkında Türkçe yayın bulunmamaktadır. Bu nedenle güncel olarak hazırlanmış harita, bilimsel veri ve kaynaklara ulaşım sınırlı olmaktadır.	Alanda yürütülen bilimsel çalışmaların bünyesinde Türkiye’den katılımcı bilim insanları da bulunmaktadır. Alanda yapılmış ve yapılması planlanan çalışmalara ait Türkçe yayın ve bildirimler mevcuttur.
Enez Kalesi ve çevresindeki potansiyel kalıntıların tamamı ortaya çıkarılmadığı ve kimi yapılar kent dokusunda karıştığı için antik ve ortaçağ kent kurgusu tam olarak anlaşılmamaktadır. Bu yalnızca Enez Kalesi ve Fatih Camii’nin ziyaret kapsamında değerlendirilmesine neden olmaktadır.	Enez Kalesi surları ve içerisinde bulunan yapı kalıntıları ile farklı tarihi çağlara ait kalıntıları aynı sınırlı alan içerisinde barındırmaktadır. Bu özelliği ile alışılmamış arkeolojik alanlardan farklı bir statü teşkil etmektedir.
1978 ve 1980 tarihlerinde Enez Kalesi ve Kale içi ile çevresindeki yapıların G.E.E.A.Y.K. tarafından tescillenmiş olması; kale çevresindeki yapıların herhangi bir kanuni kısıtlama olmadan yeni inşa edilmiş yapıların içerisine veya avlularına dahil edilmelerine neden olmuştur. Bu durum, yapılar arasındaki ilişkilerin takip edilmesini engellemektedir.	1991 yılında Edirne K.V.K.B.K tarafından tescil edilmiş olan 1. ve 3. Derece arkeolojik sit alanlarının kabulüne kadar geçen süre içerisinde bölgede meydana gelmiş olan eski ve yeni inşa edilmiş yapıların içiçe geçmesi ve yapı tamirleri için kullanılan devşirme malzemeler kültürel açıdan bölgeye zenginlik katmaktadır.
Kale ve çevresinin ziyaretçi sayısı aynı nitelikteki diğer alanlarla karşılaştırıldığında düşüktür.	Yoğun deniz, fotoğrafçılık, rekreatif faaliyetler ve avlanma turizmüne sahip olan bir alan olarak yapılacak planlama ve fiziksel müdahaleler ile ziyaretçi sayısı ve profili artırılabilir.
Kale duvarları kısmen, kuzey-güney liman duvarları ise büyük ölçekte tahribata uğramıştır.	Kale duvar ve yapılarının inşa tekniği, tarihi ve malzemelerinin özgünlüğü
Enez kalesi hem bulunduğu ilde hem de ulusal ölçekte tanınmamaktadır.	Enez kalesi; savunma kalesi ve kent yerleşiminin aynı konumda bulunduğu kuzey ege’deki yegane örneği
Kale ve çevresinde yürütülen arkeolojik kazıların sınırlı olması ve deniz, nehir ve bölgedeki toprak yapısının ilişkisine dair farklı disiplinlerden uzmanların çalışma yürütmemesi.	Enez kalesinin çevre surları, kuzey-güney aksta devam eden surları ile toprak altında kalan duvar kalıntılarının ortaya çıkarılması, alanın Ege Denizi ve Meriç Nehri ile ilişkisinin algılanmasını sağlayacaktır.
Arkeolojik kazılar için sınırlı kaynak ayrılması ve bu nedenle sınırlı çalışma yürütülmesi, Kale içi ve çevresindeki farklı dini yapıların öne çıkarılmaması.	Farklı inançlara ait tarihi dini yapıları barındırması ve bu yapıların kale ile beraber sağlayabileceği turizm potansiyeli ve yeni arkeolojik kazıların oluşturacağı olanaklar ve toprak altında kalmış kültür varlıklarının bulunması.

Tablo 4.2 Enez Kalesi ve Çevresine Ait SWOT Analizi

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER	FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none"> - 8500 yıla yayılan bir yerleşime sahip olması - Güçlü bir tarihsel katmanlaşma ve kültürel birikime sahip olması - Farklı dönemlere ait toprak altı ve toprak üstü kültür varlıklarını barındırması - Meriç nehrine komşu olması nedeniyle Yunanistan ve Bulgaristan'a yakın olması, Edirne içerisinde konumlanması nedeniyle İstanbul'a ulaşımın kolay olması - Kültür turizmi haricinde deniz, doğa ve ekolojik turizm potansiyeline sahip olması - Enez Kalesi'nin kent merkezi ile içiçe geçmiş olması - Henüz tamamlanmamış veya başlanmamış arkeolojik kazı alanlarına sahip olması	<ul style="list-style-type: none"> -Ziyaretçilerin alan hakkında bilgi alabileceği veya zaman geçirebileceği herhangi bir tesisin bulunmaması - Kültürel varlıkların ve doğal değerlerin korunması için çalışmaların yetersiz olması - Altyapının ve kültür varlıklarının iyileştirilmesi için yatırımın yetersiz olması -Halkın turizm olanakları ve getirileri konusunda bilinçsiz oluşu ve kültür varlıkları ile ilgili farkındalık düzeylerinin düşük olması	<ul style="list-style-type: none"> -Uluslararası öneme sahip Enez Kalesinin bu bölgede bulunması - Alanın kültürel miras varlıkları barındırması - Alanın kültürel ve doğal özelliklerinin mevcudiyetinin alanı bir çekim merkezine dönüştürebilecek olması - Kültürel ve doğa turizmine Türkiye'de ve dünyada ilginin artmış olması	<ul style="list-style-type: none"> - Nüfusun yıllar içerisinde azalma eğiliminde olması - Yerel halkın kültür varlıkları ve kültür turizmi için bilinç düzeyinin gelişmiş olmaması - Enez kalesi çevresindeki yapıların çoğunun belirli bir mimari dil veya estetik kaygı dahilinde üretilmemiş olması ve kontrolsüz devşirme malzeme kullanımı -Alanın ve kalenin potansiyelinin kullanılamaması

4.2.1 Enez Kalesi Arkeolojik Sit Alanı ve Çevresinde Gözlemlenen Sorun ve Öneriler

Enez Kalesi arkeolojik sit alanı ve çevresindeki alanın turizm potansiyelinin arttırılması, arkeolojik alanın uluslararası normlarda kurgulanması ve bilinirliğinin arttırılması, kale çevresinde yapılmış olan araştırmalar neticesinde ortaya çıkarılmış antik kente ait kalıntıların nitelikli bir biçimde sergilenmesi için öneriler geliştirilmiştir.

4.2.1.1 Belirlenmiş Gezi Güzergahı

Enez Kalesi, Türkiye'deki diğer tarihi kaleler ile örtüşen bir yapıya sahip olmasının yanında antik çağlardan günümüze ulaşan farklı katmanları da barındırmaktadır. Kale ile ilintili olan bu değerler alanda bulunan konut dokusu ile içiçe geçmiş olmaları nedeniyle çoğu zaman kale ve arkeolojik alan ile

ilişkilendirilememektedir. Bu nedenle genel olarak Kale ile ilgili bilgi sahibi olan ziyaretçilerin yapılar arasında ilişki kurması mümkün olmamaktadır. Kale içerisinde Fatih Camii'ni ve surları ziyaret eden ziyaretçiler okunamayan veya yetersiz işaret-tabelalar nedeniyle alandan diğer unsurları inceleyemediği ayrılmaktadır.

Enez Kalesi arkeolojik sit alanı ziyarete açık olmasına rağmen bakımsızlık, alan için hazırlanmış herhangi bir planın bulunmaması, alan giriş çıkışlarının denetimsiz ve güvenlik tehlikesi arz etmesi, alan ile ilintili olan kalıntı veya yapıların görsel olarak yapılar ile ilişkilendirilememesi, alanın denetlenmemesi nedeniyle oluşan güvenlik zaafı gibi nedenler sonucunda; ziyaretçiler alan hakkında bilgi sahibi olmadan ayrılmasına neden olmaktadır.

Gezi güzergahına karar verilirken dikkate alınması gereken hususlar:

- Enez Kalesi'nin gezi güzergahı kapsamında giriş ve çıkışlar doğu kapısından sağlanmalıdır. Bu kapı Kale Caddesi ve Plaj Caddesi'nin kesişiminde bulunan meydancığa açılmaktadır. Bu meydancık çeşitli destek hizmetlerinin yanı sıra ziyaretçiler için bir otopark alanı olarak kullanılmaya uygundur.

- Enez Kalesi'nin doğu kapısının kuzeyinde bulunan kale surlarının eksik olan kısımları, alana kontrollü girişin sağlanabilmesi için seperatörlerle kapatılması gerekmektedir.

- Enez Kalesi'nin kuzey kapısı kemerinin yapısal sorunlarının bulunması ve merdiven yüksekliği ile açıklığının insan fizyolojisine uygun olmaması nedeniyle oluşturacağı tehlikeden dolayı kapalı tutulması gerekmektedir.

- Gezi güzergahı tasarım sürecinde restorasyon çalışmasının sonuna yaklaşılana Fatih Camii'nin oluşturacağı yoğunluk göz önüne alınmalıdır.

- Enez Kalesi'nin konumu itibarıyla sahip olduğu vistalar gezi güzergahı tasarımı sırasında değerlendirilip dinlenme noktalarının belirlenmesi sürecinde dikkate alınmalıdır.

- Enez Kalesi içerisinde bulunan açmanın etrafında uygun güvenlik önlemlerinin alınması ve nitelikli seperatörlerle alandan ayrılması gerekmektedir.

- Kale içerisinde bulunan iki şapel, Fatih Camii, orta çağ evi ve açmanın tarihte var olduğu en bütün şekliyle ifade eden görsel ve bilgi tabelaları eklenmelidir, bu bilgi panolarının UV dayanımına sahip olması gerekmektedir.

- Enez Kalesinde gezi güzergahı kapsamında ve yapılarla olan tüm bağlantılarda azami ziyaretçi güvenliği göz önünde bulundurularak önlemler alınmalıdır.

- Kale dışarısında kalan Pan Mağarası, Kale Hamamı ve kuzey ve güney surları da gezi güzergahı kapsamına alınmalıdır.

- Gezi güzergahı için belirlenecek olan zemin döşemesi hafif, modüler ve montaj esnasında büyük toprak hareketlerine ihtiyaç duymayacak şekilde seçilmelidir.

Şekil 4.1 Kale Caddesi ve Plaj Caddesi Kesişimi, Otopark ve Ziyaretçi Merkezi Öneri Alanı, Güncel Fotoğraf (2020)

Şekil 4.2 Enez Kalesi Kontrolsüz Giriş Noktaları, Güncel Fotoğraf (2020)

Şekil 4.3 Enez Kalesi İçerisindeki Vistalar, Güncel Fotoğraf (2020)

Şekil 4.4 Enez Kalesi Kuzey Kapısı, Güncel Fotoğraf (2020)

4.2.1.2 Arkeolojik Alan ve Yapılar

- Doğu kapısının güneyinde, arkeolojik alandan çıkartılmış kalıntılar rastgele bir biçimde istiflendiği alandan arkeolojik alan içine gezi güzergahı kapsamında tasarlanmış olan sergi alanlarına taşınmalıdır.

- Kale surlarının dışında istiflenmiş moloz, çöp ve tarım makinesi aparatlarının alandan uzaklaştırılması gerekmektedir.

- Kuzey kapısındaki yapısal bozulma nedeniyle ivedi konsolidasyon çalışması yapılması gerekmektedir.

- Kale içerisindeki yapılarda ve surlarda bitki temizliği yapılması gerekmektedir.

- Fatih Camii'nde devam eden restorasyon çalışmaları sonucunda şantiye alanı için istiflenmiş buluntular gezi güzergahı kapsamında tasarlanmış olan sergi alanlarına taşınmalıdır.

- Theotokos Chrysopege Şapeli'nin kuzey duvarının askıya alınması gereklidir. Yapı kalıntısı bünyesindeki çöp ve bitki temizliği tamamlanmalıdır.

- Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli ve Orta çağ Evi'nin iç ve çevre çöp - bitki temizliği yapılmalıdır.

- Pan Mağarasının üst örtüsü öne çıkmayan, özgün ve Enez'e uygun yapı malzeme ve tekniklerine göre yeniden inşa edilmelidir.

- Kale Hamamı, bulunduğu özel mülkün bahçesinden soyutlanması ve öne çıkarılması gerekmektedir. Yapının içindeki otsu ve odunsu bitkilerin temizlenip yapısal unsurlarının daha fazla yıkıma uğramaması için askıya alınması gerekmektedir.

- Kuzey surlarının sonundaki kulenin etrafının muhdes eklerden temizlenmesi ve yıkılmış olan moloz duvarın yapı malzemelerinin yakın bir bölgeye istiflenip yapının askıya alınması gerekmektedir.

Şekil 4.5 Enez Kalesinin Doğu Kapısında İstiflenmiş Arkeolojik Buluntular, Güncel Fotoğraf (2020)

Şekil 4.6 Fatih Camii Şantiye Alanında İstiflenmiş Arkeolojik Buluntular, Güncel Fotoğraf (2020)

Şekil 4.7 Enez Kalesi Kuzey Kapısını Tehdit Eden Yapısal Bozulma, Güncel Fotoğraf (2020)

Şekil 4.8 Enez Kalesi İçi Mevcut Durumu, Güncel Fotoğraf (2020)

Şekil 4.9 Pan Mağarası Üst Örtüsü ve Kale Hamamı Mevcut Durumu, Güncel Fotoğraf (2020)

4.2.1.3 Bitkisel Materyal

Enez Kalesi arkeolojik sit alanı ve yakın çevresindeki alanda bitki türleri planlı bir biçimde yetiştirilmemektedir. Arkeolojik alanın içerisindeki bitkiler ise bakımsızlık ve gerekli temizlikler yapılmadığı için kontrolsüz bir biçimde büyümüştür. Alanda:

- Arkeolojik alanlarda kalıntılara zarar vermeleri nedeniyle odunsu bitkilerin temizlenmesi gerekmektedir.

- Yaz aylarında tutuşma riski ve kalıntılara zarar verdikleri için ot temizliğinin periyodik olarak yapılması gerekmektedir.

- Tamamen rastlantısal olarak surların dışarısında gelişmiş olan odunsu bitkiler, surların kesintisiz bir biçimde görsel olarak algılanabilmesi için temizlenmesi gerekmektedir.

- Arkeolojik sit alanı ve yakın çevresinde, “P. pinea, Pinus pinaster, Fraxinus ornus, Ulmus minor, Phillyrea latifolia, C. Salviifolius” gibi türler görülmektedir. Palinolog Lyudmilla Shumilovskikh tarafından yürütülmüş olan çalışmalarda alanda bitkisel materyal değişimini tarihsel olarak incelemek mümkündür. Alanda bulunan bitki toplulukları M.Ö. 6500 yıllarından günümüze artan şekilde ulaşan bitkiler; “Pinus diploxylon, Chenopodiaceae, Sparganium, Cyperaceae, Cerealia”. M.Ö. 6500 yıllarından günümüze azalacak şekilde ulaşan bitkiler; “Quercus robur, Poaceae”. M.Ö. 6500 yıllarından sonra ortaya çıkıp tarih içinde alanda gözlenmeyen bitki türleri ise; “Fraxinus excelsior, Quercus frainetto, Corylus, Ulmus, Tilia, Carpinus betulus, Ostrya, Fagus, Alnus, Pistacio, Phillyrea, Quercus ilex, Olea, Sanguisorba minor, Vaccinium, Plantago lanceolate, Cichorioideae, Matricaria, Centaurea jacea, Artemisia, Polygonum aviculare, Centaurea cyanus” olarak sıralanabilir. Bu değişimler Enez Kalesi arkeolojik sit alanı ve yakın çevresindeki değişimin bir parça olması nedeniyle gezi güzergâhı üzerinde türlerin değişimini ifade eden arttırılmış gerçeklik istasyonlarının konumlandırılması gerekmektedir.

4.2.1.4 Enez Kalesi Arkeolojik Sit Alanı ve Çevresi için Tasarım Önerileri

Enez Kalesi arkeolojik sit alanı ve çevresi içerisinde alana doğrudan hizmet veren tek birim Türkiye ile Avrupa Birliği müşterek projesi olan turist bilgi merkezidir. Bu yapı Kale caddesi ile Plaj caddesi kesişiminde bulunmaktadır. Yapı faal olarak hizmet vermektedir.

4.2.1.4.1 Arkeolojik Alan Hizmet Birimi – Ziyaretçi Merkezi

Arkeolojik alan, mevcut durumu ile ziyaretçi sirkülasyonunu kontrol edememekte ve yönetememektedir. Öncelikli olarak giriş kapısı olarak doğu kapısı tayin edilmeli ve kuzey kapısı yaya giriş çıkışına kapatılmalıdır. Kale surları içerisinde oluşabilecek her türlü kontrolsüz geçiş seperatörlerle engellenmelidir. Alanın yönetimi için turist bilgi merkezi yanında güvenlik birimi, umumi tuvalet, ürün satış birimi ile

bilgi, broşür ve bilet satış biriminin eklenmesi gerekmektedir. Bu hacimler için en uygun alanlar turist bilgi merkezi yanındaki 4 ada 7 parselde bulunan kâgir yapı ile bunun karşısında bulunan 4 ada 6 parselde bulunan kâgir yapıdır. Belirtilen 2 konum ile turist bilgi merkezi bütünleşik olarak aşağıda tanımlanan ihtiyaç ve gereksinimlere karşılık vermelidir:

- Turist bilgi merkezinin yanındaki alanda güvenlik birimi bulunmalıdır. Güvenlik sur sınırları içerisindeki her türlü giriş çıkışı denetlemelidir.

- Bu konumda basılı olarak hazırlanmış her türlü belge ve broşürün yanısıra ziyaretçi ihtiyaçlarına karşılık veren servis birimi, ıslak hacimler, ilk yardım hizmetlerini barındırmalıdır.

- Bu alanın karşısında bulunan konumda (4 ada 7 parsel) kalenin, kale çevresinin ve Enez genelinde meydana gelmiş olan tarihi, topografik, bitkisel ve mimari değişimleri ifade eden artırılmış gerçeklik deneyimlerini barındırmalıdır. Bu alan hem ziyaret öncesi hem de ziyaret sonrası katılımcılara arkeolojik alanla ilgili bütünleşik bir deneyim yaşatmalıdır.

-Alanda bölge ile ilgili her türlü sergi, panel, toplantı ve çalıştay için uygun fiziksel ihtiyaçları karşılayacak hacimler bulunmalıdır.

-Alanda bölge ile ilgili geçici ve kalıcı sergilerin düzenlenebileceği hacimler tanımlanmalıdır.

-Alanda bölgeden çıkan veya bölge ile ilintili eserlerin sergilenebileceği dijital ve fiziksel müze için hacimler tanımlanmalıdır.

Şekil 4.10 Enez Kalesi Doğu Kapısına Bağlanan Kale Caddesi ve Plaj Caddesi Kesişiminde Önerilen Ziyaretçi Merkezi, Güncel Fotoğraf (2020)

4.2.1.4.2 Alan Altyapı ve Donatıları

Kale ve çevresini kapsayan altyapı ve donatıları bilgilendirme sistemleri, güvenlik, zemin kaplaması, aydınlatma ve kent mobilyaları olarak sınıflandırmak mümkündür.

a) Bilgilendirme Sistemleri:

Enez Kalesi arkeolojik sit alanı ve çevresini kapsayan bütüncül bir bilgilendirme sistemi mevcut değildir. Alanda güneş ışığı nedeniyle okunamaz hale gelmiş ve vandalizm nedeniyle zarar görmüş ebatları alan ile örtüşmeyen panolar mevcuttur. Bunun dışında alanla ilgili dijital herhangi bir veri ziyaretçilere sunulmamaktadır. Bilgilendirme sistemlerinin etkili bir biçimde kullanılabilmesi öneriler şu şekildedir:

- Surların ve arkeolojik kazıların oluşturduğu yükseklik farklarından dolayı ziyaretçileri koruyacak şekilde uyarı levhaları alana eklenmelidir.

- Ziyaretçilerin alana giriş yapmadan önce basılı veya dijital olarak bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu bilişsel uyarma ziyaretçilerin deneyimlerini daha bilinçli bir şekilde yaşamalarını sağlayacaktır.

- Alanı bütüncül olarak ifade edecek ve kalıntıları münferiden tanıttacak bilgi levhalara ihtiyaç vardır. Bu levhalar güneş ışımından etkilenmeyecek, kalıntıların ziyaretçiler tarafından tam anlamıyla anlaşılabilir derecede ifade seviyesi gelişmiş olmalıdır. Levhaların içerisinde işaretler, üç boyutlu modeller ve imajlar da bulunmalıdır.

- Panolar ölçek ve mimari dil olarak alan ve yapı kalıntıları ile yarışmayacak, uyumlu olacak şekilde tasarlanmalıdır.

Şekil 4.11 Enez Kalesinde Mevcut Bilgi Levhası, Güncel Fotoğraf (2020)

Şekil 4.12 Enez Kalesi ve Çevresi İçin Önerilen Bilgi Levhası

b) Güvenlik:

Enez Kalesi arkeolojik sit alanı ve çevresinde devam etmesi muhtemel arkeolojik kazılar, hizmete girecek olan Fatih Camii'nin oluşturacağı yoğunluk ve alanın mevcutta birden çok giriş çıkışının bulunmasının güvenlik açısından zafiyet oluşturma ihtimali vardır. Bu konu için:

- Kazı faaliyetlerinin gerçekleştirildiği tarihlerde ziyaretçi yoğunluğunun sınırlandırılması ve kazı yapılmış alanların etrafına ilgili uyarıcı levha ve seperatörlerin eklenmesi gerekmektedir.

- Surların yüksekliği nedeniyle oluşabilecek kazalara karşı surlara çıkışı sağlayan alanların kapatılması gerekmektedir. Kuzey, batı ve güney batı yönüne bakan

zemin seviyesindeki surlar ile kale içi sirkülasyon alanı arasına sur yapısı ile temas etmeyecek şekilde seperatör eklenmesi gerekmektedir.

c) Zemin Kaplaması:

Kale çevresinde kullanılmış olan zemin kaplamaları beton kilit parke, granit küptaş-granit plak-mermer küptaş-tuğla'dır. Bunun haricinde zemin kaplaması olmayan toprak yollar da mevcuttur.

- Kale içinde herhangi bir zemin kaplaması mevcut değildir. Gezi güzergahı belirlenmesi için uygulanacak olan zemin kaplaması hafif, modüler ve montaj esnasında büyük toprak hareketlerine ihtiyaç duymaması gerekmektedir.

- Kale dışında bulunan Pan mağarası etrafında zemin kaplaması bulunmamaktadır. Yağışlı aylarda ortaya çıkacak ulaşım problem nedeniyle bu alanın ilçe genelinde uygulanan beton kilit parke ile değiştirilmesi gerekmektedir.

d) Aydınlatma:

Kalenin çevresinde beton aydınlatma direkleri, doğu giriş kapısının açıldığı Kale Caddesinde ise galvaniz aydınlatma direkleri bulunmaktadır.

- Kale içerisinde restorasyonu tamamlanmak üzere olan Fatih Camii'nin aydınlatma sistemi kale geneli için önerilen aydınlatma sistemi ile örtüşmelidir.

- Kale içerisinde gezi güzergahını tanımlayan zemin kaplaması çevresi aydınlatılmalıdır.

- Kalenin şehir içindeki algısının arttırılması ve anıtsal özelliğinin ortaya çıkarılması için surları aydınlatacak şekilde kalenin özgün dokusuna uygun aydınlatma tasarımları yapılmalıdır.

Şekil 4.13 Sur Çevresi Aydınlatma Üniteleri, Güncel Fotoğraf (2020)

d) Kent Mobilyaları:

Kale ve çevresinde herhangi bir dinlenme noktası mevcut değildir.

- Kalenin girişinde planlanan ziyaretçi merkezi ve kale içerisinde vistaya hâkim alanda dinlenme noktası planlanmalıdır.

- Dinlenme noktalarına yerleştirilecek olan oturma grupları kalenin özgün dokusuna referans verecek nitelikte malzeme ve tasarım anlayışına sahip olmalıdır.

- Kale ve çevresinde yalnızca metal çöp konteynerleri mevcuttur.

- Kale dışındaki çöp konteynerleri surların önünden uzaklaştırılmalıdır.

- Ziyaretçi merkezi olarak tanımlanan alanda yeteri kadar çöp kutusu bulunmalıdır. Gezi güzergahı başlangıç ve bitişinde yeterli sayıda çöp kutusu bulunmalıdır.

Şekil 4.14 Enez Kalesi Çevresinde Bulunan Çöp Kutuları, Güncel Fotoğraf (2020)

BÖLÜM 5

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Kültürel miras değerlerinin değişmeden gelecek nesillere korumacı bir yaklaşımla aktarılabilmesi çok katmanlı ve zengin tarihe sahip toplumlar için önem arz etmektedir. Somut ve soyut kültürel zenginliklerin korunması, tanınması ve sonraki nesillere aktarılması bu değerlerin varlıklarını sürdürebilmesi için gerekmektedir. Buna paralel olarak insan, insan medeniyeti ile doğal oluşum ve varlıkların etkileşiminin sonucu ortaya çıkan kültürel peyzajlar da korunması gereken varlıklardır.

Tarihi ve kültürel öneme sahip olan alanlar siyasal, ekonomik, demografik, teknolojik gelişme ve doğa olayları nedeniyle değişip farklılaşmaktadır. Bu gibi değişimler rasyonel bir biçimde yönetilemediği veya herhangi bir planlama dahilinde düzenlenmediği zaman kültürel peyzaj alanları yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır.

Enez kent merkezi ve kalesinin kültürel peyzaj açısından değerlendirmesini amaçlayan çalışma kapsamında özellikle kale ve çevresinin fiziksel ve kültürel özellikleri belirlenmesi ve alanın kültürel peyzaj açısından sahip olduğu potansiyel değerlendirilip koruma çerçevesinde kullanılmasına dair görüşler derlenmiştir. Bu kapsamda; Enez kalesinin tarihi değeri, güncel fiziki durumu, gözlemlenen sorun ve olanaklar ile SWOT analizinde tespit edilmiş veriler dahilinde alana dair arkeolojik alan kullanım kurgusu geliştirilmiştir.

Alandaki kültürel değerlerin tespiti için çalışma dahilinde; kuramsal temelleri oluşturan yerli yabancı kaynaklar incelenmiş, alana ait harita, görsel, eski ve güncel rölöve ile çeşitli projeler derlenmiştir. Buna ek olarak, alana dair yurtdışında üniversitelerarası lisansüstü araştırma programları dahilinde hazırlanmış olan çalışmalar tasnif edilip güncel verilerle karşılaştırılmıştır.

Enez, tarıma elverişli bir bölgede bulunması, stratejik konumu ve bünyesinde bulunan zenginlikler nedeniyle kesintisiz bir yerleşime sahip; toprak üstü ve toprak altı sayısız kültür mirasını barındıran bir yerleşimdir. Enez Kalesi ve çevresinde gözlemlenen kültürel katmanlaşma ve iç içe geçmişlik, bir uyum içerisinde varlığını sürdürmektedir. 19.yy. ve sonrasında yaşanmış olan işgaller ve bölgenin askeri alan ilan edilmesi ile yakın tarihte bölgede inşa edilmiş olan konutlar nedeniyle bölge atıl kalmış ve plansız bir gelişim göstermiştir. Oluşan mevcut koşullar Arkeolojik Sit alanının varlığını ve bölgenin bütünlüğünü tehdit etmektedir. Yerleşimler; Enez Kalesi, Enez Kalesi surları, Kuzey ve Güney Liman Surları ve alan içerisindeki farklı sit alanları ile kent imgelerinin algılanabilirliği ve bütünlüğünü de tehdit etmektedir.

Enez, Trak Kabileleri, Pers İmparatorluğu, Makedonya, Mısır Hanedanlığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar yayılan geniş bir kültürel değerdir. Neredeyse her medeniyet özellikle Kale ve çevresinde bir eser bırakmış ve bu eserler birbirleriyle iç içe günümüze kadar ulaşmıştır.

Enez Kalesi, arkeolojik alan olarak günümüzde bakımsız durumdadır. Kalenin arkeolojik potansiyelinin ortaya çıkarılabilmesi için öncelikle ulusal ve uluslararası kurumların izlediği koruma pratikleri yönergeleri kapsamında sorunlar tespit edilmiş ve belirlenen sorunlara tasarım önerileri ile çözüm aranmıştır. Öncelikle alanda tanımlanması gereken gezi güzergahının düzenlenmesine dair önerilerde bulunulmuştur. Bunlar; alanın girişinde bulunan alanın ihtiyacına göre otopark olarak düzenlenmesi, kale içerisinde güvenlik önlemlerinin standartlara oturtulması, Fatih Camii restorasyonu sonrası oluşacak etkinin arkeolojik alan ziyaretçi trafiği kapsamında değerlendirilmesi, kale içerisindeki güzergahın vistalar açısından değerlendirilmesi ve bilgi panolarının standardı ve kale dışında sur ve kültürel değerleri içeren gezi güzergahının belirlenmesinden oluşmaktadır. Sonrasında kale içerisinde ve çevresindeki arkeolojik kalıntı ve yapıların durumuna dair önerilerde bulunulmuştur. Bunlar; kalıntıların gezi güzergahı kapsamında düzenlenmesi, kale, surlar ve kale içinde yapılara dair restorasyon önerileri, bitki temizliklerini kapsamaktadır. Bunun dışında kale çevresinde bulunan arkeolojik alan ve yapılara dair; alanın fiziksel özellikleri ile örtüşen koruyucu üst örtü seçimi, bitki temizliklerinin yapılması ve muhdes eklerden arındırılıp dış gezi güzergahına dahil edilmesini içermektedir. Son olarak ise kale ve çevresinin mevcut ve tarih içerisinde

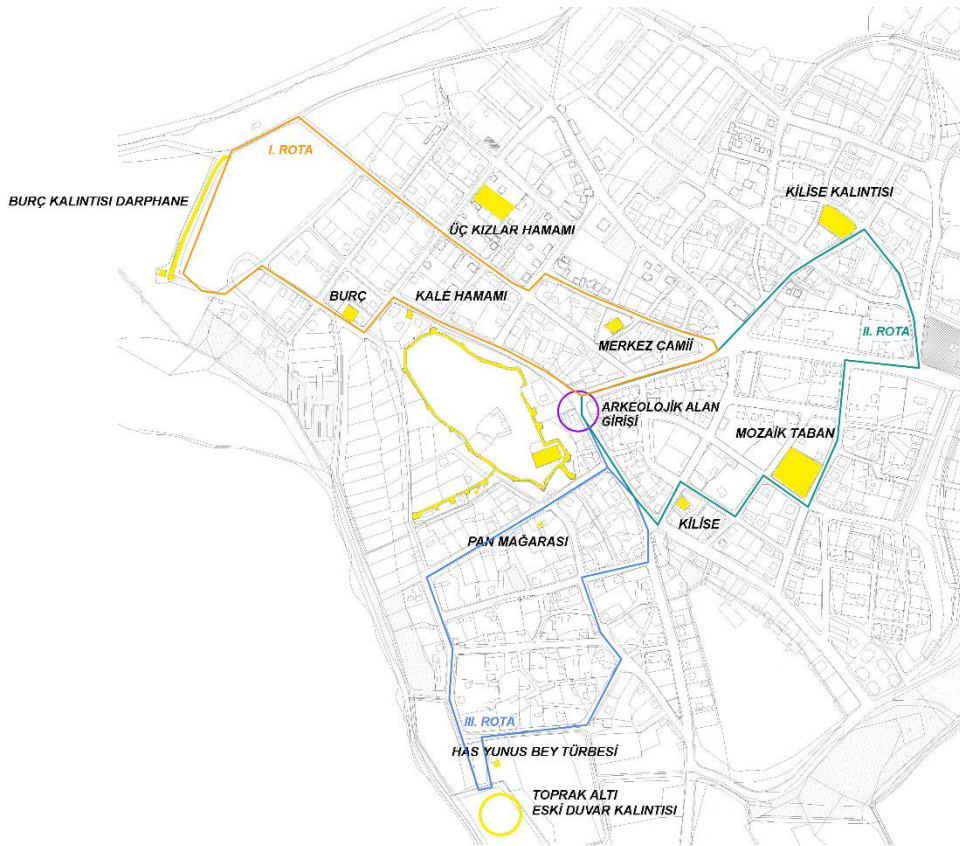
sahip olduğu ve yapılacak düzenlemeler sonrası bünyesinde barındırabileceği bitkisel materyal listesinin tanımı yapılmıştır.

Alana dair tasarım önerileri öncelikle; arkeolojik alanın girişinde bulunan ziyaretçi merkezinin konumu, turist bilgi merkezi, güvenlik birimi, destek hizmetlerin verildiği fiziksel mekanlar ile otoparkın niteliği ile konumunun tayin edilmesini içermektedir. Ziyaretçilere sunulan arkeolojik alan gezi deneyimi tanımlanmıştır. Sonrasında arkeolojik alan içerisinde altyapı ve donatıları oluşturan, bilgilendirme sistemlerinin niteliği belirlenmiştir. Bu kapsamda bilgilendirme sistemleri hem güvenlik amacıyla hem de alan hakkında bilgi verebilecek nitelikte ve alandaki yapıların mimari dili ile uyumlu malzeme ile kurgulanacağı aktarılmıştır. Bir sonraki adımda güvenlik başlığı altında ziyaretçilerin güvenliği için ihtiyaç duyulan ekipman ve önlemlerin tanımı yapılmıştır. Arkeolojik alana giriş yapıldığı andan itibaren alan içerisinde ve alanın çevresindeki zemin kaplamasının niteliği belirlenmiştir. Kale ve çevresinin aydınlatılması için aydınlatma sistemlerinin niteliği, hangi bölgelerin aydınlatılacağına ve alanda bağımsız biçimde devam eden Fatih Camii restorasyonu kapsamında kurgulanacak aydınlatma sisteminin entegrasyonuna dair bilgi verilmektedir. Son olarak da alan ve çevresinde ihtiyaç duyulan kent mobilyalarının niteliği ve mevcut kent mobilyaları ile ilgili alınacak aksiyonları içeren öneriler sunulmuştur.

Enez kent merkezi ve kalesi kültürel peyzaj açasından farklı kıstaslar kapsamında değerlendirilebilir. Bunlar Kültürel Bağlar, Sanatsal Değer, Tarihsel Değer olarak sıralanabilir. Enez tarihi içerisinde Roma İmparatorluğu'ndan Osmanlı İmparatorluğu'nun belirli bir dönemine kadar aktif olarak kullanılmış Via Egnatia ile 19.yy'ın ortalarına kadar kullanılmış Meriç nehri vasıtasıyla kuzey yönünde, Orta Avrupa'ya kadar ulaşan su yolları vasıtasıyla Avrupa ile Kültürel bağları bulunmaktadır. Bünyesinde bulundurduğu tarih öncesi dönemlerden Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar uzanan dönemlere ait yapılar ve kalıntılar ile sanatsal değer ve tarihsel değer kıstasları kapsamında değerlendirilebilir.

Bunun haricinde Enez Kalesi'nin bulunduğu alanın tarih öncesi dönemde bir ada oluşu ve geçirdiği jeomorfolojik değişimler sonucunda etrafında oluşmuş lagünler ile sahip olduğu özel doğal yapısı, taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarına sahip olması, dünya tarihinde önemli yer tutmuş farklı medeniyetlerin kültürel öğelerini ve kalıntılarını da barındırması ile de önemli bir Kültürel Peyzaj alanı olduğu anlaşılmaktadır.

Alanın mevcut potansiyelinin ortaya çıkarılması için farklı kültür varlıkları durak noktaları olarak belirlenerek kültürel peyzaj rotalarının oluşturulması alanın kavranabilmesi ve tanıtılabilmesi için gerekmektedir. Bu nedenle nihai kesişim ve buluşma noktası arkeolojik alanın girişi olarak üç farklı rota belirlenmiştir. Bu üç rotanın içerisinde kalan kültür varlıkları ile ilgili bilgi ve broşürler de arkeolojik alan için önerilen turist bilgi merkezinde tedarik edilecektir.

Şekil 5.1 Enez Kültürel Peyzaj Rotaları

Enez'in sahip olduğu değerlerin yaşatılabilmesi için turizmin etkin bir biçimde kullanılması gerekmektedir. Enez'in Edirne ve İstanbul'a olan yakınlığı turizm potansiyelini özellikle yaz aylarında büyük ölçüde kullanabilmesini sağlamaktadır. Bölgeye çekilen turistler genellikle deniz turizmi dahilinde ziyaretlerini gerçekleştirmektedirler. Enez Kalesi ve çevresinin rehabilitasyonu ve yeterli kültürel tanıtımlar sayesinde bölgedeki gerçekleştirilen deniz turizmi haricinde kültür turizminin yürütülebileceği öngörülmektedir. Alana çekilen yerli turistlerin sayısının artırılması ve sınır ötesinden yabancı turistlerin de bölgeye çekilebileceği düşünülmektedir. Kültür turizminin geliştirilmesi ile turizm sezonunun sene içerisinde daha geniş bir dilime yayılması söz konusu olacaktır.

Sonuç olarak; arkeolojik alanların varlıklarını sürdürebilmeleri için koruma ve turizm dengesinin sağlıklı bir şekilde kurulması gerekmektedir. Arkeolojik alanlar gibi kırılgan ve tahribata açık alanlar sürdürülebilir bir koruma pratiği içerisinde değerlendirilebilmeleri için planlama, sunum şekli ve dengesine dikkatli bir biçimde karar verilmelidir. Enez özelindeki arkeolojik alanlarda ortaya çıkan plansız gelişme ve iç içe geçmişlik geri döndürülemeyen tahribatlara yol açabilmektedir. Bu gibi tahribatların önüne geçilebilmesi için alanın koruma ve kullanılmasına dair proje çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda görev alan kişi ve kurumlar yerel halkı dahil eden disiplinler arası kapsamlı çalışmalar yürütmeleri gerekmektedir.

Arkeolojik alanların korunması için hazırlanacak olan koruma projeleri sonrasında bu projeler kapsamında belirlenmiş olan ilke kararları ışığında çevre düzenleme projeleri ile alanın çağdaş kullanım koşullarına uygun, herkes tarafından erişilebilir olması sağlanmalıdır. Çevre düzenleme projeleri hazırlanması sırasında alanın mevcut değerleri ile peyzaj özelliklerinin beraber yorumlandığı bütüncül bir tasarım yaklaşımının benimsenmesi gerekmektedir.

Arkeolojik alanlarda peyzaj mimarlarının katılımcı olduğu tasarım kararları yalnızca plantasyon seçimi ve düzenlenmesi ile ilintili olmayıp alanda belirlenecek sert zemin seçim ve tasarımları, ulaşılabilirlik kapsamında değerlendirilen yapı unsurları, altyapı ve donatıları kapsayan kentsel mobilya, aydınlatma ve güvenlik unsurlarını içeren her türlü tasarım kararını içermektedir.

Arkeolojik sit alanlarının uluslararası standartlarda korunması ve yaşatılabilmesi için uzmanların katılımcı olduğu disiplinler arası, alana özel projeler hazırlanması gerekmektedir. Mimar, arkeolog, peyzaj mimarı, koruma uzmanı, hukuk işleri uzmanı, şehir plancısı, sanat tarihçisi gibi disiplinleri de içine alan geniş bir yelpazede üretilen projeler sonucunda ortaya çıkan ögeler, arkeolojik alanların bulunduğu yörelerde ekonomik kalkınmayı ve proje kapsamında devam edecek uzun soluklu arkeolojik çalışmaları finanse edecek bir iklim oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

- 28232 sayılı Resmi Gazete. (2021, 05 02). Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120313-6.htm> adresinden alındı
- 2863 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. (2021, 05 02). Mevzuat: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- A. Dan, S. Başaran, H. Brückner, E. Erkul, A. Pint, W. Rabbel, L. Shumilovskikh, D. Wilken ve T. Wunderlich. (2019). Ainos in Thrace: Research Perspectives in Historical Geography and Geoarchaeology. *Anatolia Antiqua*, 127-144.
- A. Yeşil, A. Uzun ve G. A. Aksu. (2013). *Enez Doğal, Kültürel ve Turistik Güzellikleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Adreascha, C. (2003). Caisse des Recettes Archéologiques. *Inscriptions protobyzantines et byzantines de la Thrace Orientale et de l'île d'Imbros (IIIe – XVe siècles)*. *Présentation et commentaire historique*, (s. 264-268). Atina.
- Ahunbay, Z. (2004). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: Yem Yayınevi.
- Akova, S. (2002). *Ergene Havzasının Coğrafi Potansiyeli*. İstanbul: Çantay Yayınları.
- Albemarle, G. T. (2010). *Narrative of a Journey Across the Balcan, by the Two Passes of Selimno and Pravadi: Also of a Visit to Azani, and Other Newly Discovered Ruins in Asia*. A.B.D.: Nabu Press.
- Antrop, M. (2005). Why Landscapes of the Past Are Important for the Future. *Landscape and Urban Planning*, 21-34.
- Ardel, A. (1959). Keşan-Enez Bölgesi'nde Coğrafi Müşahedeler. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, (s. 140). İstanbul.
- Asatekin, N. (2004). *Kültür ve Doğa Varlıklarımız, Neyi Niçin Nasıl Korumalıyız*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Avcı, N. (2001). *Kültürel ve Doğal Mirasımızın Korunmasında Örgütlenme ve Koruma Sorunları*. İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları.

- Baralis, A. (2016). L' aventure coloniale éolienne dans le nord de l' Égée. Un facteur décisif dans l' ouverture de l' Hellespont à la présence grecque? *Dialogues d'Histoire Ancienne*, 19-46.
- Başaran, S. (1998). Enez (Ainos) 1996 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları. *19. Kazı Sonuçları Toplantısı* (s. 593-625). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başaran, S. (2004). Balkanları Anadolu ve Ege'ye Bağlayan Kent. *Toplumsal Tarih*, 4-7.
- Başaran, S. (2011). Enez (Ainos) 2001 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları. *Anadolu Araştırmaları Dergisi*, 59-86.
- Boer, J. G. (2010). River Trade in Eastern and Central Thrace from the Bronze Age till the Hellenistic Period. *Eirene*, 177-190.
- Brief ancient history of Ainos: a crossroads between East and West, the Balkans and the Mediterranean.* (2021, 05 02). Ainos: <http://www.archeo.ens.fr/Ainos.html?lang=fr> adresinden alındı
- Buchwald, H. (1977). Lascarid Architecture. *Jahrbuch der Österreichischer Byzantinischer Gesellschaft*, 261-296.
- C. Adreascha ve C. Bakirtzis. (1980). Edition et commentaire historique, Arheologiko Deltio. *Inscriptions byzantines de Thrace (VIIIe-XVe siècles)*, (s. 263-271). Amsterdam.
- Choiseul-Gouffier, M. G. (1809). *Voyage pittoresque de la Grece*. Paris: Paris.
- Çeçener, B. (1995). *Ülkemiz Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Olayı*. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayını.
- Çelebi, E. (2013). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: 6. Kitap*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Darkot, B. (1972). *Türkiye İktisadi Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Doğanay, H. (2005). *Coğrafya'ya Giriş 1 Genel ve Fiziki Coğrafya*. Erzurum: Aktif Yayınevi.
- Dönmez, Y. (1990). *Trakya'nın Bitki Coğrafyası*. İstanbul: İ.Ü. Yayın No.3601.
- E. Madran ve N. Özgönül. (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Erder, C. (1971). *Tarihi Çevre Kaygısı*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliğı.
- Erder, C. (1971). Yorumlar Üzerine. *Vakıflar Dergisi*, 409-417.
- Erzen, A. (1974). 1971 Enez (Ainos) Araştırmaları. *Türk Arkeoloji Dergisi*, 9-32.

- Eyice, S. (1969). Trakya’da Bizans Devrine Ait Eserler. *Belleten*, 324-358.
- Finke, G. (2013). *Linking Landscapes. Exploring the relationships between World Heritage cultural landscapes and IUCN protected areas*. Gland: IUCN.
- Fowler, P. J. (2003). *World Heritage Cultural Landscapes, 1992-2002*. Paris: UNESCO World Heritage Center.
- Gazzola, P. (1972). *Restoring Monuments: Historical Background, Preserving and Restoring Monuments Historic Buildings*. Paris: UNESCO World Heritage Center.
- Göçmen, K. (1977). *Aşağı Meriç Vadisi Taşkın Ovası ve Deltasının Alüviyal Jeomorfolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No:1333, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:30.
- Gökbilgin, M. T. (2007). *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası: Vakıflar - Mülkler - Mukataalar*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Gülersoy, N. Z. (1981). *Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği*. İstanbul: Doktora tezi, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı.
- Gümüüşü, O. (2006). *Tarihi Coğrafya: Kavramlar, Tarihçe, Kaynaklar, Mekan, Metod*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- H. Bruckner, T. Schmidts, H. Bücherl, A. Pint ve M. Seelinger. (2015). Die Häfen und ufernahen Befestigungen von Ainos – eine Zwischenbilanz. *RGZM – Tagungen* (s. 53-76). Almanya: Römisch-Germanischen Zentralmuseums.
- Harvey, J. (1972). *Conservation of Buildings*. Londra: University of Toronto Press.
- Hasluck, F. W. (1909). Monuments of the Gattelusi. *The Annual of the British School at Athens*, 248-269.
- Hatcher, L. R. (1995). Local Indicators of Sustainability Measuring the Human Ecosystem. *Sustainable Development UNESCO* (s. 181-207). Belçika: VUB University Press.
- Heredotos. (1983). *Heredot Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Homeros. (2009). *Odysseia*. İstanbul: Arkadaş Kitabevi.
- Hutz, I. (1828). *Beschreibung der Europaeischen Türkei*. Münih: EA Fleischmann.
- İ. Baran ve T. Ongan. (1988). Gala Gölü’nün Limnolojik Özellikleri, Balıkçılık Sorunları ve Öneriler. *Gala Gölü ve Sorunları Sempozyumu* (s. 46-54). İstanbul: Doğal Hayatı Koruma Derneği Bilimsel Yayınlar Serisi.
- İ. Dinçer ve O. Akın. (1995). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kapsamında Koruma Planı ve İdari Yapısı. 2. *Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Kollokyumu* (s. 127-131). İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık

Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Kentsel Koruma ve Yenileme Disiplin Grubu.

Isaac, B. H. (1986). *The Greek Settlements in Thrace until the Macedonian Conquest*. Leiden: Brill.

Jacques, D. (1995). The Rise of Cultural Landscapes. *International Journal of Heritage Studies*, 91-101.

Kiepert, H. (1890). *Specialkarte vom Westlichen Kleinasien*. Berlin: Berlin.

Lampakes, G. (1908). Periegeseis. *Deltion tes Christianikes Arhaiologikes Hetaireias*, 3-41.

Lampousiades, G. (1941). Hodoiporikon. *Thrakika*, 99-134.

Ling, C. F. (2003). Investigation of the Noise Reduction Provided by Tree Belts. *Landscape and Urban Planning*, 187-195.

M. Seelinger, A. Pint, P. Frenzel, P. K. Weisenseel, E. Erkul, D. Wilken, T. Wunderlich, S. Başaran, H. Bücherl, M. Herbrecht, W. Rabbel, T. Schmidts, N. Szemkus ve H. Brückner. (2018). Using a Multi-Proxy Approach to Detect and Date a Buried part of the Hellenistic City Wall of Ainos (NW Turkey). *Geosciences*.

Mamaloukos, S. (2002). The Byzantine Churches of Thrace Ainos. *Twenty-Second Symposium on Byzantine and Post-Byzantine Archeology and Art* (s. 62-63). Atina: Byzantine and Christian Museum.

Mango, C. (1976). *Byzantine Architecture (History of World Architecture)*. A.B.D.: H. N. Abrams.

Mansel, A. M. (1938). *Trakya'nın Kültür ve Tarihi*. İstanbul: Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu.

Mgm Enez İklim Verileri. (2021, 05 02). Mgm: <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=EDIRNE> adresinden alındı

Mitchell, W. J. (1994). *Landscape and Power*. A.B.D.: University of Chicago Press.

Motrave, A. D. (2007). *La Motrave Seyahatnamesi*. İstanbul: İstiklal Kitabevi Yayınları.

N. Özhatay, A. Byfield ve S. Atay. (2005). *Türkiye'nin Önemli Bitki Alanları*. İstanbul: Mas Matbaacılık.

N. Özhatay, Ş. K. (1999). Check-list of Additional Taxa to the Supplement Flora of Turkey II. *Turk Journal of Botany*, 151-170.

Operational Guidelines On The Inscription Of Specific Types Of Properties On The World Heritage List, Annex 3. (2021, 05 02). UNESCO:

<http://http://whc.unesco.org/archive/opguide05-annex3-en.pdf/> adresinden alındı

- Ousterhout, R. (1985). The Byzantine Church at Enez: Problems in Twelfth-Century Architecture. *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, 261-280.
- Ö. Cengiz, A. İşmen, Uğur Özekinci ve A. Öztekin. (2011). Saroz Körfezi Balık Faunası Üzerine Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 31-37.
- Önge, M. (2018). Kültür Mirasını Tanımlamak İçin Türkiye’de Kullanılan İlk Özgün Terim: Âsâr- ı Atîka. *Avrasya Terim Dergisi*, 8-14.
- Özlüer, I. Ö. (2018). *Soru ve Yanıtlarla Sit Alanlarında Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Rehberi*. Ankara: Ekoloji Kolektifi Derneğ.
- Perrakis, I. M. (1994). Comments on an inscription in Ainos. *Thracian Yearbook*, 71-86.
- Procopius. (1940). *On Buildings*. Cambridge: MA: Harvard University Press.
- Protecting Cultural Landscapes: Planning, Treatment and Management of Historic Landscapes, Preservatio Briefs 36*. (2021, 05 02). NPS: <https://www.nps.gov/tps/how-to-preserve/briefs/36-cultural-landscapes.htm> adresinden alındı
- R. Ousterhout ve C. Bakirtzis. (2007). *The Byzantine monuments of the Evros/Meric river valley*. Selanik: European Center for Byzantine and Post-Byzantine Monuments Thessaloniki.
- R. R. Page, C. A. (1998). *A Guide to Cultural Landscape Reports: Contents, Process, and Technique*. Vaşington: U.S. Department of the Interior National Park Service Cultural Resource Stewardship and Partnerships Park Historic Structures and Cultural Landscapes Program.
- Reis, P. (2013). *Kitab-ı Bahriye*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Ruskin, J. (2016). *The Seven Lamps of Architecture*. A.B.D.: CreateSpace Independent Publishing Platform.
- S. Başaran ve B. Başaran. (2012). Enez - Fatih Camii. *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, 90-98.
- S. Mamaloukos ve I. Perrakis. (2011). The church of Theotokos Chrysopege at Ainos (Enez). *Byzantine Thrace Evidence and Remains* (s. 503-535). Amsterdam: Verlag Adolf M. Hakkert.
- Sauer, C. O. (1925). The Morphology of Landscape. *The Cultural Geography Reader*, 96-104.

- Slade, A. (2010). *Records of Travels in Turkey, Greece: And of a Cruise in the Black Sea, with the Capitan Pasha, in the Years 1829, 1830, and 1831*. A.B.D.: Nabu Press.
- Solot, M. (1986). Carl Sauer and Cultural Evolution. *Annals of The Association of American Geographers*.
- Strabon. (1987). *Antik Anadolu Coğrafyası Kitap: XII-XIII-XIV- Strabon-Geographika*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınlar.
- Şahin, I. (2003). Roma Yolu Via Egnatia. *Keşan Sempozyumu Bildiri Tam Metinleri* (s. 70-74). Edirne: Keşan Belediye Başkanlığı Yayınları.
- Tekeli, İ. (1998). *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Tuncay, G. B. (2003). *Enez 'de Bizans Devri Dini Mimarisi*. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tüik Enez Hayvancılık Verileri. (2021, 05 02). Biruni: <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> adresinden alındı
- Tüik Enez Nüfus Verileri. (2021, 05 02). Biruni: <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> adresinden alındı
- Tüik Enez Tarım Verileri. (2021, 05 02). Tüik: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- Tüik Enez Tarım Verileri. (2021, 05 02). Tüik: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Tarim-111> adresinden alındı
- Türkmenoğlu, Y. (2012). *Meriç Nehrinin Kapıkule Enez arasındaki Yatak Değişimlerinin Taşkınlar ile İlişkisi*. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkoğlu, S. (2002). *Türkiye'de Arkeolojik Sit Alanlarının Korunması ve Değerlendirilmesi Sorunu*. İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı.
- UNESCO. (2021, 05 02). Management of Cultural Landscapes, UNESCO, Modul : <https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-475-8.pdf> adresinden alındı
- Ürün, Ş. (2016). *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme: Doğal Miras Alanları Başvuru, Adaylık ve Değerlendirme Süreçleri*. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.

EKLER

22.01.01

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
EDİRNE KÜLTÜR VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
K A R A R

Toplantı Tarihi-No : 06.12.2016 - 202
Karar Tarihi ve No : 06.12.2016 - 3693

Toplantı Yeri
Enez/EDİRNE

Edirne İli, Enez İlçe merkezi, Kurulumuzun 21.11.1991 gün ve 1005 sayılı kararı ile tescil edilen 1. ve 3.derece arkeolojik sit alanları, 14.06.1996 gün ve 3204 sayılı kararı ile uygun bulunan 1/5000 ölçekli nazım imar planı, 19.09.1996 gün ve 3374 sayılı kararı ile uygun bulunan 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planı, G.E.E.A.Y.K'nun 11.07.1980 gün ve 12212 sayılı kararı ile tescil edilen ve Kurulumuzun 21.11.1991 gün ve 1005 sayılı kararı ile tescilin devamına karar verilen anıt eserlerin koruma gruplarının tayini ile 1. ve 3. derece arkeolojik sit alanı sınırlarının koordinatlandırılması ve yeniden irdelenmesi kapsamında Müdürlüğümüz uzmanlarınca hazırlanan rapor okundu, ekleri ve dosyası incelendi, Kurulumuzun 21.11.2016 gün ve 3641 sayılı karar gereği yerinde incelendi, yapılan yerinde inceleme sonucunda;

Edirne İli, Enez İlçe merkezi, Kurulumuzun 21.11.1991 gün ve 1005 sayılı kararı ile tescil edilen 1. ve 3.derece arkeolojik sit alanları, 14.06.1996 gün ve 3204 sayılı kararı ile uygun bulunan 1/5000 ölçekli nazım imar planı, 19.09.1996 gün ve 3374 sayılı kararı ile uygun bulunan 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planı kapsamında belirlenen 1. ve 3. derece arkeolojik sit alanları sınırlarının koordinatlandırılması ve yeniden irdelenmesi sonucu; sınırları revize edilerek hazırlanan 1/5000 ölçekli haritası ve koordinat özeti paftasının, tescil işlerinin ve listesinin uygun olduğuna, mevcut koruma amaçlı imar planı ve plan notlarının geçiş dönemi yapılanma koşulları olarak belirlenmesine, ivedilikle koruma amaçlı imar planının revize edilmesine karar verildi.

ASLI GİBİDİR

EDİRNE İLİ NEZ İLÇESİ 1. VE 3. DERECE ARKEOLOJİK SIT ALANI SINIRLARI

3. DERECE ARKEOLOJİK SIT ALANI SINIRLARI

No	Y	X	Y	X
1A.1	421033.02	411008.04	421034.02	411009.04
1A.2	421033.08	411008.08	421034.08	411009.08
1A.3	421033.14	411008.12	421034.14	411009.12
1A.4	421033.20	411008.16	421034.20	411009.16
1A.5	421033.26	411008.20	421034.26	411009.20
1A.6	421033.32	411008.24	421034.32	411009.24
1A.7	421033.38	411008.28	421034.38	411009.28
1A.8	421033.44	411008.32	421034.44	411009.32
1A.9	421033.50	411008.36	421034.50	411009.36
1A.10	421033.56	411008.40	421034.56	411009.40
1A.11	421034.02	411008.44	421035.02	411009.44
1A.12	421034.08	411008.48	421035.08	411009.48
1A.13	421034.14	411008.52	421035.14	411009.52
1A.14	421034.20	411008.56	421035.20	411009.56
1A.15	421034.26	411008.60	421035.26	411009.60
1A.16	421034.32	411008.64	421035.32	411009.64
1A.17	421034.38	411008.68	421035.38	411009.68
1A.18	421034.44	411008.72	421035.44	411009.72
1A.19	421034.50	411008.76	421035.50	411009.76
1A.20	421034.56	411008.80	421035.56	411009.80
1A.21	421034.62	411008.84	421035.62	411009.84
1A.22	421034.68	411008.88	421035.68	411009.88
1A.23	421034.74	411008.92	421035.74	411009.92
1A.24	421034.80	411008.96	421035.80	411009.96
1A.25	421034.86	411009.00	421035.86	411010.00
1A.26	421034.92	411009.04	421035.92	411010.04
1A.27	421034.98	411009.08	421035.98	411010.08
1A.28	421035.04	411009.12	421036.04	411010.12
1A.29	421035.10	411009.16	421036.10	411010.16
1A.30	421035.16	411009.20	421036.16	411010.20
1A.31	421035.22	411009.24	421036.22	411010.24
1A.32	421035.28	411009.28	421036.28	411010.28
1A.33	421035.34	411009.32	421036.34	411010.32
1A.34	421035.40	411009.36	421036.40	411010.36
1A.35	421035.46	411009.40	421036.46	411010.40
1A.36	421035.52	411009.44	421036.52	411010.44
1A.37	421035.58	411009.48	421036.58	411010.48
1A.38	421035.64	411009.52	421036.64	411010.52
1A.39	421035.70	411009.56	421036.70	411010.56
1A.40	421035.76	411009.60	421036.76	411010.60
1A.41	421035.82	411009.64	421036.82	411010.64
1A.42	421035.88	411009.68	421036.88	411010.68
1A.43	421035.94	411009.72	421036.94	411010.72
1A.44	421036.00	411009.76	421037.00	411010.76
1A.45	421036.06	411009.80	421037.06	411010.80
1A.46	421036.12	411009.84	421037.12	411010.84
1A.47	421036.18	411009.88	421037.18	411010.88
1A.48	421036.24	411009.92	421037.24	411010.92
1A.49	421036.30	411009.96	421037.30	411010.96
1A.50	421036.36	411010.00	421037.36	411011.00
1A.51	421036.42	411010.04	421037.42	411011.04
1A.52	421036.48	411010.08	421037.48	411011.08
1A.53	421036.54	411010.12	421037.54	411011.12
1A.54	421036.60	411010.16	421037.60	411011.16
1A.55	421036.66	411010.20	421037.66	411011.20
1A.56	421036.72	411010.24	421037.72	411011.24
1A.57	421036.78	411010.28	421037.78	411011.28
1A.58	421036.84	411010.32	421037.84	411011.32
1A.59	421036.90	411010.36	421037.90	411011.36
1A.60	421036.96	411010.40	421037.96	411011.40
1A.61	421037.02	411010.44	421038.02	411011.44
1A.62	421037.08	411010.48	421038.08	411011.48
1A.63	421037.14	411010.52	421038.14	411011.52
1A.64	421037.20	411010.56	421038.20	411011.56
1A.65	421037.26	411010.60	421038.26	411011.60
1A.66	421037.32	411010.64	421038.32	411011.64
1A.67	421037.38	411010.68	421038.38	411011.68
1A.68	421037.44	411010.72	421038.44	411011.72
1A.69	421037.50	411010.76	421038.50	411011.76
1A.70	421037.56	411010.80	421038.56	411011.80
1A.71	421037.62	411010.84	421038.62	411011.84
1A.72	421037.68	411010.88	421038.68	411011.88
1A.73	421037.74	411010.92	421038.74	411011.92
1A.74	421037.80	411010.96	421038.80	411011.96
1A.75	421037.86	411011.00	421038.86	411012.00
1A.76	421037.92	411011.04	421038.92	411012.04
1A.77	421037.98	411011.08	421038.98	411012.08
1A.78	421038.04	411011.12	421039.04	411012.12
1A.79	421038.10	411011.16	421039.10	411012.16
1A.80	421038.16	411011.20	421039.16	411012.20
1A.81	421038.22	411011.24	421039.22	411012.24
1A.82	421038.28	411011.28	421039.28	411012.28
1A.83	421038.34	411011.32	421039.34	411012.32
1A.84	421038.40	411011.36	421039.40	411012.36
1A.85	421038.46	411011.40	421039.46	411012.40
1A.86	421038.52	411011.44	421039.52	411012.44
1A.87	421038.58	411011.48	421039.58	411012.48
1A.88	421038.64	411011.52	421039.64	411012.52
1A.89	421038.70	411011.56	421039.70	411012.56
1A.90	421038.76	411011.60	421039.76	411012.60
1A.91	421038.82	411011.64	421039.82	411012.64
1A.92	421038.88	411011.68	421039.88	411012.68
1A.93	421038.94	411011.72	421039.94	411012.72
1A.94	421039.00	411011.76	421040.00	411012.76
1A.95	421039.06	411011.80	421040.06	411012.80
1A.96	421039.12	411011.84	421040.12	411012.84
1A.97	421039.18	411011.88	421040.18	411012.88
1A.98	421039.24	411011.92	421040.24	411012.92
1A.99	421039.30	411011.96	421040.30	411012.96
1A.100	421039.36	411012.00	421040.36	411013.00

1. DERECE ARKEOLOJİK SIT ALANI SINIRLARI

KRALIZI MEVKİİ

No	Y	X	Y	X
100.1	420268.08	402511.00	420269.08	402512.00
100.2	420268.14	402511.04	420269.14	402512.04
100.3	420268.20	402511.08	420269.20	402512.08
100.4	420268.26	402511.12	420269.26	402512.12
100.5	420268.32	402511.16	420269.32	402512.16
100.6	420268.38	402511.20	420269.38	402512.20
100.7	420268.44	402511.24	420269.44	402512.24
100.8	420268.50	402511.28	420269.50	402512.28
100.9	420268.56	402511.32	420269.56	402512.32
101.0	420268.62	402511.36	420269.62	402512.36
101.1	420268.68	402511.40	420269.68	402512.40
101.2	420268.74	402511.44	420269.74	402512.44
101.3	420268.80	402511.48	420269.80	402512.48
101.4	420268.86	402511.52	420269.86	402512.52
101.5	420268.92	402511.56	420269.92	402512.56
101.6	420268.98	402511.60	420270.00	402512.60
101.7	420269.04	402511.64	420270.06	402512.64
101.8	420269.10	402511.68	420270.12	402512.68
101.9	420269.16	402511.72	420270.18	402512.72
102.0	420269.22	402511.76	420270.24	402512.76
102.1	420269.28	402511.80	420270.30	402512.80
102.2	420269.34	402511.84	420270.36	402512.84
102.3	420269.40	402511.88	420270.42	402512.88
102.4	420269.46	402511.92	420270.48	402512.92
102.5	420269.52	402511.96	420270.54	402512.96
102.6	420269.58	402512.00	420270.60	402513.00
102.7	420269.64	402512.04	420270.66	402513.04
102.8	420269.70	402512.08	420270.72	402513.08
102.9	420269.76	402512.12	420270.78	402513.12
103.0	420269.82	402512.16	420270.84	402513.16
103.1	420269.88	402512.20	420270.90	402513.20
103.2	420269.94	402512.24	420270.96	402513.24
103.3	420270.00	402512.28	420271.02	402513.28
103.4	420270.06	402512.32	420271.08	402513.32
103.5	420270.12	402512.36	420271.14	402513.36
103.6	420270.18	402512.40	420271.20	402513.40
103.7	420270.24	402512.44	420271.26	402513.44
103.8	420270.30	402512.48	420271.32	402513.48
103.9	420270.36	402512.52	420271.38	402513.52
104.0	420270.42	402512.56	420271.44	402513.56
104.1	420270.48	402512.60	420271.50	402513.60
104.2	420270.54	402512.64	420271.56	402513.64
104.3	420270.60	402512.68	420271.62	402513.68
104.4	420270.66	402512.72	420271.68	402513.72
104.5	420270.72	402512.76	420271.74	402513.76
104.6	420270.78	402512.80	420271.80	402513.80
104.7	420270.84	402512.84	420271.86	402513.84
104.8	420270.90	402512.88	420271.92	402513.88
104.9	420270.96	402512.92	420271.98	402513.92
105.0	420271.02	402512.96	420272.04	402513.96
105.1	420271.08	402513.00	420272.10	402514.00
105.2	420271.14	402513.04	420272.16	402514.04
105.3	420271.20	402513.08	420272.22	402514.08
105.4	420271.26	402513.12	420272.28	402514.12
105.5	420271.32	402513.16	420272.34	402514.16
105.6	420271.38	402513.20	420272.40	402514.20
105.7	420271.44	402513.24	420272.46	402514.24
105.8	420271.50	402513.28	420272.52	402514.28
105.9	420271.56	402513.32	420272.58	402514.32
106.0	420271.62	402513.36	420272.64	402514.36
106.1	420271.68	402513.40	420272.70	402514.40
106.2	420271.74	402513.44	420272.76	402514.44
106.3	420271.80	402513.48	420272.82	402514.48
106.4	420271.86	402513.52	420272.88	402514.52
106.5	420271.92	402513.56	420272.94	402514.56
106.6	420271.98	402513.60	420273.00	402514.60
106.7	420272.04	402513.64	420273.06	402514.64
106.8	420272.10	402513.68	420273.12	402514.68
106.9	420272.16	402513.72	420273.18	402514.72
107.0</				

ENEZ MERKEZ
KORUMA AMAÇLI UYGULAMA İMAR PLANI
ÖLÇEK 1/1000
ONAY TARİHİ: 09.10.1996
ONAY SAYISI: 1996/38

I. UYGULAMA HÜKÜMLERİ

- I.1- 338 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu ilke kararları geçerlidir.
- I.2- Enez-Merkez koruma amaçlı imar planı onayı, yürürlüğe girdikten sonra sözkonusu planlama alanı ile ilgili daha önce yapılaşmış tüm imar planları, plan değişiklikleri ve plan notları geçersizdir.
- I.3- Edime Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu onayı olmadan ağaçlandırmaya çalışması, altyapı çalışması, alandan toprak alımı, kireç-taş -tağla ocağı açma çalışmaları yapılamaz.
- I.4- Planlama alanında her türlü hafriyat ve kazı işleri Edirne Müze Müdürlüğü denetiminde yapılır. Hafriyat sırasında arkeolojik kalıntıya rastlanması halinde müze müdürlüğü denetiminde arkeolojik kazı yapılır ve alan korumaya alınır.
- I.5- Kazı çalışmaları sırasında toplu mezarlara (hipojelere) rastlanması durumunda toplu mezarlar bulunduğu alanda korunacaktır. Tek tek mezarlara rastlanması durumunda ise mezarlar müze müdürlüğü denetiminde taşınacaktır.
- I.6- Planlama alanı içindeki kamu tesis alanları, Eğitim-Kültür ve Sağlık tesis alanlarıdaki yeni yapılaşmalarda projelendirme aşamasında Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu onayı ile mimari avan projesine göre uygulama yapılacaktır.
- I.7- Taks Kaks değerleri net parsel üzerinden verilecektir.
- I.8- Donatı alanları kamuya terk edilmeden uygulama yapılamaz.
- I.9- Planda yeşil alan olarak ayrılan alanlarda yapı yapılamaz ancak trafo vb. kamu yararlı yapılara izin verilebilir.
- I.10- Oluşturulan imar alanlarında olabilecek kaymalarda kadastral sınırlar baz alınır.
- I.11- Planda yazılmış olan yol genişlikleri uygulamada esastır.
- I.12- İskan ruhsatı alınmadan önce her 25 m² inşaat alanına karşılık bir ağaç dikilecektir.

II. YAPILAŞMA HÜKÜMLERİ

- II.1- Deprem yönetmeliği hükümleri uygulanacaktır.
- II.2- Kıyı kanunu ilgili hükümleri uygulanacaktır.
- II.3- Otopark yönetmeliğinin ilgili hükümleri geçerli olacaktır.
- II.4- Eğimden dolayı kazımlar kat, emsale dahilidir.
- II.5- Kot alma noktası bina köşegen noktasıdır.
- II.6- Bağımsız çatı katı yapılamaz. Çatı katı normal katın %30'unu ve çatı eğimi %3'ü geçemez.
- II.7- Teras çatı, Teras katı ve çekme kat yapılamaz.
- II.8- Çatı örtüsü üzerine bacadan başka çıkıntı yapılamaz.
- II.9- Çatı saçak çıkması 0.50-1.00 m arasında olabilir.
- II.10- Açık çıkma 1.50m, kapalı çıkma 1.00m'dir ve emsale dahil değildir. Açık çıkmalar (balkonlar) kapatılmaz.
- II.11- Çıkma uzunluğu bina cephesinin 2/3'sinden fazla olamaz ve çıkmalar yan cepheye 1.20 m'den yakın olamaz.
- II.12- Su hasman kotu 0.50m'dir ve yüksekliğe dahil değildir.
- II.13- Arka bahçe mesafeleri h/2 m'dir.
- II.14- Yapılaşma kat sayısını aşmamak üzere bir parselde birden fazla bina yapı yapılabilir. Bu durumda ki bina arasındaki mesafe min. 10.00m dir.
- II.15- İki bina arasındaki mesafe çıkmalardan sonraki aralıktır.
- II.16- Planda belirlenen yapılaşma koşulları doğrultusunda yapılanamayan parsellerde plan notlarındaki minimum bina boyutlarına ve çekme çekme mesafelerine uyularak yapılaşma katsayısına bakılmaksızın uygulama yapılabilir.
- II.17- Planda belirlenen yapı düzenine göre yapılanamayan parsellerde Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu onayı doğrultusunda parselin yapı düzeni ve binanın konumu belirtilecektir.

III. FONKSİYONALANLARI

III.1 KONUT ALANLARI

- *Min Bina Cephesi : 7.00 m
- *Min Bina Derinliği : 8.00 m
- *Max Bina Cephesi :15.00 m
- *Max Bina Derinliği :16.00 m
- *Min Parsel Cephesi :14.00 m
- *Min Parsel Derinliği:20.00 m
- *Max yükseklik : 6.50 m
- *Min İfraz Alanı : 500 m²

III.2 TİCARET ALANLARI

- *Fonksiyon Konut/Ticaret.
- *Min Bina Cephesi : 6.00
- *Min Bina Derinliği : 8.00
- *Max Bina Cephesi :20.00
- *Max Bina Derinliği :16.00
- *Min Parsel Cephesi :12.00
- *Min Parsel Derinliği:20.00
- *Min İfraz Alanı : 400 m²
- *Max yükseklik : 7.00 m dir.

ÖZGEÇMİŞ